

257966

KOMOR LÓ

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

01 10403

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

1000

MÓRICZ ZSIGMOND

KOMOR LÓ

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A Z A T H E N A E U M K I A D Á S A

1936

Az író minden jogát fentartja
Copyright 1935 by Athenaeum Budapest

Országos Széchényi Könyvtár

257.966

ORSZ. SZÉCHENYI-KÖNYVTÁR	
N	Növedéknapló
1953 év	10.742 SZ.

KOMOR LÓ

A HORTOBÁGY LEGENDÁJA

1.

Hajnalodik.

A Hortobágy harmincezerholdas háta végigvonaglik. Halk ropogások, mintha a ló ásít s roppan a csont a pofájában. Puha párák szakadnak fel s foszladozva szállnak szanaszét.

A ménes fölemeli a fejét a földről s a halványuló csillagok felé nyerít.

A bojtárok már mind kidőltek s mint sárgombolyagok dőltek el, ki itt, ki ott, elhullottak a lovak után és cifraszűrjükbe pakolózva hortyognak édesen. Egész éjjel legeltettek, nem vették észre a hajnalt.

Egy emberi alak áll rendületlenül. Egy vén ember, az aggság szakadékán: a legöregebb számadó csikós: Erszény András.

A Komor Ló.

Igy híjják a pusztákon. Hosszú, egyenes bot van a két tenyere alatt, arra támaszkodik s nyakába vetve dús karikása, körülkanyarítva vállán, dísz.

Szembenéz a kelettel, szemei hunyorítva néznek a végtelenbe.

Harmincnégy esztendő alatt egy reggel el nem múlt, hogy szembe ne nézett volna a nappal: mióta itt van a pusztán. Április negyedikén van a kiverés, október utolján a szítverés. Míg a ménes kinn él, itt áll felette éccakáruul éccakára. Egyszer át nem aludta az éjszakát s a hajnalt.

Ha a méneseket szétverik s beteregetik a Város felé, ő akkor is a pusztán marad.

Nem kívánja a szülőhelyét, nem akarja látni a házát, benne az asszonyát. Nem akarja látni a feleségét. Rideg ember.

Harmincnégy esztendő óta.

2.

A kisbojtár a cserény megett, a reggeledő világosságánál valamit fabrikál. Nézd csak, bicikli. Elgömbült a pedálja, azt javíthatja. A szerszámosládáját kirakta a fűre, százféle különös holmit egymás mellé, mint egy műhelyben. Kis fogót választ, azzal mesterkél s apró kopácsolással kalapál. Úgy el van benne merülve, hallgatja a bűgását, hogy észre sem veszi, hogy az apja, a számadó, Sárkány csikós, lóháton a háta megett áll.

— Hát e mi a zisten?

A gyerek felijed. Már tegnap akarta megcsinálni, de a tanyás mellé volt beküldve s annak sok dolga volt, nagytakarítás, nem jutott hozzá. Mire a vacsorát is megfőzték, besetétedett. Alig várta a reggelt, hogy felszerkenjen, kigurult a »vasalóbúl« s óvatosan munkához látott.

Most ijedten néz az apjára, feláll s mint a kotlós, testivel védi csibéit. Még a rádiót is kirakta a fűre, szép rendben minden alkatrészét. Ezt is fel akarná már szerelni, csak egy kis érkezése lenne, de egy csikósbojtárnak nincsen érkezése, hogy maga dolgával törődjék a pusztán.

— Az apád erre arra — rikkantja el magát hetykén Sárkány számadó s akkurátusan elkanyarítja s az arca is vérbeborul. — Nem megmondtam?

Megmondta. A gyerek jól tudja, hogy megmondta: ha mégegyszer a kezébe meri venni ezt a fertelmes biciklit, összetöri. De nem hitte, hogy az apja — már mondta, nem mondta: — meg is tegye.

De Sárkány számadó hirtelen vak dühbe borul. Ész nélkül ront rá a lóval s beletapod a biciklibe.

— A zisten a teremtésedbe: velem akarsz te kibabrálni?

A fiú reszketve nézi, ahogy a lú nagy patkója szétzúzza a bicikli finom, hálóküllős kerekét, szanaszét rúgja a szerszámokat, holmikat, jaj, a rádiónak vége, csak úgy recseg a hajnalban a patkó alatt.

— Vagy csikós vagy, vagy kereszties számár — ordítja az öreg s megragadja a fiát és rázza. Őt is odaveti, mint valami rongyot a sok dirib-darab vacakra.

— Nekem itt nem piszkítod be a Hortobágyot — fújja lihegve s otthagyja a fiát.

A gyerek csak áll, csak áll. Arca lángol, nem oly kis fiú már, hogy ilyet lenyeljen, tizenhatesztendős.

A cserény nádja mellől kúszva búj elő a tanyás. Kicsit gyengeelméjű vénlegény. Elrettenve nézi, mi történt. Hason mász elő s kézbe vesz egy elrúgott szerszámot s a biciklihez kígyóz s ráborul és megsimogatja, mint

egy megvert leányt, simogatja, babusgatja s pislog a gyerekekre:

— Csijja, csicsijja . . .

Távrolról hallani az apa hangját :

— Heé, te . . .

A fiú megrázkódik. Két kezébe fogja a fejét. Vár, nem akarna menni, kétszer-háromszor elvárja a kurjantást, akkor lesütött fejjel, elvadulva, nagy kalapját szemébe húzva indul a hang felé, mint egy gyilkos elé.

A hülye marad és sorra csókolgatja a szegény halott bicikli nyakát.

3.

A falu is ébred. A pici házak fehér hajnali világosságban állanak már.

Kieresztik a lovakat. Azok átfutnak a házak között, egyre több, ember sincs körülöttük, mind tudja a maga útját. Mennek a pusztára.

Gyerekek néznek utánuk. Még az ablakból is csak gyerekek. A felnőttek aratásra mennek. Gyerekekre marad a falu.

! A puszta reggele csodálatos világ: az állatok reggele. Tehenek mennek a síkon, egyesével, csoportosan, majd roppant gulyákba olvadnak. Bárányok jönnek, birkák, felbukkannak a kis árokparton s felbégetnek a magasba.

Egy tehén a két méter magas domb csúcsán, mintha az égbe szökkenne.

Magyar juhok torlódnak előre, hegyes, csavart-szarvúak, hosszúgyapjas bundájuk lebeg. Nem férnek egymástól a roppant pusztán, egymást törik, gyúrják.

Libák szállanak ki vijjogva s ellepik a pástot.

Disznók rőfögnek elé. Túrják a talajt.

Megelevenedik a puszta.

Sárkány számadó ráint a fiára, ez kiereszti karikás-ostorát s cserdít. A ménes vágatva karikáz, boldogan a nagy szabadságban. A fiú újra szemébe húzza kalapját.

— Tudsz te csikós lenni! — szól rá az apja. — Sárkány-vér vagy... Sárkány az apád, Sárkány vót a nagyapád, minden fejedfoka Sárkány vót... Szántják a Hortobágyot, fogy a csikós... Vége a dicsőségnek. De egy Sárkánynak mindig helye lesz a Hortobágyon...

A fiú komoran néz maga elé.

A másik bojtár, egy szélesképű bamba legény tűnik fel, Pista bojtár.

— Erre hagyjam a ménest? ... No fiam... Tied az. Czibere Pistára? ... Mikor te itt vagy? ... Ez nem csikós: kondás a lú mellett...

De a fiú nem vigasztalódik. Nincs a szívében enyhülés. Forr benne valami vad és elkeseredett harag.

Apa, fiú állanak egymás mellett. Mint két bálvány.

Körülöttük a ménes legel. Megmozdul a ménes és ők lóra kapnak. Lóhátról térítik. A puszta villog s a felhők bíborosan éles aranyfénnel szikráznak.

Összekertülnek újra a lóval. Az apa a fia mellé farol s beszél neki:

— Jancsi fiam, hát nem örül a szived? ... Te vagy az én szerelmes gyermekem... Juliskát férhe adom. Bundi Péter fiát néztem ki neki. Gazdasszonyt teszek belőle... Csak téged tartalak meg magam mellett a csikós dicsőségbe. No fiam, ne lógasd az orrod, mert a nyakad közé kanyarítok ezzel az ostorral...

A fiú nem szelidül, szeme villog, de elfordítja, az apja ne lássa.

— Bicikli kell neked, te nyavalyás pondró... Még nem is hajnallik, már a biciklijén ül... Megmondtam: mégse hattál békén...

A fiú elvágat. Körül a ménesen.

Egyszer csak újra ott az apja mellette.

— Ma a Hidi vásár napja. Ma kijön anyád. Kihozzák az elemózsiát... Itt lesz Bundi gazda is: elkendőzzük a jányt... Ketten maradunk, fiam... Csikós nép vagyunk... Emeld fel a fejed...

Egy ló beleásít. Úgy ásít, mint egy ember. Nagyokat, kiadósakat.

Az apa újra rajta van lóval a fián:

— Hallod... Engem ne kunérozz... Akár veled beszélek, akár a csikóval: viszlek a Komor Lóhoz, az majd ráncbaszed... Ott majd megtanulod a magyarok istenét...

4.

A reggel teljes.

Gulya is felkél fektiből. Tehenek nyujtóznak. A gémeskútnál a pásztor felébred. Vízet kezd húzni.

A nap a gémeskútra süt, a gémen megtörnek a sugarai. A pásztor vizet iszik a vödörből.

A falu már üres, minden állat kiment, csak egy kisborjú van otthon. Meg egy hároméves kisgyerek. A gyerek kezében hosszú ostor, megijeszti a bornyút, az megugrik s megijeszti a gyereket, aki egy ingben, mezítláb fut s elejti az ostort.

Sárkány számadó a bojtárokra hagyja a ménest. Fiának int s együtt elvágatnak az üres pusztán.

Nyájak, gulyák maradnak el mellettük. Disznófalkák. Megérkeznek a Komor Lóhoz.

Köszöntik egymást lóhátról. Kézfogás.

— Apám, a fiamat hoztam kendnek.

A Komor Ló bólint. Ránéz a gyerekre.

Ez lesüti fejét. Nem alkuszik.

— Meg van rontva... Biciklin akar járni... Nem szégyelli magát... Csikósgyerek létire... Kendre bíz-nám... javítsa meg nekem... Apjátul nem fél.

A Komor Ló bólint.

Egy bojtár vágdat elő:

— Gazduram, ellik a sárga.

A Komor Ló a gyerekre int:

— Vegyétek magatok közé. — Ezzel megindulnak s vágdatva mennek az ellő lóhoz.

Azt már akkor segítik pásztorok.

A kiscsikó már a fűvön fekszik. A puszta megtermi a maga gyümölcsét. A nap alatt megmozdul az új élet.

A csikós kiszabadítja az újszülött csikó lábait a lepelből. Egy ló az ellő kanca felé néz. Az ellő kanca lihegve fekszik a fűvön.

Sárkány számadó kiált a fiának:

— Csikós, el ne hadd magad!

Másik bojtár vágdat elő:

— Még egy ellett.

Arrafelé vágdatnak.

A másik ló magától végezte el a természet isteni munkáját. Fekszik a fűvön, mellette a kiscsikó egészen hullaszerűen s lepelben, mint hal a hálóban.

A kiscsikó megmozdul s eltépi a leplet.

A kanca a fia után néz.

Két ló jön s szaglásszák a csikót.

Ez a puszta élete.

5.

Parasztszekerek mennek a pusztán, hozzákötött lovakkal. A hidi vásárra mennek.

Egy csikós lovakkal vágtat, ez is a vásárra megy. Jön az elemózsiás szekér. Rajta ül az asszony és a lánya.

Jancsi a bojtárok között hever a szűrön. Komor, mint egy fiatal bika.

Vágtatva jön egy bojtár, leszáll a lóról s hozzájuk lép:
— Nagy nap van.

Mint valami harangütés, ha egy szót szól valaki. A pusztán nem beszélnek az emberek. Itt csak hallgatnak. Ritka a szó.

— Mi van?

— Jön az asszony!

— Milyen asszony?

— Erszény Andrásné... A Komor Ló felesége...

Mind megnémulnak. Hihetetlen szó.

— Jön?

— Jön.

— Harminc esztendeje nem vót kinn.

— Harmincnég... Most jön... Meg akar halni, azt mondja: békülni akar az emberrel.

— Békülni?

— Mer akkor nagyon összevesztek...

Jancsi is felfigyel:

— Min?

— A Komor Ló akkor még fiatal vót, gazda... Gazdalányt vett... rettentő csunyát, de rettentő gazdagot... Azt huzatta a lakodalomba:

*Mert én nem az ű szépségét szerettem,
Szegény legény, gazdagságot kerestem.*

Osztán a fiatalasszony felduzzta az orrát és egykettőre megcsalta az urát.

Nevetnek. Úgy nevetnek az ég alatt, mintha a feneketlen mélységben lennének. A felhők verik vissza a kacagást.

— Ettől háborodott meg az öreg... Kijött a pusztára... Harmincnégy év óta nem ment be Debrecenbe...

Újra nevetnek. A föld dübörög a nevetéstől.

— S ma jön?

— Jön.

Jancsi nem nevet. Jancsinak lóg az orra, mint a pujkáé. Megdöfik.

— Ennek mi baja?

Az újonnan jött legényt megtanítják:

— Siratja a biciklijét.

Jancsi: — Nem leszek csikós.

— Hát mi?

— Sofőr.

Csönd. Mindenki elhallgat. A nap árnyéka borul rájuk. A pusztán végigfut az árnyék. A lovak valamitől megvadulnak s rohanni kezdenek. Nagy rohanás, robaj a pusztán. Bojtárok lóra s utánuk, előzik, térítik, a négyes kúthoz vágtatnak s vizet húznak. A hosszú váluk megtelnek vízzel. A lovak feltorlódnak a válukra s isznak. A vedrek emelkednek, a víz a válukban dagad s elfogy, a lovak, mint az iskolás gyerekek. Jó iskolások.

— Hol a Jancsi?

Körülnéznek, keresik. Jancsi eltűnt.

— Utána. Megöl a Komor Ló.

Rohanás a pusztán. Minden mozog, vágat.

A gyerekek most mennek az iskolába a pusztán. Az iskola is a szabadban van, kirakva az ég alatt a padok. Tanító ott tanít. Sovány tanító. Megénekelgeti őket.

Jancsi megjön:

— Tanító úr.

— Mi kell, fiam?

— Sofőr akarok lenni!

— Sofőr?

A tanító csudálkozva nézi a puszta fiát.

— Ez szép elhatározás.

A bojtár lehajtja a fejét.

— Édesapám agyonver!

— Örülni fog neki.

— Nem. Összetaposta a biciklimet. Pedig már jó volt, csak a pedál vót megerőttetve... A rádióm is már majdnem kész vót. Egy olyan kis detektorost kaptam a lakatos fiától...

S magyaráz: a tanító maga elámul a szakkifejezéseken.

6.

Asszonyok a pusztán.

A szent hajdanban nőknek a Hortobágyra kimenni tilos volt. Az egész harmincezerholdas mezőt valami száz férfi bírta s élte. Száz kemény pásztorember. Ott jártak, a szemmértékkel jelölt határukon egymás mellett. Még egy fa vagy egy hányt dombocska sem volt, ami a mátai, meg a zámi határt egymástól elválassza. A Pentezug, csak a pásztor tudta hol van s mégis századokon át alig volt villongás; megismerte a pásztor a maga határát a kakukfűről, hogy hol virít jobban.

Ma már az asszonyok hozzák ki az elemózsiás szerket. Felülnek Debrecenben, vagy Nádudvaron, vagy Újvárosban a szekérbe s ott van a szekérderekban egy hónapra való eledel. Kijönnek egy napra. Éjfél előtt indulnak, hogy délre kiérjenek a két lóval, amit értük küldött a gazda s nem hálnak meg: mikor a nap lemegy, vissza kell indulni. Legkésőbb, ha a kaszácsillag feljön... No, addig még, úgy éjfél tájig, elcicázhatnak odakinn, de akkor el... A pusztát az asszonyok szoknyája nem keverheti fel. Mert a pusztai szél is veszedelmes, hanem azért minden viharnál nagyobb kavarodást tud csinálni a fejeznép vasalt alsószoknyája.

Pedig az csak alig libben meg a cipellők felett. Mégis.

Lám, a kicsi Juliska is a kemény bojtárszívben nagy fordulást mível. Pista, az első bojtár, aki úgy áll a lovak zászlós serényénél, mint egy sétáló kopjafa, szót se szól, csak megnézi Juliskát, aki megáll mellette, míg ő az ostorát fonja. A nehéz karikásostort, harminckét hasiszíjból. Rámosolyognak egymásra s mintha semmi se történt volna, Pista többet fel nem néz, ujjai dolgoznak, más gondja nincs... Vagy talán mintha minden el lenne végezve, a barna ujjak már dolgozhatnak: újra rámosolyognak egymásra s vége Sárkány számadó minden álmának, Juliska sorsa egy-két kis mosoly s már el van határolva: már az ő élete idekötődik a pusztá csillagaihoz, mert itt egyébhez kötni még a sátor kötelét sem lehet.

Míg az apjuk a cserényben elhallgatja a felesége szapora beszédét s egy-egy fejbőlintással eldönti: ennek s ennek pedig így kell lenni... már ez az egy, a Julis dolga nem úgy lesz, hanem más mint... Bundi uramnak hiába van huszonhét lova a nagyságos pusztán, Juliska már csak az egy csikósbojtár Pista mosolygását látja,

akár ébren s akár álomban: még virágot is szedne, ha lenne virág a Hortobágyon Péterpálkor, a kiégett mezőn. Van bogáncskóró, ezt ad neki Pista, ha más nincs: őt már kettőbe hasíthatják, neki ez a bogáncs szebb a kis-
kertek minden bokrétavirágánál, — ő már elfut s viszi lelkében az égő szerelmet... csak anyja sejti majd meg a kisszíve titkát...

— Hun a Jancsi, apjuk?

Sárkány számadó elkomorodik:

— Baj van avval.

— Baj? Mi baj?

— Meg van rontva.

— Hogyhogy s mitül?... Fialat a még. Nem nyílik annak még a szerelem rózsája, hajja.

— Szerelem... nehézség... Bicikli... Bicikli annak a szerelme... Nem akar csikós lenni...

Az asszony jól tudja. Rettegve várja mi sül ki még ebbe a nehéz életbe.

— De szíjjel tapodtam... Megnízheted, ott van a cserény megett...

Az anya fut s nézi a szétzúzott csudát. Kezeit tördeli. Csikósbojtár jön vágatva, a lóról lekiált:

— Hazajött a Jancsi?

— Minek?

— Megszökött a Komor Lótul... nem tudjuk há lött...

A számadó felhördül:

— Megölöm.

Lóra veti magát és utána. A két lovas elporzik a pusztán.

Az anya összeteszi kezét és rettenetes félelemmel néz az emberek után. Az ember felneveli a gyerekeket s íme...

Könny fakad az anyai szemből.

Botladozva keresi a lányát s ott leli a karikást-fonó legény mellett. Ijedten szólítja :

— Gyere csak, tésis.

A lány összekapja magát, rebbenve fut anyjához :

— Édesanyám, — s a nyakába borul.

— No, fiam, no.

— Édesanyám, meghalok érte.

— Szólt?

— Nem szólt, de meghalok érte.

— Szereted?

— Szeretem.

— Aj haj, apád megöl.

— Nem baj.

Az anya nem tudja mit kezdjen.

— Azér akartál kijönni a Hortobágyra? — suttogja szemrehányó hangon.

— Nem, akkor még nem is tudtam, anyám.

— Hát hogy lött, szójj.

— Nem tudom, csak megvan.

Gólya kering a levegőben. Rászáll a párjára.

Mén kerülgeti a kancát, a fejek összenyihognak.

Harapva egymást.

A puszta szerelme villanásnyi.

— Most lött?

— Most.

Az anya csüggedten néz. Itt már nincs segítség. Jól tudja magáról. Csikósbojtár csak egyszer látja a lányt, akit el fog venni. Ritka a már nagyon, ha kétszer, háromszor meg kell nézni, míg elszánja magát... Csikóslegény nem udvarol; ha itt az ideje, házasodik, s megvan.

7.

A gyerek lóháton vágat.

A puszta nem elég nagy, hogy elbírja a keservit.

Hirtelen meglát valamit, amitül megáll. Egy autót.

Felnéz az égre, viharfelhők kezdenek gyűlni. Lenéz az autóra. Sehol senki sincs körülötte.

— E meg még megázik.

Leszáll a lóról s nézi. Az autónak bársonyos bőrülése van. Kár lenne, ha vízzel telne meg a kocsi. De nem tud vele mit kezdeni. Nem ismeri a szerkezetét, nem tudja felhúzni a karosszériát.

Talál a kocsiban egy könyvet, amiben meg van írva, hogy kell a kocsit kezelni. Nézi:

— Németül van a fene.

Megrázza a fejét, de nézi a rajzokat s egyenként felismeri a szerkezet darabjait.

A vihar egyre jobban közeledik, ő egyre jobban siet.

Végre hozzányúl s egyenként kifejti a csattokat, a lécezetet, a csillogó nikkal-alkatrészeket s mire a vihar megjön, tökéletesen fel van szerelve a kocsi s ő ott áll mellette, mint egy silbak; lova megriad a vihartól s elvágat.

Megjönnek a zuhogó esőben az urak, az autósok. Két német úr s örömmel látják, hogy a kocsi rendben van.

Kérdik a kis csikósbojtárt: miért nem ült be a kocsiba?

Ez nem érti a német szót, de tudja mit kérdenek s szeretettel simogatja meg a kocsit:

— Nekem nem árt. De *üneki* kár lett volna, ha tele csorog vízzel.

— Akarsz sofőr lenni? — kérdik az urak.

— Sofőr? ... Csakis.

Betűtetik s elviszik magukkal.

A gyerek ott ül a sofírozó úr mellett s lesi a szeme annak minden moccanását.

8.

Sárkány számadó újra ott van a Komor Lónál.

— Hol a gyerek?

Körülnéznek. Sehol sincs. Egy bojtár jelenti, hogy elment.

— Hova?

— Arra e, napnyugatra.

A számadó Sárkány csikós utána.

— Tán a koksztetőknél.

Arra lovagol. Közben elmarad mellette a vad pusztas s megérkezik a legényekhez, akik a hortobágyi koksztot verik. Villával forgatják a tehénganéjt, amit a pusztán szedtek össze taligával. Szénbányát építenek belőle s azt kitapasztják, hogy elálljon esőben, szélben.

— Láttátok a fiam?

— Nem vót erre.

— Hol lehet a betyár? Megölöm, megölöm.

— Tán a birkanyírásnál van, mert jóbarátja a juhászbojtárnak.

Arra lovagol.

A birkát az akolban terelik, nagy tömegben. Eregetik a nyírókés alá, megkopasztják bundájától. A vékonyra szelt birkák frissen ugranak ki az olló alól és futnak frissen, mintha újjászületettek lennének.

— Itt van-e a fiam?

— Itt nincs.

— Hát hol lehet?

— Ki tudja a pusztán, ha valaki elkeveredett. Távolról tűz üt ki. Annak a fényét meglátják.

— Ahol ég valami... Tán ott van a gyerek. Gyerekek szeretik a tüzet látni.

Sárkány számadó tovább lovagol a tűz eránt.

Egy szénaasztag ég. Nemsokára kigyúl a közelben álló kis tanyai ház is. Ez már a Hortobágy szélén van, a faluban, meglátják, a harangot félreverik. Tűzoltók futnak a szertárba s kirángatják a fecskendőket. Vágtatva mennek a pusztára. Ég az asztag. A lovak nyugtalanok a nyári istállókban. Ég a kis ház. A szalma ropogva repül a tetőről. Égő szalmát kavar a szél.

— Hé, a fiam itt van-e?

— Nem láttuk a kend fiát.

Vihar kezdődik. A tűz úgy vonzza a vihart, mintha csak egyik a másik nélkül nem lehetne. Igazán, hisz itt is a villám csapott le az asztagba. Az égen kavarnak a felhők és feketén robognak az égi ménesek. A kanász fekszik disznai mellett, felkél s az eget nézi, ernyős tenyér alól. Sötét felhő húzódik a nap elé. A kondás a disznókat fészerbe hajszolja. Két ló vágtat a falu felé, elszabadulva valami ménesből. Sötét felhők, a lovak megőrültek és szanaszét vágtatnak a pusztán. Csikós lovagol az esőben. Ménes zúg, utána a csikósok. Nyugtalan marhákat kergetnek a nagybotos pásztorok.

Sárkány számadó kiáltása itt is, ott is:

— Láttátok a fiam?

— Nem látta senki sem.

Gulya rohan a pusztán. A roppant állatok, mint özönvízben az ősfenevadak.

Egy pásztor a kutyájával sétál az esőben.

Sárkány csikós átvágtat a viharon s hazaér. Egy lovat lel, agyonütötte a villám.

Kitisztul az ég, ragyognak a maradék felhők. Nedves a föld, a fű vidámabban csillog. De a lónak vége.

— Nincs itthon a gyerek?

Az asszony izgatottan várja az urát.

— Gyűjlik már kend, kész az ebéd.

A tanyás nyárson süti a halat. Sárkány gazdának nincs kedve az evéshez. Búsul.

De azért a halra megjön az ápititusa. Jóízűen falatozik.

A felesége megszólal:

— Hajja már.

— No.

— Evvel a jánnyal baj van... Má muszáj megmondani, mer csak ma vagyok itt kenddel...

Sárkány számadó ránéz a feleségére. Mi baj vóna. Hát máma mindennel baj van?

— Mit ugatsz.

— Nem akar gazdafiúhoz menni, az a baj.

— Nem kérdeztem tülle. Nem tartozik rá. Az az én dógom...

— Nem úgy van a.

— Hát hogy? ... Te is ellenem vagy?

— Én nem vagyok: de a jánynak nem lehet parancsolni. Már nem abba a világba vagyunk... Ü él vele...

— Ü él vele? ... hát kivel akar ez élni?

Az asszony megfogja az ura kezét s elvezeti a cserény hátához s ott kilépnek a szabadba.

A Pista bojtár ott áll a szűrben. Keményen és ridegen.

Pipa van az agyarára szorítva. A pipát az ujjával kotorássza s ennyit mond a lánynak;

— Hallod . . .

— Igen, Pista bácsi . . .

A legény közömbösen dolgozik a pipával.

— Én elvinnélek téged.

— Igazán?

— El én . . .

De már ekkor a számadó rajta van.

— El ám, ha ilyen kóduz fattyúnak neveltem vón a jányt.

A két ember szembe néz. Az asszony kezeit tördeli.

A legény szeme megvillan.

— Hogy gondolja gazduram?

— Hogy, ebatta? . . . Így e . . .

S a cserény oldalából előhúz egy botot s nyaka közé vág a legénynek. Állja.

Ez is lehajlik a földre s felvesz egy másik botot.

— Így is lehet.

Azzal a két ember egymásnak esik. Nem nézik hova hull a bot öregebb vége, helybenhagyják egymást.

Mint két bika a páston.

Egy bika a mezőn legel, felemeli fejét és elbőgi magát.

A verekedés vége.

A nagy, kormosnyakú bika tovább legel.

Férfiak, röstellik a kapott foltokat. Fújnak, kifújják magukat.

Az asszony szipákol.

— Tán a vásárba ment a gyerek.

A számadó nem szól. Lovát elővezeti s felveti magát. Megy a vásár felé. Vadul vágtat, aztán bandukol. Kalapját szemébe húzza. Egész élete, minden álma elfoszlott. Fia biciklin akar élni, a lánya nem akar gazdáné lenni. Pedig a pusztai életnek vége . . . Azt ő úgy eltervezte már,

hogy a jányt bementi a faluba... Nagygazdánét csinál belőle... Hajh...

Marhát hajtanak a vásár felé. Lovakat visznek pásztorok. Ötösével, tizesével.

Gulyát hajtanak át a kőhidon. Feltűnik a hortobágyi csárda.

A vásár kavarog. Réztányér. Harmonika. Kintorna és mindenféle zűrzavar.

9.

A Komor Ló vihar után a ménesét szedi rendbe, mikor jönnek jelenteni neki, hogy gyűjjék haza a cserénybe, mert asszony keresi.

Az aggastyán megdöbben. Asszony, ötet?

Harmincnégy év óta nem kereste asszony.

Meg se mozdul. Áll. A távolba mered.

A pusztai szél muzsikát húz a fülébe. Tisztán hallja a lakodalmi bandát. Lehúnyja szemét. Fakó, kicserzett bőre megremeg. Arca vonaglik.

Mintha álmodnék, látja a lakodalmi táncot, ahol azt a nótát parancsolta:

*Hej mert nem a nagy szépségét szerettem,
Szegény legény, gazdagságot kerestem...*

Látja a kis feleségét, ahogy megtorpan és kihúzza magát. Nem szép, de fiatal s az övé...

Felnyitja a szemét: semmi sincs itt, csak a rideg puszta.

— Ide gyühet? — kérdi a bojtár.

— Kicsoda?

— Az öregasszony.

— Felőlem gyűhet.

Nem néz felé, áll és vár. Mint egy kőszobor.

Az öregasszony közeledik. Lassan, szédelegve. Szemébe húzott kendővel.

Mikor már itt van, megáll, egyszerűen, szerényen, öreg bánattal:

— András.

— Ki a?

— Én vagyok... Én vónék... ha igaz...

Ránéz. S a szeme nagyot lobban... A felesége...

— Eszti?

Az asszony csak integet és sír. Kendője csücskével törli ömlő könnyeit.

— Én vagyok, András.

— Nem esmerlek.

— A feleséged.

— Nekem nincs feleségem.

— Még élek... egy kicsit... Te is élsz...

— Én má rígen nem élek...

De az asszony csak áll. Ha már kijött, nem válik el...

— András...

— Mit akarsz... Buja kanca... Megcsaltál!...

— Nem vót igaz... Csak azt akarom megmondani, míg élek... Nem vót igaz... Csak úgy csináltam, hogy megijesszelek... Harmincnégy esztendeig kibírtam... De má öreg vagyok, nem bírom... nem tudok avval meghalni. András, hogy azt hidd, igaz vót...

Az ember megroppan.

— Nem vót igaz?

— Nem.

— Isten előtt mondod?

— Isten színe előtt, András.

— Mer itt lát... A maga szemivel, Eszti... Ott fenn van az égben... Itt levág a nyilával, ha hazudol...

— Nem hazudok... Elég vót nekem harmincnégy esztendő... Hallottál azóta felőlem?...

Erszény András, csikós számadó meggondolja. Csakugyan nem hallott... Nem is kérdezte, az igaz... De rossz hír szárnyon jár... s nem jött a pusztára az asszonyról semmi szó...

Ha ez lehetséges volna... Hogy hiába vót ez a harmincnégyesztendei keménység... Hej, ez a kutya élet... ez a kutya becsület...

— Mán meghalok, András... Mán nincs sok időm...

— Hát mi vót?...

— Nóta... a nóta vót... akit a lakodalomba húztál...

Mind a ketten lehúnyják a szemüket. Mind a ketten meghallják mégegyszer a régi nótát...

Szegény legény... gazdagságot kerestem...

— Meg akartam mutatni, hogy... nemcsak a gazdagságért... hogy gyűj eszedre... magamért is vóna, aki szeret... De a má rigen vót... Talán igaz se vót...

Szél fújja az asszony fekete szoknyáját... Szél lobogtatja a csikós vásott öreg szüre szárnyát... A hortobágyi szél játszik velük... Kacag a megvénült gyermekeken...

Az ember kinyújtja a kezét:

— Hiszek neked, Eszti... Többet ne vétkezzél...

Az asszony ráborul a kezére s megcsókolja a kemény kezét.

Az ember elrántja, megérzi a könnyet a kezefején. Megnézi a kezét.

— No jól van... Hát Eszti .. Esztikém... Hát akkor.. elmegyünk a vásárba...

Ráteszi a kezét a kicsi asszony vállára s a szeme a távolba néz . . . A felhőkbe s keresi az igazságot . . . a lehetlenség távoli sugarát . . . A Komor Ló . . .

10.

A hidi vásár kavarog.

Ringlispil. Falovak, rajta csikósbojtárok. Réztrombiták.

Vásárosok alkusznak. Paroláznak.

Verik a bilyeget az eladott birkákra.

Rongyoscsizmás pásztorok alkusznak a jócsizmás vevőkkel.

Sütik a bilyeget a marhák szarvára. Füstöl a szaru.

A forgató gyerekek a körhintán.

— Egy juhnyáját hajtanak át a kőhídon.

— Rezesbanda.

Parasztszekér, hozzákötött lovakkal.

Egy trombitás szakadásig fújja.

— Teheneket hajtanak át a hídon.

A cintányér.

— Szekereket, lovakat hajtanak át a hídon. A híd a középpont a Hortobágy megfoghatatlan végtelenségében.

Nagydob, nagydobos.

— Rengeteg marhát hajtanak át a kőhídon.

Rengeteg marhát hajtanak át a kőhídon.

Egy trombitás, két trombitás, rezesbanda. Szekerek, lovak.

Autó: az ülésben a Jancsi gyerek felveszi a sofőr-kabátot. Ő őrzi a kocsit. Felteszi a sofőrsapkát. Büszke.

Sárkány számadó a levelesben iszik, Irtóztatóan iszik.

Körülötte kavarog a pásztornép s a vásárosok. Már minden összezúg benne.

Iszik és dalol. Pásztorokkal ül együvé, iszik és irtóztató hangon dalol.

Kimegy, körülnéz... Véletlen az autóhoz kerül s a fia megijed, összehúzza magát: erre odalép... megismeri...

Megismeri a sofőrbundában, sapkában az ő egyetlen fiát.

Soká nézi. A szeme meghályogosodik. Nedves gyöngök borítják el a szeme golyóját és kövér cseppekben buggyannak ki a pillái alól.

— Elmégy?

— El.

Már nem haragszik. Legyint... Hátat fordít.

A fiú kiált:

— Édesapám...

Visszanéz. A fiú kihajlik a kocsiból:

— Jó emberek. Urak. Sofőr leszek. ✕

Kitárja a karját... Megöleli a fiát, aki kihajlik a kocsiból és csókolja az apja arcát.

Akkor visszanyomja az ülésbe:

— Csak vigyázz... Ott is ember lehet belőled...
Ha nem felejtetted el a csikósbecsületet...

Visszabotorkál a leveles színbe.

— Húzd rá, az apád, — rikkant a cigányra.

Táncolni kezd. Vele tart a kislegény, a hülye, a tanyás. Nem is tudja, ez hogy szökött utána.

És táncol. Rettenetesen szépen táncol. Csapkodja a csizma szárát.

Feltűnik a legelő ménes.

A legelő gulya. A legelésző birkanyáj. A repülő golyák.

Lóra akar ülni. A legény, Pista. Lesuvad a lóról.
Erre újra táncba kezd.

Mellette egy öreg pár táncol. Erszény András a feleségével. A Komor Ló...

Mindenki körben áll és nézi.

S ő újra táncba kezd. Megfenyegeti a világot az öklivel. De nagyon kedves. Az arca sír is, nevet is. Bosszút áll ezen az egész világon.

A Komor Ló méltósággal táncol. A kicsi öregasszony kidől. Ölbe veszi s padra viszi.

Akkor egyedül táncolnak ketten.

Sárkány csikós, akinek ma befejeződött az élet és a Komor Ló, akinek ma újraszületett az élet.

A Hortobágy alkonyodó éggel nevet.

A Hortobágy ezeréves, millióéves gyönyörűséggel nevet a gyarlandó emberi fajzaton.

SOK KINOK ASSZONYA.

Az asszony megállott nehézkesen és szélesen. Az arca szenvedő, mert hozzá van szokva a kínokhoz és fájdalmakhoz. Most ugyan nincs baja más, csak hogy a három gyerek sokat lármáz, meg lehet siketülni tőlük.

A gyerek. Ez az asszony szörnyű terhe. Ha ez nem volna, nem lenne tízévi házasság után kész öregasszony. Olyan, mintha ötvenéves volna. Az arca sárgás, szeme alatt csupa ránc, homlokán mély barázdák, kövéres, de lágy a húsa, vérszegény és az arca szenvedő.

Nem panaszodik a gyerekekre. Tisztán tartja őket. A lakását is. Folyton mos, söpör, takarít. Pedig olyan nehézkesen mozdul, mintha minden lépés fájást okozna.

A másik asszony, a nagycsontú fekete öreg asszony keményen ül egy széken a sparthert mellett és nézi a menyemozgását.

— Te is olyan bolond vagy, jányom, mint én. Már minálunk a fiatalabb asszonyok nem kínlódnak gyerekkel. A fiatal asszony megáll s maga elé néz.

— Már ott is olyan okosak a népek... Itt is... Háború óta nem kell gyerek, legfeljebb egy... Különö-

sen mióta itt ez a fiatal doktor, a Böszörményi, azóta. Azér lett olyan népszerű. Csodadoktor, azt mondják. Igen, mer nagy pénzért csodát csinál.

— Sokba kerül?

— Százatok.

— Hm.

— Azt nem lehet pontosan tudni, de mondják, a nagygazdák száz pengőket fizetnek neki. Én is az ő áldozatja vagyok, tudja. Mert azt teszi, hogy csak felbízattja az embert, hogy majd ekkor, majd akkor, aztán mikor már késő, akkor elutasítja.

A sparherthez lépett és odább tolta a fazekat és lábast tett mellé, a lábásba egy kis zsírt, abba lisztet és kavargatni kezdte a rántást.

És tovább beszélt azon a csöndes beteg hangon, amelyről azt hiszi az ember, csak ép paraszthang, a paraszt-asszony megszokott hangja, mindent ezen az erőszakosan nyögő hangon mondanak el, mintha ez olyan kötelező volna bizonyos korban, mint a barna és fekete ruha.

— Most hogy úgy lettem a Bözsike után, nem is tudtam, hogy állapotos vagyok, én mindjárt mondtam, hogy én nem bírom kiviselni, mert mikor a Janika megszületett, és kiesett belőlem a szoba földjére, a méhszalagok úgy megerőltetődtek, hogy azóta én nem bírom kihordani a gyereket.

— Hogy esett ki?

— Akkor is úgy vót, hogy a bábát föl is akarták jelenteni, mert leültetett a vederre. Beöntést adott, akkor kiment a klozetra. Kérdeztem, hogy ülhetek én addig itt a vödrön. »Ülhet, lelkem, ülhet, ha jólesik.« Én ültem, de egyszer csak érzem, hogy tolul a gyerek. Felállok, hát abba a percbe kiesett a szoba közepére. Még itt volt a testvé-

rem, a Zsuzsi, nem is tudta, melyikhez nyúljon, mondom, csak a gyerekre vigyázz, én meg az ágyra estem. Jön aztán be a bába, hát eliszonyodik, mi történt? Semmi se történt, csak kiesett a gyerek. A sok vér a földön, szerencsére nem lett semmi baja a gyerekeknek, csak nekem, a méhszalagokat nagyon megrántotta. Azóta nem bírok cipelni. Ha soká kapálok, vagy erősebbet dolgozok, a derekam majd széthasad.

A két kis fiú unalmában, hogy a nagy hó miatt nem mehetnek ki, hangosan mondja, amit az iskolában tanul.

— Hiszek egy istenben, mindenható atyában,
Mennynek és földnek teremtőjében...

— Ne lármázzatok, megsiketül az ember... A nagymama nem szereti a lármát...

Aztán tovább folytatta, ott állva a tűzhely mellett s kavarta a rántást.

— Azután jött a Bözsike. A mán negyedik gyerek volt. Akkor jött ide ez a fiatal orvos, beszéltek róla, én meg elmentem hozzá, elpanaszkodtam, hogy én nem bírom ebbe a nyomorúságba, amibe vagyunk, nekem dolgozni kell egész nyáron napszámba, az én derekam leszakad, inkább meghalok, de azt a sok szenvedést nem bírom. Megvizsgált és biztatott, azután jártam hozzá, orvosságot adott, szedtem, csak mondta, hogy ekkor, akkor. Az idő meg csak telt, de mikor négy-öt hónapos lett a gyerek, akkor mán én magam se akartam. Féltem is, de a fájdalom egyre nagyobb lett, már a szüreten úgy vót, hogy majd meghalok, a vincellér meg kergetett, hogy ne urizáljak, igaz is, ha megmondom mi bajom, elküldenek, csak dógozni, csak dógozni. Egyszer segíteni kellett egy hordócskánál, nem volt nagy, amibe lehordták a hegyről a mustot, olyan ötvenliteres, megemeltem magam, még vicceltek, hogy bezzeg

a nyolcvan kilós embert elbírom, — nem akartam feleselni, megemeltem magam, este mikor hazaértem, ágyrak estem, egy hétig feküdtem, azt hittem mindjárt abortálok... Akkor újra elmentem az orvoshoz, hogy doktor úr, ha istent ismer, segítsen rajtam, mert én ezt kihordani úgyse bírom. Ujra csak biztatott, hogy majd ha ez elmúlik, az elmúlik a testben... szóval már november lett, semmit se tett, hanem írt egy levelet, hogy menjek fel Pestre a Bálint-klinikára. De az is nehezen ment, azért csak felmentem. Megvizsgáltak, azt mondták, jóasszony örüljön, hogy se vese, se tüdőbaja nincsen, mert csak akkor szabad elvenni a gyereket, ha ez van. Így vót decemberig. Fenn vótam, lefeküdtem. Addig nem is vót itt bába, de a Pataki Laci testvére kitanult, az megvizsgált, már akkor 115 cm volt a kerületem. Három királyokkor újra megmért, akkor már 125 cm vótam. Azt mondja, hogy nem is hiszi, hogy nem ikrek. Akkor pedig muszáj orvost hívni. Nekem nem kell mondtam, ha az isten úgy akarja, meghalok, elkészültem a halálra. Aztán egyszercsak meglett. Nem lett ikrek, csak a Bözsike lett, de a méhlepény bent maradt. Hívták akkor a Böszörményit, nem jött. Ez volt hétfőn, szerdán itt volt a körorvos, a bába elment, nekik erősen megvan hagyva, hogy szigorúan jelentést kell tenni, kijött a körorvos úr és nagyon leszidott. Az uram is. Azt mondta, a Böszörményit jelentsük fel a csendőröknek, mert a méhlepénynek két óráig se szabad bent maradni, nem harmadnapig. »Még most is bent lehet valami része, vérmérgezést kaphatok.« Hogy száz esetből kettő-három menekül.

Most észrevette, hogy a kislánya ül a korsólócán és kitégült szemmel figyel.

— Te mit tátod a szádat, — kiáltott rá. — Eredj játszani.

A kislány a két kis öccse mellé guggolt, de nem tudott rájuk se ügyelni, csak fülelt nagy szemekkel az anyja beszédére.

— De én nagy beteg voltam utána, egy hónapig is itt feküdtem. Én el voltam szánva, hogy inkább megölöm magam, de ilyen szenvedést nem kínlódok végig többet. A kis Bözsit úgy megszerettem, hogy nem adtam volna a viláért se, de az meg gyenge volt. Mikor született 70 centi volt, a bába mondta, még nem is fogott ilyen hosszú gyereket, de vékony volt, aztán az isten héthónapos korában magához vette. Nemsokára megint megijedtem, már megint állapotos vagyok, de most már hatodik ízben. Úristen, mi lesz ebből. Kilenc év alatt hat gyerek. Már az elején olyan voltam, hogy se ülni, se állni, se feküdni nem bírtam. De dolgozni csak kellett, muszáj napszámba menni, ha mindjár ott halok is meg. Az uram elnyövi magát, mégse bír keresni. Meg akkor az is volt, hogy a vére hajtotta és már kocsmázni kezdett, vasárnap este elszökött és ha érte mentem, olyan goromba lett, hogy csodagoromba. Ő nem tud így élni, ő férfi, neki asszony kell, ha én nem, más... Hát így lett aztán a Bözsi után még egy... Megyek a Böszörményihez, újra elsírom magam, úgy rimázkodtam neki, mint az istennek. Megint csak kezd biztatni. Engem ne biztasson, én úgyse tudok több gyereket kihordani. Nézzen istenre, ezt nem kívánhatja tőlem... De mán akkor nem igen mert, az is igaz, mert már igen beszélgettek felőle. Kivált mióta egy fiatal lány meghalt. Nagy gazda lánya vót, hát elsimították, meg meg is szedte magát és csak nagy pénzért lett volna hajlandó, itt pedig jól tudta, hogy semmi pénz sincs a ládafiába. Így aztán csak mult az idő. Egyszer, úgy hatodik hónapba voltam, éreztem, hogy valami nagy baj van velem.

Elmegyek hozzá, tíz pengővel tartoztunk neki, megvittem. Azt izente ki a feleségével, hogy beteg. De mikor jöttem hazafelé, kocsin megy el mellettem. Köszöntem neki, hát elfordította a fejét, restellte, hogy azt mondta, hogy beteg... Akkor ősz volt, kukoricát vettem a libának, mert tömni kezdtem, egy mázsát, két zsák volt, olyan ötven-ötven kilós, az uram nem mehetett érte, csak én mentem és targoncán toltam haza, egy-egy zsákot egyszerre. Mikor a második zsákért mentem, felteszem a tragacsra, érzem, hogy na most megint végem. Csak ráestem a zsákra és ott feküdtem. Hát megijedtek rajtam és jóemberek hazatoltak. Híjták az uram, híjták a bábát. Úgy ment el a kicsi. Az is fiú lett volna, már szépen meg volt minden része. Három hónapig feküdtem utána, de orvost nem engedtem magamhoz, ha az isten így akarja, így lesz, ha úgy, úgy. Meg akkor is az volt az orvossal, hogy a kaszinóba volt, mikor beteg lettem, ment hozzá az uram, hogy jöjjön hamar. »Mindjárt, — azt mondja — csak hazamegy műszerekért.« El se jött.

Új fazék vizet tett levesnek. A rántást lehúzta, mert már piros volt. A kisebbik gyerek visítani kezdett. Hasmenése volt és a kis bugyogója, észre se vette, tele lett. Hamar vizet öntött a tálba és kimosta meleg vízben a gyereket, utána rásuprikált a kis fenekire, hogy máskor vigyázzon.

Akkor nagyot nyögött.

— Harminckét éves vagyok, de bizony már éppen eleget szenvedtem, — mondta s megállott és maga elé nézett — sok kínok asszonya vagyok én.

— Hát fiam, ez az asszony sorsa, — mondta az öregasszony és csöndesen bólogatott. — Mind tudom én ezt, én is kilenc gyereket hoztam a világra.

GYEREKTELENEK.

Az újosztású földeken az ötödik házrész új utcában. Az utca nincs kövezve, a föld fekete ragadós, olyan mély sár van benne, hogy semmiféle kocsi nem bír benne járni.

A ház csinos kis ház volna, de a fala oly nedves, hogy szinte embermagasságig foltos.

Itt lakik az öreg pár ember. A gazda régebben suszter volt, aztán a vasúthoz került és most mint máv. nyugdíjas szerepel, bár semmi nyugdíja nincs. Végkielégítést kapott, abból vett egy kis házat, azt eladta s most az új földeken kapott háromszáz négyszögölet és épített rajta egy kis villautánzatot.

Van egy kis üvegezett tornác is. Mikor benyitunk, az asszony tésztát gyúr. Rettenetesen ócska slafrok van rajta és ijedten néz a vendégekre. Ruhája könyökig felgyúrva és csupa liszt és tészta a két kezészára is. A slafrok is, köténye nincs, úri asszony.

— Jaj istenem, — mondja ijedten s őszes fekete haja úgy hull a szemébe, mint egy cigányasszonynak. Rögtön sűrögni-forogni kezd és ledörzsöli kezéről, az ujjairól a tésztát. A gyúrótábla csaknem fekete, súrolatlan. — Jaj

hova ültessem, tessék már egy kis türelemmel lenni. Nincs itthon uram, de mindjárt jön.

Azért jöttem el ide, mert többször hallottam a nevüket említeni, hogy ezeknek jó, mert nincs gyerekük. Meg akartam nézni, hogy él egy gyerektelen házaspár, akit mindenki irigyel. A városházán is említették, hogy jó adófizető, persze, könnyű nekik, nincs gyerek.

Széket rámol le. Minden széken edény vagy ruha, vagy valami szerszám. Belülről hoz ki egy széket s itt teszi le a konyhában.

— Nem tudom bevezetni az urakat, tessék egy percre helyet foglalni.

Ezzel bemegy és egy kis rendet csinál. A szoba ajtaja üveges, látni, ahogy tésztás kezeivel letakarja a vetetlen két ágyat. Délre jár, de még most is vetetlen. Csak úgy ráborítja az ágyterítőt, aztán rendesre rakosgatja a székeket s már beinvitál.

Ilyen piszkos konyhát talán életemben se láttam. Minden edény elmosogatatlan és valami csudálatos összevisszaság.

— Nincs gyerek, — mondja barátom az altiszt, aki idevezetett és nevet.

— Annál inkább tiszta lehetne minden. A gyerekek nem rendetlenítenek.

— Á, ezek csak gyűjtenek. Mindig kint vannak a kertben, nincs idejük a flancra.

Különösnek találom a magyarázatot, de meg kell nyugodnom benne, mert az altiszt komolyan mondja. Imponál neki ez a ház, ez a biztos élet és úgy látszik ez az anyagi biztonság a fő.

— Tessék már beljebb jönni, mindjárt küldök uramért, tessék csak tessék.

Bemegyünk. A háziasszony kabátot vesz a slafrok fölé, mert hideg van kint s elmegy.

A szoba épolyan kietlen és rendetlen, mint a konyha. A feltúrt ágyakon a takaró durván hepehupás. De a két ágy úgy van a szoba közepére állítva, egymás mellé s a végükbe egy ócska sezlony, előtte asztal négy székkal. Két sifón. Olyan vásári úribútor, tükröző-politúros betétekkel. Kishivatalnokszerű bútor. A képek a fal és a sifón mellé vannak állítva. Kályha is van, de nem fűtik, a konyhából jön be a tűzhely melege.

A két ablak közt kis asztal. Ezen sok fénykép. Régi képek. A szülők képe. Megsárgult, megfakult képek. Nedves lakások vakították meg. Olcsó dísz tárgyak. Egy zöld üvegaufsatz, két törött tányérral, nászajándék lehetett, sajnálják kidobni. Díszpoharak és csészék, mind ütött-kopott. A szekrény ajtajára felakasztott kimenő felsőruhák, régi és kopott holmik.

Szomorú és kétségbeejtő lakás. Az ember beszélni sem tud ilyen lakásban. Ülünk az asztal mellett a székeken. Vezetőm megszólal.

— Mint a galambok. Úgy élnek, mint a galambok.

— A galambnak van ám fia. Kikölti a tojásait és szárnyára bocsátja.

— Még a galamb se él ilyen szépen, mint Tivadar urék, — marad meg véleménye mellett az altiszt. — Majd megtetszik látni.

De én csak a nedves falakat látom és a sivár rendetlenséget a nyirkos levegőjű házacskában.

Megjönnek a háziak.

— Jön már uram, — siet be az asszony — átkiáltottam neki, csak a szomszédba volt.

Leteszi kabátját, amely olyan, hogy a cigánynak se

lehet adni ilyen jószágot s újra ott áll tésztás kezeivel és szorgalmasan súrolgatja lefelé a könyökéről, ujjairól a tésztát. Még elgondolni is rossz, hogy ha itt tartanának ebédre.

Bejön a férj. Rövidre nyírott bajusz, borostás áll és szegényes úriruha. Sáros cipőit leveri a konyhában és ragyogó nevetéssel jön be. Rossz fogai vannak és feketék a dohányzástól, de oly vidáman nevet, mint akinek se bú, se gond nem ül a lelkén.

— Isten hozta, van szerencsém — mutatkozik be.

— Szereti a gyereket Tivadar úr?

— Óh a gyermek, az a legszebb a világon, akinek van — nevet az emberke. — Én nagyon szeretem a gyerekeket, hát nekünk a jóisten nem adott, mit csináljunk.

— Ej, ej, Tivadar úr — fenyegeti meg nevetve az altiszt. — Tudjuk, amit tudunk.

— Hát mondja, Retek úr, — szól a házigazda — kell ide gyerek? Nem is férne el. Csak nyűg és baj. Még ha fiatalon kezdtük volna, de akkor se lehetett, akkor is csak a szegénység uralkodott. Ott kell a gyerek, a kastélyokban, ahol tíz szoba van, húsz szoba.

— De ott sincs.

— Mert ott is okosak az emberek. Már a művelt ember nem engedi, hogy az életét tönkre tegye, mert mi tőrés-tagadás, a gyerek csak teher szegénynek és gazdagnak is.

— De mégis csak kell jövő generáció.

— Persze, persze. Ó hiszen vannak még elegenden, akik . . .

— Nem értenek hozzá, mit kell tenni — kacag fel az altiszt.

— Ez nem bűn kérem. Ezt nem tiltja a törvény. Ebbe nem is lehet beleszólni. Ez mindenkinek a legtitkosabb magánügye. És engem senki se vádolhat meg vele,

hogy propagandát csinálók a gyerektelenségnek. Igen, ha valaki kérdi, én szívesen kitanítom, de csak a jóbarátaimat. Mert én nem vagyok híve az erőszakos cselekedeteknek. Én a jellem híve vagyok. Ha férfi vagy, légy férfi, azt mondja a költő. Én tehát jellemre nevelem a barátaimat. Az már becstelenség, ha egy megtörtént dolgot megnem történtté tesz valaki és én minden orvost becsukatnék, aki életveszély hiánya nélkül beleavatkozik a természet munkájába. És én ennél többet nem is mondok az uraknak se. Én jó állampolgár vagyok s az adómat megfizetem, a törvénynek az egész vonalon eleget teszek, köztisztelőben részesülök és erre nagyon büszke is vagyok.

— De azért elvi ellensége a gyerekeknek — mondom én.

— Nem. Azt nem lehet rám mondani. Én a gyereket szeretem és becézem. Én egy gyereket nem tudnék megütni. Nekem a gyermek szent. De tessék rám nézni. Végig éltem az életet szegényen. Megélek? A kutya is megél. De hogy én ezt a szegénységet hagyjam örökségül két-három, vagy egy tucat gyereknek? Akkor volnék bűnös, ha azt tenném. És tönkre teyem a feleségemet?

Az asszony beszólt a konyhából.

— Ugyan, uram, hallgasson.

— Hát igen, — szól a férj — én abból indulok ki, hogyha engemet megkérdezne a jóisten, hogy ma akarnék-e még egyszer megszületni, hogy ezt az életet végig éljem, — akkor minden bizonnyal azt mondanám, hogy: nem. Ha tehát én magam sem akarnék megszületni, miért büntessem ezzel azokat, akiknek a létrejöttét esetleg elő tudtam volna idézni?

— Sose volt gyereke?

— De. Az első feleségemnek volt egy fia, de a jóisten súlyosan büntetett érte. Először is nehéz szülése volt az

asszonynak és soha többet nem lett belőle ember. Feküdt és nyögött és oly szegények voltunk emiatt, hogy kimondhatatlan. El is formátlanodott. Előhasa lett. Ellenben itt a mostani feleségem, olyan alakja van, mint Erzsébet királynénak.

Ijedten néztem az asszonyra, aki sovány, magas nő volt.

— Erzsébet királynénak egy csomó gyermeke volt.

— Neki lehetett. Éppen azt mondom, a királynékat és grófnékat, a gazdag asszonyokat, a lipótvárosi bankárnékat kötelezni kellene a törvénynek arra, hogy gyerekeket szüljenek. Minél többet. Először is, hadd oszoljon a vagyon, — ez egy természetes földreformot hozna létre s aztán nekik semmi a szülés. Rendelkezésükre áll az orvostudomány, ma már lehet fájdalom nélkül szülni. Táplálniok nem is kell és egyszerűen egy élettani művelet számukra a gyerek létrehozása. De a szegény embereket meg kell menteni ettől a legnagyobb betegségtől.

— Nem érzi azt az olthatatlan vágyat, hogy a gyermekben újra éljen? Van annál szebb, mint a rózsás arcú csecsemő, van szebb muzsika, mint a gügyögő gyermekszáj. És nevelni, szárnyra bocsátani, jövőt adni a gyermeknek?

— Ez a színe. Kérem ez a ragyogó színe — de mennyi fonákja van. A gyerek az ilyen nyomorult kis házakban mindig beteg. Legnagyobb része elpusztul. Nem bírja a vizes falakat, a port, tüdővést eszik és vörhenyt zabál. Rossz koszt. Csenevész marad. A szegénység a legnagyobb átok a világon. Ezzel büntessük a gyerekeket? És mire nő fel? Hiszen ma folyton azt írják az ujságok, hogy nincs állás. A harmincévesek semmi álláshoz nem tudnak jutni. Itt vannak a rokonaim, a barátaim, úriemberek, akiket tisztellek, meg vannak rémülve, hogy a gyerekeiket nem

tudják semmi protekcióval elhelyezni. Micsoda gazember volnék én, ha ezt tudva, mégis arra teremtenék gyerekeket, hogy ilyen istentelen szenvedéseknek tegyem ki őket. Büszke vagyok kérem, hogy én már idejében rájöttem, hogy egy tisztességes, becsületes dolgot cselekedhetek, ha — nem ítélek élőhalálra élő lelkeket. Én egy hitvány ember vagyok kérem, mért legyen nekem hát hitvány gyerekem?

És rám néz nevető kék szemekkel és büszke, mint, aki a bölcsek kövét fölfedezte.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A STIPENDIUM.

Az öreg paraszt megállott az iskola tornácán. A kalapját már az ég alatt levette s hogy jelt adjon magáról, elkezdett topogni, mint mikor a sarat veri le a csizmájáról. Nem volt sár, erős nyár volt, szárazság, munkaidő, de ha már a tanító megtisztelte azzal, hogy ilyen dologidőben felhívja az iskolába, úgy akarta viselni magát, ahogy az apától tanulta: kifejezést kellett adni az urakkal szemben való tiszteletéről.

Topogott hát mégegyszer, a torkát is megköszörülte. Hátha meghallják odabenn.

A tanító, aki már várta, meg is hallotta s kijött elébe.

— No János bácsi, Isten hozta. Jöjjön csak beljebb, jöjjön, jöjjön.

Úgy beszélt vele, ahogy egy fiatal tanítónak, aki a parasztok kedvébe akar járni, beszélnie kell. Mosolygott, szívesen mozgott, nagyon mutatta, hogy milyen szívesen látott vendég nála az öreg, aki még sohasem volt ebben a házban, mióta újraépítették.

— Köszönöm alássan, tanító úr, — mondta az öreg s aggodalmasan lépte át a küszöböt, mintha valami nem jó várna rá. Sose lehet tudni, hogy ezek az urak mit akarnak.

A tanító szobája éppen olyan új volt, mint maga a ház. Az öreg nemigen nézett körül, de nem tetszett neki, hogy ebben a kicsi faluban ilyen ménkű nagy palotát építettek iskolának és ilyen fene úri bútora van egy kis vékony tanítónak. Nem így volt az az ő korába, mikor nádfedeles volt az iskola és a tanító is öreg volt és nagyon szegény.

— Na János bácsi, tudja-e, hogy mért kérttem ide?

— Majd megmondja a tanító úr, — mondta az öreg óvatosan.

— Hát azért kérttem, János bácsi, mert nagy dolgot akarok magával.

A hetvenéves öreg ember komolyan, mereven nézte a tanítót. Nem szerette ő ezt a hangot. Az ő fiatal korában nem így beszéltek a paraszttal, hanem azt mondták neki: »Hallja kend«. Meg azt, hogy: »Hátrább az agarakkal«... Valami van emögött, ha ilyen mézesen beszélnek ezek.

— Hát János bácsi arról van szó, hogy a maga unokájából urat akarok nevelni.

Az öregnek az arcán egy izom se mozdult meg. Egy ideg se rendült meg. Várt. Várta, hogy mi sül ki ebből.

— Ez a maga kis unokája, a Janika, nagyon jófejű gyerek... Hat esztendeig ő volt az iskola dísze. Ő volt a legjobb tanuló, a legszorgalmasabb, a legügyesebb... Hát én már régen készülök rá, hogy egy szegény gyereket a felsőbb iskolába juttassak. Gimnáziumba. Tudja, mi az a gimnázium? Ahova az úri gyerekek járnak... Drága iskola, de én már elintéztem, hogy a maga Janikáját ingyen felveszik, tanítják, kiiskolázzák. Lehet belőle minden. Pap, tanító, fiskális, vagy bíró, vagy amire válik. Megértette?

— Hallom, tekintetes uram, — szólt az öreg gondolkozva.

— Hát odaadja?

Ezt az egy szót rosszul tette fel a tanító, mert erre az öreg rögtön tisztában volt vele, hogy itt valami őtőle függ, ha valamit kérnek, akkor meg kell gondolni a dolgot.

— Hát ami azt illeti, — mondta — az enyém.

— Persze, hogy a magáé.

— Az enyim, tekintetes uram, mert az apja a háborúban szerzett betegségben halt meg. A fiam. Osztán, hogy ű meghalt, a három gyerek rám maradt. Kivált, hogy a menyem is meghalálozott, hát az egész három gyerek teljesen az én tulajdonomba maradt. Én etetem őket, én tartom el, én fizetem értük a bírságot, ha nem mehetnek iskolába, mer hogy messze lakunk, hát télen, ha nincs jó csizma, nem mehetnek iskolába, oszt olyankor megbüntettek értök.

— No jól van, az nem olyan veszedelmes. A Janikáért sose büntették meg, inkább minden karácsonykor új csizmát kapott. Igaz?

Az öreg hallgatott: most akarják kiforgatni őt a tulajdonából.

— Hát avval még nem fizették ki, — mondta.

— No, ne alkudozzunk, — szólt a tanító. — Most olyan szerencse éri a gyereket, amit sose tud meghálálni. Elviszszük a gyereket a kollégiumba.

— Hát a még nem biztos, — mondta az öreg.

— Mért nem biztos?

— Nincs annak a fiúnak arravaló ruhája.

— Nem baj, — mondta a tanító — én úgy szeretem azt a gyereket, hogy vállalom, hogy a falu úri lakosainál gyűjteni fogok és felöltöztetjük, az útiköltséget is megadjuk, én magam beviszem és mindent elintézek. Boldog vagyok, hogy egy ilyen zseniális kisfiút tudok a kollégiumba vinni.

— Osztán mér akarja a tanító úr, hogy az a gyerek úr legyen?

— Mert arra való. Az isten kivételes ésszel áldotta meg. Nem szabad egy ilyen kis lumennek elveszni a sárban. No. Hát rendbe vagyunk?

Az öreg hallgatott.

— A gyerek az enyém, — mondta komolyan. — Ügyes gyerek, már nagyon hasznát tudom venni a gazdaságba. Nagyon hasznavehető kis gyerek az kérem. Úgy elhajtja már a lovat, mint egy kis gazda. Mán a tavaszon szántott, de olyan jól megfordította az ekét, hogy ugyan. Osztán most mán nem kell neki iskolába se menni, dolgozhat.

— Mi akar ez lenni? — mondta heveskedve a fiatal tanító. — Hát nem örül neki, hogy úr lesz az unokájából?

— Örülök, tekintetes uram, csak azt szeretném tudni, hogy mit kapok érte?

— Hogyhogy mit kap érte?

— Mer avval nagyon jól járnak az urak. Nagyon fajn gyerek. Mer, ha odaadom, olyan egy nekikvaló gyereket kapnak az urak, hogy csak... Egy ilyen szorgalmatos, jódógos, ügyes gyereket odaadni? Nagy dolog az kérem.

— Hát hogy gondolja?

— Mer uram, a gyerek az enyém. Azt én tőlem senki el nem veheti, még a törvény se... Ha elviszik tőlem, mikor már a legjobb hasznát tudnám venni, mi lesz akkor énvelem?...

A tanító elképedve hallgatta az öreg parasztot. De ez folytatta:

— Mer idáig nem vettem hasznát, kicsi vót, iskolába is kellett neki járnai, de most olyan ez uram, hogy a szívem is sír utána, hogy elviszik, mikor már érő volna.

— Hát mit akar?

— Elszegődtek tőlem... urnak... Ki téríti meg az én káromat?

S a maga igazában megcsöknyösödve nézett szembe a tanítóval, aki a maga hasznára, mint az úri rend képviselője, el akarja rabolni az ő jószágát.

— Ingyen, uram, nem adom oda... De, ha megfizetik az én veszteségemet, nem mondom, hogy nem.

Mint egy barbár emberkereskedő, aki a gyereket rab-szolgának adja el.

— Mit akar kapni érte?

— Állítson nekem a tekintetes úr, mán az urak, helyette egy másik kiskocsist. Osztán, míg odalesz a gyerek, addig mindig egy olyan korásut helyette, amék az új dolgát el tudja végezni.

A tanító elcsüggedt.

— Azt nem lehet, öregem.

— Másképp pedig nincs vásár... Az urak elveszik a pénzünket, a földünket, még a levegőt is, most meg már a gyerekünk javát is? ... Mer maguknak se kell, aki nem jó. Maguk is csak a legjavát szedik ki... Hát, ha szaporítani akarják az úri rendet, fizessék meg...

És a tanító ezzel a kristálytisza okoskodással nem tudott megbirkózni.

A ROKKANT.

Ott állottunk a tanya közepén.

Köröskörül a véghetetlen puszta. A föld annyira sík és lapos, hogy nem is látni, csak egy keskeny vonalat körülöttünk s felettünk a tökéletes eget 360 fok méretben. Az ég mély kék és óriási fehér felhők lógnak le róla, mint boldog zászlók, tündéri selyem buggyok, szinte lepotyognak az ember nyakába.

A barátom azonban semmit sem látott az égből, ő csak a földet nézte szigorúan és keményen. Nézhette, ezer hold volt kerek körben az övé belőle.

— Nagy teher ez, mondta, nagy gond ezt az ezer holdat a mai világban megművelni. A termény ára lent van, lejjebb, mint a béka fenéke, az iparcikkek ára meg fent van a fellegek között. Az ember felvette az adósságot, hogy majd kifizeti a harminchat pengős búzából és ma a búza ára 6 pengő, a tőke meg a régi.

Botjával szurkálta a földet, amely szintén a régi, mert épúgy terem, mint azokban az években, mikor 36 pengő volt a búza ára.

— De a legnagyobb baj ezekkel a gazemberekkel van.

Folyton sztrájkolnak. Folyton srófolják felfelé a napszámot s nem veszik tekintetbe, hogy én nem kapom meg annak az árát, amit ők termelnek.

Savanyú arccal merült magába s bólogatott. Aztán :

— Hanem most elbántam a gazemberekkel. A télen három és fél emberrel elvégeztem a birtok minden munkáját.

— Hogy?

— Hogy? Nagyszerűen... Ősszel felszántattam a földeket, bevettetem a búzát, rozsot. A többi az isten dolga... A marhának a fölöslegét meg eladtam. Kevés volt tavaly a takarmány, s nem vagyok örült, hogy pénzen vett szénával etessem. Most még olcsóbb a marha, mint ősszel volt, most visszavásárolok annyit, ami kell. Lehet válogatni. A télen meg három ember elég volt, hogy az állatokat gondozza, az istállókat tisztítsa.

Most én néztem rá gondolkozva. Ezer hold ezen a télen tehát három embernek adott kenyeret...

— És mi az a félemler, amit mondtál?

— Ja, — mosolyodott el. — A rokkant... Van egy rokkantam... Régen béresgyerek volt nálam... Mikor ez a földreform volt, mi gazdák azzal tudtunk valamit megmenteni, hogy aki vett egy rokkantat örökszerződéssel, annak elengedtek annyi földet, ami tőkésítve egy családnak az évi jövedelmét biztosítja. Hatvan holdat menttettem meg avval, hogy a rokkantat megtartottam... Hát így ő is jól járt, mert biztosítva van a nyomorultnak az élete... Féllába volt és százszázalékos amellelt.

Hatvan hold egy rokkantért, nem is rossz üzlet...

Mikor a hatalmas ököristálló mellett mentünk, feltűnt nekem valami furcsa kis házikó. Ki volt tapasztva kívülről, még a teteje is. Azt hittem valami verem, krumplit,

répát, vagy búzát tart benne. De a tetején kémény volt s az füstölt.

— Mi lehet ez? — kérdem.

— A rokkant, — mondja a gazda — ebbe lakik a rokkant.

— Szabad megnézni?

— Tessék.

A kicsi viskónak volt egy kicsi ajtaja. Csak éppen annyi, hogy lehajolva be lehetett lépni rajta. Bent két pici helyiség volt. Egy parányi előszoba-konyha, amelynek legnagyobb részét elfoglalta a tűzhely és a moslékos dézsza.

Jobbra egy kicsi ajtón be lehetett lépni a szobácskába, amelyből éppen jött kifelé egy kis piros vidám menyecske.

— Jónapot kívánok nagyságos uram, — köszöntött vidáman.

— Jónapot, köszöntöttem én is, — szabad a házat megnézni?

— Tessék csak tessék. Jó kis ház ez — és félre állott, hogy mi be tudjunk bújni.

A szobának nem volt padlása. A tető belőlről is ki volt tapasztva gondosan, sárral és kimeszelve fehérre. Egy akkora ablak volt a szobán, mint egy zsekbendő. Volt benne egy ágy, egy asztal, két szék, egy kis ruhaszekény, más nem fért bele.

— Hányan laknak ebben?

— Mi ketten az urammal, meg három gyerek.

— Azt tudnak, — mondta a gazda morózusan — gyereket csinálni. Három gyerek négy év alatt, az éppen elég.

— Ó, mi már öt éve házasok vagyunk, nagyságos uram — mondta az asszony, és a kezét szemérmesen a szája elé tette, mert hiányoztak elől a fogai s azt takarta.

Az úrért jöttek, hogy az egyik tehén ellik. Erre ijedten

elsietett, ami természetes, mert a jó gazdának ez a legfontosabb.

— Tessék csak leülni, — mondta az asszony s megtörülte a széket a kötényével.

Leültem a kis szobában.

— Hogy alusznak maguk itt öten? — kérdem tőle.

— Nagyon jól. Az uram az ágyban az egyik gyerekkel. Én meg szalmát hozok be minden este, leterítem a földre és én azon alszom a két gyerekkel.

— Télen is?

— Télen is. Ó nagyon jó kis ház ez, olyan meleg, mint a kemence.

És büszkén mutogatott meg mindent, amiye csak volt. A sőtartót a falon, a lisztes ládát az ágy alatt, s a kis petróleumlámpát az asztal felett. Soha életemben nem láttam háziasszonyt, aki büszkébb lett volna a lakására, mint ő.

Elbeszélgettem vele az életéről. Mindent elmondott őszintén és értelmesen, kedvesen és friss hangon.

— Hogy ismerkedett meg az urával? — kérdeztem aztán tőle.

— Ó, — azt mondja — az nagyon nagyszerű volt. Egész regény, nagyságos uram... Kommendálták nekem. Hogy jó volna nekem ez a rokkant. Nem iszik, nem goromba, jó fizetése van, örökös fizetése... Én itt laktam egy másik tanyán, az uram elesett a háborúban, gondoltam, megnézem, hátha nekem rendelte az isten... Hát kérem, mingyán megszeretett, mer nagyon jó ember ez.

— No és aztán elment magáér csengős szekéren, ahogy errefelé szokás? ... Befogatott az úr négy lovat, úgy hozták el magát?

— Ó nem, — mondta az asszony — mingyán megirigyelték a szerencsémet és el akarták tőlem venni. Plety-

káltak rám kérem, hogy én nagyon cifrázkodó vagyok, nem vagyok szegény asszonynak való.

Dacosan vetette fel a fejét.

— Én nem vagyok szegény asszonynak való? kérem! Mikor nekem minden szülőm cseléd volt a tanyán! Olyan szegények voltunk mink mindig, hogy ennivalónk se volt. Ilyet mondani rám, kéremalássan... De hát ilyen az irigy emberiség... Itt akartak a nyakába varrni egy lányt... de olyat, hogy még beszélni se lehet róla... a pizok csorog róla, amerre lép... hogy az való neki, és ez a bolond ember meg majdnem meg is esküdött már vele, mikor nekem feltűnt, hogy mi van evvel a rokkanttal, hogy ez még nem is izen utánam, mikor pedig olyan szívesen fogadott...

Nagyot lélegzett és szaporán folytatta:

— Hát én akkor este, hogy ez eszembe jutott, mingyár elgyalogoltam ide s beállítok... Éjjeli őr az uram, mert egyébre nem lehet használni, hát tudtam, hogy ébren találok... Kérem szépen oztán elmondott nekem mindent, én is neki mindent... Elbeszélgettünk... Hát újra nagyon megkedvelt. Azt mondja, ne is menjek már el, maradjak itt mingyár nála... Hát, mondom, az nem lehet, mert el kell búcsúzni a rokonoktól, meg el kell hozni, ami kis vagyonom van... Hát hogy legalább egy éccakára... Arra osztán itt maradtam...

S az asszony újra a szája elé kapta a kezét s mosolygott.

— Akkor még megvolt a fogam is, hát nagyon megszeretett akkor éccaka... Reggel osztán szekeret kért, úgy mentem el a holmimért, meg az írásokért...

Szerényen és szemérmesen mondta el a dolgot s úgy csillogott az arca, hogy szinte kivilágosodott tőle a kis sötét lakáska.

— Hát az ura hol van? — kérdem.

— Jaj bíz az a városba van, mert baleset érte. Leesett egy létráról, mert hiába féllába, segíteni kellett neki a szénarakásnál és lecsúszott. Össze is törte magát és bevitték a kórházba. Két hónapig feküdt ott, akkor azt mondták az orvosok, menjen már haza, mert másnak kell az ágy. Ő meg ahogy leszállott a betegágyról, újra elesett. Nem tudott ráállni. Akkor megvizsgálták és csak akkor látták, hogy el van törve a lábacsontja. Még rothadt is már szegénynek. No le is vágták a másik lábát is és most aztán szépen meggyógyult. Vótam bent nála, mikor a havi négy pengő hadisegélyért bementem a városba, most már olyan egészséges, mint a makk és a jövő héten, ha szekér megy be, haza is hozzák a lelkeket.

Egy kis négyéves gyerek jött be a szobába. A karján cipelt egy még kisebbet, olyan félesztendőset. Azután jött a harmadik is, a középső. Pirosak voltak a gyerekek, mint a pünkösdi rózsa és vidámak, mint a szép kis szőke malacok.

Körülvették az anyjukat, fogták a kötényt. Az megnyálazta a köténycücskét és megtisztogatta vele az arcocskájukat.

És én szégyenkezve éreztem, hogy íme most a boldogok szigetén vagyok.

JÉGZAJLÁS.

Az égen egy félhold, mintha odafagyott volna. A körtefa mereven tartja ég felé a karjait: segélykérő nő. A föld ravaszul megbúvik a hó alatt s az orrát se dugja ki. Csak az országút kúszik előre, előre, végtelenül. Menekül a hidegből, a hóból. Megy, megy, meg sem áll, míg valahol meleg reggelt nem talál.

Vele együtt utazik a Duna hátán a jég. Sok szürke jégtábla van feladva a Dunán. A hajók most nem konkurálnak, azok is bebujtak Ujpesten a téli kikötőbe, meg Óbudán, Komáromnál. A hajóstisztek kávéházakban ülnek, pikkoló fekete mellett és cigarettáznak, vagy otthon paszsiánszoznak, szegény Lázár kapitány, a Duna dísze, már az égi felhőkből dirigál, vajjon nála nélkül is elmennek a nyáron a kirándulók táncolni a hajók fedélzetére? A jégtáblák azonban nevetve úsztak el a fináncok orra előtt, egyiket sem motozták meg valutáért s nem ütöttek rájuk bárcát, hogy elvámoltatott.

Mégis itt úsznak és muzsikálnak. A révész dideregve nézi őket az éjszakában. Látja is, nem is, a jégtutajokat. Vajjon honnan jönnek, hova mennek, mit visznek? Hall-

gatja a sikító zörejt, néha itt a kiszögellő part fordulónál úgy robognak, mint a megérkező gyorsvonat.

A révész nem ezt hallgatja, egészen másra figyel. A révházat lesi már órák óta, hogy befutott-e már a vad? Téli éjszakán könnyű megcsípni a vadat, mert éhes és a legnagyobb szarvasbika is oda fanyalodik a kitett szénára.

A révész hirtelen az orrához kap. Most veszi észre, hogy megfagyott. A szimatoló orra. Havat markol és elkezdi dörzsölni. Nem akar orra nélkül maradni tavaszra.

Kendőt szed elő dermedt ujjakkal s törülgeti magát, mint nyári hőségben. Így eltelik az idő: van foglalatosága.

Most arra gondol, hogyha jönne egy ember, egy bizonyos, azt ő nagyon meg tudná ragadni és úgy behajítaná a jégtáblák közé, mint egy zsák dudvát. Ha gyengébb ember lenne, de mi volna, ha erősebb volna és az dobná be a partról a jégbe? Olyan réműletek futnak át rajta, hogy megszédül. Csak egy villanás és átment rajta a dulakodás borzalma. Az emberek így dulakodnak. Ez az élet. Hiszen a jég is verekszik. Egyik nekimegy a másiknak s széthasítja. Pedig az nem vétett neki semmit.

Borzongás, fázás futkos a csontjaiban. Szédül a feje is. Megindul a révház felé. Ahogy elindul, a Dunáról ordítva zúg fel a jég. Odanéz, mi bajuk? Vagy csak őt figyelmeztetik, hogy vigyázz? A víz fölött köd van, nem látni a túlsó partot. Világ vége?

Ezt régen elhatározta már, még tavaly, hogy egyszer, télen, megcsípi a felesége szeretőjét. Télről elhalasztotta nyárra, talán abba hagyják, nyárról őszre, megint télre: majd ha jég lesz. A jégből nem lehet kiúszni, a jég jó takaró, tavaszig, míg le nem úszik a jég, soha meg nem leli senki. Majd akkor már Paksnál kerül ki valahol, ott aztán mindegy,

eltemetik s kész . . . Ma itt van az utolsó próba . . . Ahogy közeledett a házhoz, minden lépésnél új gondolata támadt. Egyszer az, hogy nem teketóriázik, ököllet neki. Ökle most úgylis jéggé fagyott, úgy lehet vele bunkózni, mint egy kapafokkal . . . Azután azt gondolta, pénzt kér tőle. Nem is kér, megparancsolja, hogy kutya, a réven fizetni kell! Ha valaki a ladikot eloldja s maga evez át a túlsó partra, akkor is fizetni kell a révpénzt. Ez se ladikázhat ingyen. Aztán megint, hogy nem érdemes: rájuk kell gyujtani a házat. Hadd égjenek bele a nagy télben. Kigyúlt a ház s megvan. Nagyon tüzesek voltak odabe. De az ajtót be kellene kötni kívülről, csak nem lehet, mert az ajtó befelé nyílik. Ha motoz, meghallják és kijönnek. Ketten vannak, kettő egy ellen s ő el van gémberevedve. Azért most meg arra gondol, hogy hagyni kell a fenébe. Nem is megy be a házba, mert ha mégis meglátja őket együtt, akkor megöli mind a kettőt, hanem szépen hazamegy s lefekszik a jó meleg házban, a meleg ágyba és megvárja, míg az asszony hazajön s bebúvik hozzá. A tányér is olyan, hogy ki bánja, ki evett elébb belőle, csak akkor legyen üres, mikor az ember szedni akar bele a tálból. Majd megkérdi, no bűdös rongy? Tagadni fog. Akkor jól elveri . . . De mégis legjobb volna most végezni velük. Most a legjobb alkalom: tél van, jég van, mind behányhatja, legalább együtt evezhetnek finánc nélkül, halottkémi bárca nélkül a másvilágra. Szégyelli is, már az egész világ tudja, mindenki nevet rajta, hogy a felesége kijár a révházba az urához és . . . Ő meg túri, mint egy bolond . . . Járt az esze, mint a jég a Dunán és sírt a lelke, mint a cimbalmozó jég.

Megállott az ablak alatt s benézett, de semmit se látott, mert az ablak vastagon be volt fagyva. Csak annyit látott, hogy ég a lámpa odabe.

Az ajtóra ment. Megnyomta a kilincset. Ha ez be van zárva, akkor rájuk gyujtja a házat. De nyitva volt. Ezen egy kicsit lehült. A fagyott teste a kicsapó meleg gőztől párasodott. Nyitott ajtón belül nem lakik bűn?

Belépett. Szó nélkül. Nem köszönt. Azok se.

Csak megállott a melegben és maga elé meredt.

Csönd volt. Annyit látott, hogy a felesége a tűzhely előtt guggol s rakja a tüzet. A másik meg ott ül a sarokban a bundán. A jól lehevert bundán. Ül és pipázik. A lámpa lógott a gerendáról és füstös volt: nem volt idejük megigazítani a lángját?

Csönd volt. A jégzajlás behallatszott. Milyen tisztán hallik. Aha, nyitva hagyta az ajtót. Az asszony feláll és beteszi. De ő a jégzajlást azért csak hallja, hiába minden.

— Hideg van odaki, — hallja, ahogy a szája elkezd szólani. A fogai összeverődnek. Kitört rajta a fázás. Úgy verődött minden csontja, mintha zörgetik a borsót a kosárban.

— Iszol teát, — hallotta a felesége hangját. Hogy nem felelt, az asszony újra leguggolt a tűz elé s piszkálta.

— Ihatok.

És csak áll s az jut eszébe, hogy a jég, az csak zajlik, de semmit se csinál. Sehova se megy, semmit se akar. És tavaszra elolvad... Talán még hamarább is...

ZSIVÁNYBECSÜLET.

A két legény a kocsmában ült. Tari Máté és Rög István.

Mind a kettő előtt egy-egy füttyülő. Pálinka van benne. Mind a ketten egy lányra gondolnak.

Tari Máté azt mondja :

— Zsiványbecsület is van, koma.

Rög István gondolkodik :

— Zsiványbecsület?

Tari Máté egyenesebbre ül :

— Az a.

— Hát osztán?

— Ha én neked adom a jánt, akkor azt neked el kell pártolni.

Rög István tovább gondolkodik.

— Ez a zsiványbecsület?

— Ez.

— De ha nekem nem kell?

— Akkor gazember vagy.

— Gazember?

— Tisztára.

Rög István soká gondolkodik. Muszáj neki jól gon-

dolkodni, mert már harmadik fütyülővel áll előtte a pájinka. De mégis a leghosszabb gondolkodás után is meg kell mozdulni. Mozdul és belenyúl a lajbi zsebébe s kiveszi a bicskát. Kőrmével nekiáll, mert új a bicska, jó erős a nyaklója, csak a vastag hüvelykkörömmel lehet kinyitni. De azért csak kinyitja s belevágja az asztalba.

A bicska ottmarad s kicsit rezeg, de megáll.

Tari Máté is megmoccan. A fütyülőhöz nyúl. Felveszi s szájához emeli. Kiissza.

— Még egyet, he.

A kocsmáros ott áll a pultja mellett és szemléli a két legényt.

— Még egyet?

— Má mondtam.

A kocsmáros fogja az üveget. Visszamegy vele a pulthoz és egy négyszögletű nagy üvegből megtölti. Az üvegen vastagon van lerakodva a sárga szín. Már alig látni, meddig van benne a maró folyadék. Meg is nézi, akkor eldön s leteszi az üveget Tari Máté elé. Akkor kinyújtja a tenyerét s elébe tartja.

Tari Máté belenéz a tenyerébe s beleköp.

A kocsmáros megtörüli a tenyerét a nadrágjába s újra odatartja a legény elé.

Tari Máté szétveti a két lábaszárát s lejjebb ereszkedik a kemény padon. Belenyúl a nadrág hasítékjába, beleereszti az öklét s kiveszi a kerek bugyellárist. Jó sokára kinyitja a bugyellárist s belenéz. Fúj. Kivesz egy hatost s odapercenti a kocsmáros tenyerébe. Az a kabátja zsebébe ereszti a pénzt, kivesz három rézkrajcárt és a legény elé teszi. Ez felveszi a három pénzt, beleveti a bugyellárisba, azt becsukja kattanósan, helyére ereszti a nadrág vágásába s hegyesebbre ül.

— Zsuzsit vélekeded? — szól Rög István.

— Azt.

— Hogy nekem szántad?

— Neked.

— Zsuzsit?

— Zsuzsit.

— Neked nem kell?

— Mi közöd hozzá. Neked adom.

Rög István a bicskára néz, ami ott áll hegyesen az asztalba vágva. Tari Máté megérti. Ő is hozzálát a dologhoz. Újra alább ereszkedik a padon s belenyúl a zsebébe. Kiveszi a bicskáját. Kinyitja. Még meg is nézi. A bicska öreg szerszám. A nyaka már kopott és vigyázva kell fogni, hogy az asztalba bele vágassa. De azért jól benne van az a deszkába. Most újra hetykére ül és mint a ki dolgát rendesen csinálta, belemered a Rög István szemébe.

— Osztán minek?

— Hogyhogy minek?

— Minek akarod rámsózni?

— Minek?

— Minek?

— Annak... Hogy neked is legyen... Hagy legyen
mán egyszer egy tisztességes szeretőd.

— Annak?

— Annak.

— Hogy nekem hagy legyen egy tisztességes szeretőm?

— Egen.

— Van nekem tisztességes szeretőm.

— Ágni?

— Ágni.

— Az egy ringyó.

Rög István elgondolkodik. Felveszi a füttyülőt és kiissza. Int a kocsmárosnak.

— Kocsmáros úr.

A kocsmáros előjön. Fogja a füttyülőt s visszasétál vele a pulthoz. Leveszi a négyszegletes üveget, abból megtölti a füttyülőt. A nagy üveget megnézi s visszahelyezi a polcra a többi közé, a vékony nyakú üveget előhossa, az asztalra teszi s kinyitja a tenyerét s elébe tartja a legénynek.

Rög István megcsóválja a fejét.

A kocsmáros nagyot néz. Fogja a füttyülőt és vissza akarja vinni. Tari Máté rászól:

— Mija?

Avval lejjebb ereszkedik az ülésében s beleereszti öklét a nadrágzsebbe, kiveszi lassan a bugyellárisát, kinyitja, belenyúl, kivesz egy hatost, a kocsmáros kezébe veti. Ez visszaad három rezet. Ő azt belerakja a bugyellárisba, a bugyellárist a zsebébe s egyet vet magán és helyre igazítja magát az ülésben.

Rög István gondolkodva néz Tari Mátéra.

— Hogy hagy legyék egy tisztességes szeretőm?

— Az.

— Más bajod nincs?

— Nincs.

— Azér fizetted ki a pájinkát?

— Azér.

— Ráadásba?

— Hát.

Rög István a bicskához nyúl.

Tari Máté is.

Kézbe veszik a kést.

Akkor szembe néznek. Mindeniknek könnyes a szeme.
A pálinkától.

- Ojan jó vagy hozzám?
- Ojan.
- Ojan nagy ringyó ez a Zsuzsi?
- Nem ojan, mint az Ágni.
- Nem ojan?
- Nem.
- E biztos?
- Biztos.

Rög István bekattantja a bicskát. Új bicska. Csak most vette a szentmihályi vásáron. Megnézi.

— Tudod te, milyen jány az Ágni? ... Mint ez az új bicska.

Avval odadobja a bicskát, így becsukva Tari Máté elé.

Tari Máté is felveszi a saját bicskáját: Óvatosan húzza ki az asztalból. Hogy meg ne vágja vele a kezét. Behajtja. Akkor átnyúl az asztalon s leteszi Rög István elé.

- Nesze.
- Nekem adod? ...
- Neked.

Rög István felveszi a Tari Máté bicskáját.

— Jó van.

Elteszik a bicskákat. Cseréltek.

Rög István kinyújtja a kezét. Átfekteti a karját az asztalon.

Tari Máté beleteszi a tenyerét a kinyújtott kézbe. Akkor balkézze felveszik a fütyülőket s kiisszák.

- Ez a zsványbecsület?
- Ez, testvér.

Megfogják egymás kezét, megmarkolják. A két kéz, mint két vaskapocs kövül egymásba. Így maradnak jó

hosszú ideig. A két kéz, úgy, az asztalon fekvé egyre erősebben szorítja egymást. Az egész testük minden ereje beleszáll az ujjakba. Szorítanak, markolnak. A szemük szikrát szór.

Akkor egyszerűen eleresztik egymást.

Rög István megszólal:

- Cseréltünk?
- Hogyhogy?
- Elveszed az Ágnit?
- Én nem. Vegye el a jóisten.
- Hát kit veszel el?
- Borist. Berek Borist.
- Akkor minek adod nekem a Zsuzsit?
- Nem kell?
- Nem.
- Úgy szereted Ágnit?
- Én nem szeretem.
- Nem veszed el?
- Nem.
- Hát kit veszel el?
- Rózát. Kis Rózát.

A két legény egymásra néz.

— Akkor fizesd meg a hét pízemet.

— Majd aratáskor. — Isznak egy kicsit. — Megfizetem testvír. Van még zsványbecsület.

GYURI LEVELET KAP.

1.

A béresházak a tanya déli sarkában állanak. A tanya négyszögben nagy udvart fog be, itt vannak a fontos és jelentékeny gazdasági épületek, a présházak, az istállók, a gépszínek. A béresházak odább bújnak meg a züllött fák alatt. Nagy nyárfák rezgetik a levelüket a nádtetős házak felett s ákácfa édes virága szórja rájuk tavasszal az illatot.

Itt nőtt fel Gyuri. Itt lett belőle tüdővész fiatalember, aki arra volt ítélve, hogy magánosan üldögélje s motoszkálja el az idejét tizenhétéves koráig. Sose bírta a testi munkát, mingyárt kidült, legfeljebb pásztorkodásra lehetett használni, de még arra se volt jó, mert könyvet szerzett és azt olvasta s a libák, vagy malacok, vagy bornyúk szabadon mászkáltak a tilosban.

— Mit olvasol te? — kiáltott rá a gazda.

Gyuri elvörösödött, de megmutatta a könyvet. Az alkoholizmusról szólt. Antialkoholista munka volt.

— No és mi a véleményed a borról — kérdezte a gazda.

— Ártalmas — felelt Gyuri — nagy mértékben élvezve, nagyon ártalmas a szervezetnek.

— Az anyád keserves lelke, az az ártalmas. Hogy téged a világra hozott.

A gazda körülnézett százholdas szőlőbirtokán s elgondolta, hogyha az egész világ úgy gondolkodnék, mint Gyuri, akkor kivághatná az egész szőlőt.

— Minek olvasol ilyen könyvet, ami arra tanít, hogy a bor ártalmas. Olyanokat olvass nekem, hogy a bor hasznos.

Ezzel zsebre dugta a könyvet és elsétált.

2.

Gyuri lehajtotta a fejét. A kezében egy vessző volt s azzal a sárga homokba rózsaszínű betűket rajzolt:

— É V I.

Ez egy kicsit megvigasztalt. Ennek a névnek minden betűje olyan volt, mint egy-egy virág. Kezdődik egy kacskaringós kedves gömbölyűséggel, az É betűvel... Mint maga a kedves szép asszony, csupa gömbölyű, ha az ember ránéz. Folytatódik egy V-vel, ami csudálatos módon felfelé van fordítva és még egy kemény I is. Belepirult, hogy még ő is benne van ebben a névben, mert ő nem egyéb, csak egy darab eldobott, felállított vesszőcske, egy szimpla I.

3.

Hogy a könyvét elveszítette, már semmi dolga sem volt. A betegségnek már olyan fokán állott, hogy semmi munkát sem adtak a kezébe, ott ülhetett egész nap a napon az ölfán és süttette magát a homokról visszaverődő izzó

levegőben. Mintha valami kemencébe lett volna betéve, érezte, ahogy sül és zsibbad a teste. Itt fog elégni a sívó homokon.

Jó sokáig ült magában s csak nézett a lába elé. Apró füvek tengődtek a homokban. Milyen csudálatos, hogy ezek a füvek és gazok mindig itt élnek ezen a helyen, isten tudja mióta, ötven éve, száz éve, a nagyapja, meg annak az apja is ilyennek látta ezeket és mégsem bírnak gyarapodni. Ez a szőlő meg, amit idehoztak és beleültettek a homokba, olyan buján dagadó levelekkel lobog a napra, mint a felhők az égen. Ő is itt született, itt nőtt fel, és oly vékony, mint a szegény kutyatej. Imre meg, a kocsis fia, erős mint Toldi Miklós. Vagy Kinizsi Pál. Tegnap is, mázsás zsákokat kellett felrakni és csak úgy fogta s dobta fel a teherautóra. Még a gazda is rászólt, hogy meg ne szakítsa magát. Imre egészséges fogakkal nevetett s azt mondta, mi az neki? Persze, Imre nem idevaló. Úgy jöttek ide messziről, mint a szőlő. Itt csak hízik és dagad és erősödik.

4.

A tanya felől kiáltás hallatszott:

— Gyuri . . . Gyurika

Nem is nézett oda, csak megborzongott a gyönyörűségtől

Évi kiált, a fekete szőlőmunkás szőke felesége. A hangja úgy száll a levegőben, mint valami csengő szava. És benne úgy megrezeg a lélek, mint a kakukkfű a legkisebb szél suttozására

— Gyurkaaaa . . . Gyurikaaa . . .

Felállott és elment a hang irányában.

Fel se nézett, csak ment. Ment, ment, lépegetett mezítláb a forró homokban. Nem nézett fel, mert édes volt a hang és mert valami mégis megfájult benne tőle. Mintha sírt volna előbb ez a hang, mielőtt feléje bocsátották volna...

Csak akkor emelte fel kék szemeit, mikor már ott állott az asszony előtt. De akkor úgy rácsodálkozott, mint álomban, ha félt, hogy felébred, hát sietve csodálja a tündéri álmoképet.

— Hozz fát, Gyurka, nincs fa a tűzre...

Gyuri utána ballagott az asszonynak és úgy lépett, hogy a talpa pontosan belenyomakodjék az asszony könnyű lépésébe.

5.

A fa nem fa volt, csak ákácfa rőzse, amit előbb fel kellett tördelnie. Hasogatta, törte. Még nem volt jól kiszáradva, nehezen törött, nehéz volt és belefáradt. Le kellett ülnie. De inkább azon búsult, hogy a könnyét elvitte a gazda.

Aztán kifújta magát és öltre szedte. Oly sokat felszedett, a szúrós tüskés vesszőből, amennyi csak belefért a balkarja ívébe s ment a ház felé.

Évi kinevetett rá, de a szeme sarkában csillogó gyöngyszem volt.

Sírsz? — kérdezte tőle Gyuri.

— Dehogya is. Nevetek — felelt az asszony.

Gyuri letette a rőzsét s megállott előtte és komolyan nézett rá.

— Sirtál.

— Minek sírtam volna? — mondta az asszony és zokogásban tört ki.

6.

Gyuri lesujtva állott s a síró asszonykát nézte, akinek az egész teste rázkódott. Folyton a melleit leste. A kis gömbölyűségek úgy rengtek, mint viharban az almák a faágon. Nem tudott másra gondolni, érezte, hogy most erősnek kellene lenni és meg kellene kérdezni, mért sír és agyon kellene verni a fekete embert, a szőke asszony urát . . . De ő oly gyenge volt, nem akarta magát fárasztani, megelégedett azzal, hogy az asszony kebleit nézte és hagyta hogy a vére zuborogjon és énekeljen.

A házban két család lakott. Dariék laktak az első házban, Éviék a hátulsóban. De Dariné nem volt itthon, csend volt a kis házban és Gyuri odalépett Évihez és csendesen rátette a kezét a vállára, a vékonyréklire. Az asszony is jól tudta, hogy senki sincs a házban, azért odaborult a fiúra és átölelte és tovább sírt.

Aztán bementek a szobába és Gyuri örömmel érezte, hogy Évi most nem olyan erős, mint máskor.

7.

Egész idő alatt behúnyta a szemét, mert azt hitte, hogyha látja az asszonyt, megvakul. Elveszti a szemvilágát, ha erre a tűzességre még rá is néz.

Mikor aztán felnyitotta a szemét, valami rettenetést látott: az asszony vállán vastag véres csíkok voltak.

Már látta, hogy a fekete ember ütötte az asszonyt. Valami erős és keménnyel verte, mert az egész válla, háta véres hurkákkal volt tele. Az asszony levetette a réklijét

s meg is mutatta neki magát. Rettenetes volt. Az egész teste össze volt törve és csíkosan futott le a vér, mint a festék, ha kövéren rakják fel a deszkára.

Gyuri egy darabig nézte, akkor szédülés jött rá és elesett.

— Gyurikám, Gyurikám — sírt az asszony.

8.

Teherautón vitték be a kórházba.

Mikor a népek körülállották a teherautót, ahol dunába pakolva feküdt a fiatal fiú, a béresasszonyok összegúgtak.

— Évi tette tönkre, az Évi — mondta Dariné.

Mindenki rábólintott.

— A tüdeje — szólott a kondás felesége.

— Dehogy a tüdeje. Csunya betegsége van. Az Évitől.

Országos Széchényi Könyvtár

9.

Gyuri a kórházban tért magához.

Ott eszmélt fel, hogy szép fehér ágyon fekszik, jó kemény ágyon. Egy szál lepedővel van letakarva a melegben s az hozzásimul a beteg testéhez. Az arca égett, a feje szédült, imbolygott vele az ágy. Ápolóné jött, megigazította a feje alját, kemény ujjakkal meghúzta rajta a takarót. Hőmérőt nyomott a hóna alá. Úgy bánt vele, mint egy darab fával.

Ő csak gondolatban mondta: Évi...

Ha Évi ápolná, meggyógyulna.

Igy teltek a napok. Néha orvos is jött és rápillantott, elment. Nem gyógyította meg.

Aztán megjött a levél. Akkor éppen frisebb volt és odaadták, hogy olvassa el.

»Kelt levelem Gubacsi tanyán, szerelmes jó Gyurikám, minden jót kívánok neked Istentől, bár ott lehetnék melletted, hogy szeresselek és meggyógyítsalak, de nem lehet. Arra kérlek, szerelmes Gyurikám, bízzál a jó Istenben, még meg fogsz gyógyulni és akkor megsegít az Isten, hogy még látjuk egymást. Itt nincs semmi ujság, csak nekem üres a tanya, mintha a lelkemet vitték volna el, mikor téged elvittek. Már többet nem írok, szerelmes Gyurikám, te csak igyekezz és bízzál a jó Istenben, üdvözöl Évi.«

10.

Mikor meghalt, a levelet ott találták a mellén. A szívére volt rátéve, az inge alatt.

Az ápolónő csodálkozott rajta, hogy hogyan tehette oda, ő nem is vette észre.

Az apja jött be a temetésére, meg a barátja, Imre, aki az autót vezette, mert egyúttal, ha már be kellett őket küldeni, a gazda egy rakományt küldött be az állomásra.

Az ápolónő odaadta a holmiját az apának, aki nem sírt, csak nagyon szomorú volt, mert sokat szenvedett ezzel a beteg fiúval, akiben sose volt öröme, hogy olyan gyenge és tüdővésztes volt.

— Még van itt valami, — mondta az ápolónő — egy levél, ez is magát illeti.

Az apa átvette, de nem tudott olvasni, hát Imrének adta.

Imre felolvasta.

Az apa nagyon megdühödött, de nem szólott semmit, mert ott volt előtte a halott fia ebben az idegen kórházban, ahol nem lehet egy szót sem szólani.

Imre pedig arra gondolt, hogy csakugyan ilyen ez az asszony?

Meg arra is gondolt, hogy ez a legszebb asszony pedig a tanyán.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

KASZÁSOK A FÁK ALATT.

Az emberek, ha a munka szünetel, ma is még legszívesebben a háborúról beszélnek. Már tizenötöszteddeje, meg tizenhét, de nem tudnak betelni vele. Érdemes a mai kis dolgokról szólni? Arról, hogy a búza ára néha felmegy, néha lemegy. Hogy a nagy gazdáknak néha annyi a pénze, hogy kiterítik szárítani a napra, mint a mákot, — most meg annyi sincs, mint a koldusnak? Az ember szeret beszélgetni. Saját magáról nagyon szeret, de arra viszont senki se kíváncsi, ezért mégis csak a nagyobb dolgokról beszél legszívesebben. A mások dolgáról. De érdemes a mai dolgokról?

Igy aztán, mihelyt egy kicsit kiöntik a telijét, belemarkolnak a zsákba s megint csak a hadak ügyeiről van szó. Szórják, a szélben rostálják s közben már az ocsúja kihullott, elfújta a szél, csak a java marad az emlékeknek, az öregje, az elfeledhetetlen események, amelyeket nem akarnak a sírba vinni magukkal. Elmondják, hogy a figyelő gyermekek is hadd hallják, hadd tanuljanak belőle. Hadd vigyék el magukkal a jövő életükbe, hogy hátha hasznát veszik még valaha.

A kaszások szegény emberek. Azok a háborúban is szegények voltak. Nem volt sarzsijuk, csak puskájuk, meg

gránátjuk, meg éhes gyomruk. Ott állottak a háborúban a poszton s hajtották őket akkor is, mint az állatokat s most is úgy hajtja őket az élet. A szegénység az ő örökös uruk, annak a zsellérjei, ha beszélnek, abból is csak a szegénység szaga párázik, a szegénység szavai szitálnak.

De az ilyen jó gazda, mint Barmos Gáspár gazda, akinek mégis nagy földjei vannak itt is, az a háborúban is többet látott, többet tapasztalt. Csillagok voltak felvarrva a gallérjára s mikor elesett a kapitány, meg a főhadnagy, meg a hadnagy, a tiszturak, olykor maga volt a parancsnok, ő felelt a szakaszért, volt, hogy az egész századért. Ha Barmos uram arra méltatja a munkásait, hogy a harctéri melegség előnti s megszólal, akkor mindenki áhitattal figyel rá.

— A háború, — mondja most és egy kis fűszálat szakít s azzal vonalakat húz a levegőben, szórakozottan, a háború barátom, az is csak olyan, mint a világ többi dolga. Mi csak hallgattuk a tábori lelkészt, aki prédikált, hogy kitarítani az utolsó csepp vérig, az az istennek az ő parancsolatja... De én ha beszélni akarnék, mondhatnék egyet-mást, hogy az embereknek, meg a királyoknak mi volt a háború...

1917-ben az olasz fronton én egy osztrák ezredhez kerültem a kiegészítőből. Úgy hozta a sors, hogy éppen a tábornok úr, bizonyos Goldinger tábornok úrnak az irodájába lettem beosztva. Az egy nagyon derék, nagyszerű egy ember volt. Mintha nem is német lett volna. Olyan hős volt és olyan okos, hogy csoda.

— Akkor volt ez, mikor az olaszok kiugrottak a szövetségből és ránk jöttek. Az olasz király maga jött fel, hogy egy-kettőre végezzen velünk. Nagy veszedelem volt. Mindenki káromkodott, szidta őket, hogy megint egy új fronton kell verekedni... Mindjár hozták a magyar ezre-

deket is lefelé az orosz frontról. Hát mit csinál akkor az én tábornokom? Barátom, van ott egy folyó, a Tályamentó. Fent a hegyekben. Viaduktok. A mi tábornok urunk nem szól senkinek, megrakja a hidakat. Megerősíti. Mária Terézia-rendre pályázott. Nagy vót az öröm, mindenki mondta, hogy báró lesz belőle. Befogta az olasz királyt, az egész vezérkarral, meg vagy kétszázezer hadseregével. Nem volt annak onnan egerút semerre.

— Megtelefonálják Bécsbe a királynak... Hát barátom... Mi történik... Másnap hajnalban jön a tábornok hajadonfővel, mint egy bolond, nem lehetett vele beszélni... Leült egy asztalnál, a tenyerébe hajtotta a fejét és sírt... Sírt az a derék ember, úgy sírt, mint egy gyerek... Tudjátok mi történt?... A király őfelsége megparancsolta, hogy a hidakat ki kell üresíteni... Szabadon kell hagyni, míg az olasz király el nem masírozik a fogoly hadseregével... Igen. Kieresztették őket... Mehettek haza makarónit enni... Nem volt szabad elfogni egy királyt...

A kaszások hihetetlenül néztek a gazdára. Úgy hallgatták, mint a mesét. Hitték is, meg nem is. Csak Petrik István segített a gazdának:

— Benne vót a törvénybe, hogy királyt elfogni nem szabad.

— Fenét, — mondta Barmos gazda — olasz lány volt a király felesége; nem szívelte a fajtája vesztit és az urának egész éccaka könyörgött, meg parancsolt, hogy szabadítsa ki az olasz királyt. E vót...

A fűszálat a foga közé vette, megrágta, s messze kiköpte.

— Mer a királyok máskép nézik a háborút, mint a népek... Tudom én az egészet, ott beszélték meg előttem a tiszturak. Mer a királyok, az csak egy család. Az mind

atyafi rokon. A muszka cár, meg a német császár, meg az angol, az mind rokon. A királyok mind összeházasodnak. Nekik az vót akkor az üzlet, hogy a népek csak hadd verekedjenek, de az nem vót üzlet, hogy ők is bajba kerüljenek... Ki kellett eresztetni a királyt... Az olasz király megszegte a barátságot az országgal, az nem vót baj; hanem az, hogy még ő is ott maradjon, az baj vót... Azér mondom én, hogy máskép van a háború, mint ahogy az iskolába tanítják, meg ahogy a papok prédikálják...

— Hát gazduram, minden szentnek maga felé hajlik a keze.

— Igen, — mondta komolyan Barmos gazda — de azért erről ne nagyon beszélgessek, én is sajnálom, hogy eljárt a szám.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

HADADI.

A kaszás megfente a kaszáját, az úr meg nézte. Láta, hogy ennek is szabályszerű módszere van. A fenőkővel először apró harapásokkal fente a kaszát, csisz, csisz, aztán, mikor végig ért, lassú egyenletes húzással végig barázdálta, előbb a külső szélét az élének, aztán a belsőt.

— Szépen csinálja ezt maga.

A kaszás ránézett az úrra.

— Ez a munka uram . . . Nem olyan ez, mint mikor a nagyságos úr odaül a gép mellé és el kezdi pergetni, hogy úgy szól, mint a fecskecsicsérgés.

Az úr nevetett.

A kaszás azonban félt, hogy meg ne sértse az úriembert, aki neki napszámot fizet, hát csendesebben hozzá tette :

— Csak a cigány, az azt mondja : »kaszálás, sétálás, — kapálás, ácsorgás . . . vályogvetés az a munka«.

— No látja, minden mesternek a maga mestersége a legnagyobb.

A kaszás nekilátott és szép egyenletes suhintásokkal ment végig a rövid renden. Csak a gazt csapta le a kert sarkában.

Mikor visszatért, az úr azt kérdezte :

— Hát aztán, ha fészket lel, levágja?

A kaszás ember aggódva nézett körül.

— Nem látok itt fészket.

— Nem itt. Hanem mikor szénát kaszál.

— Úgy, — mondta a kaszás és mosolyogva nézett az úrra. — Csak a szénát nem lehet ám kaszálni. Mert a fű csak akkor lesz *széna*, ha már le van kaszálva és megszáradt.

— Tudom, — mondta az úr.

A kaszás megint megbánta, hogy magára haragítja az urat az ellenmondásával, meg aztán az is jól esik, ha az ember kaszálás közben megállhat egy kicsit beszélgetni, hát szót eresztett.

— Nem vágom le, dehogy vágom a fészket, ha csak észreveszem. Meghagyom. De nem ér a semmit, mert vége. Jönnek a szarkák, varjak, elviszik a tojást. Már tíz perc múlva nincs tojás. Elvitték a fekete papok.

Mosolygott, hogy a varjakat fekete papoknak mondta az úr előtt.

Most megint olyan érzése volt, hogy ezt se kellett volna. Hát mesével akarta igazolni magát.

— Mer vannak mindenfélék uram, tetszik tudni ; mert fekete kutya, meg fekete varjú képében is tudnak ám lenni emberi állatok... Mondta nekem még édesapám, hogy neki még Hadadi mondta el, hogy hogy járt egyszer a fekete kutyával...

— Mondja csak el.

— Elmondjam?

Evvel a kaszát leállította a végére s rátámaszkodott.

— Egyszer ez a Hadadi megy hazafelé a mezőről este. Ahogy haza érnek, a ház pitvarajtaja meg nyitva vót.

Bemennek, hát egy borzasztó nagy fekete kutya ült bent a házba a spórhert mellett. De nem csinált a kutya semmit, csak nézett.

És ő maga kísértetiesen meresztette a szemét az úrra.

— Megijednek ezek a Hadadiék, de ez nagyon nagy gazda vót, sok földje vót, minden. Hogy a kutya meg se mozdult, csak nézett, olyan vót, mintha nagyon ki lett vóna hajszolva. Fáradt vót eccóval. Erre megbátorodott Hadadi és szólott a családjának, hogy gyertek csak be, nem bánt. Jó kutya ez, csak hagyjátok nyitva az ajtót, hogyha akar, kimehessen. Bementek osztán setét lett, este, a kutya nem mozdult. Ők aztán nem tudtak mit tenni, lefeküdtek, de egész éccaka rebegve aludtak, hogy nem lesz-é valami baj... Nem lett semmi... Éfél után felébred Hadadi, hát látja, hogy a kutyának elmúlt az ideje, elment. Nem vót sehol annak semmi nyoma. Akkor aztán betette az ajtót és mondta a feleségének, hogy többet nyitva ne hagyja az ajtót.

Evvel a kaszás nagyot nyelt s új állásba mozdult.

— Abba az esztendőbe nagy szárazság vót, úgyhogy nem vót semmi termés. A Nyírségbe jártak még a legnagyobb gazdák is gabonáért, meg krumpliért szekérral Hadadi is elment. Jó szekere vót, jó lovai vót, de gyengék vótak, mert széna se vót akkor. Úgy szedték abba a télbe a krumplit vizes zsákba... Azt úgy tessék érteni, hogy vízbe mártották a zsákot, az megfagyott keményre, abba rakták a krumplit, akkor osztán nem fagyott meg a krumpli, nem engedte a fagyos zsák.

— Szóval ez a Hadadi is elment a Nyírbe krumpliért.

— Mikor megy egy tanya mellett, jön vele szembe egy gazda ember. Ránéz az ember és azt kérdi tőle:

— Hát maga hol jár itt tisztelt úr?

— Gabonát akarok venni, de mán elesteledek, és sehol se lelek szállást.

— Nohát jöjjön be hozzánk éccakára.

— Nagyon köszönöm gazduram.

Az ember megy előre, bevezeti egy tanyába. Szép derék tanya vót, sok marha vót, minden jó vót.

Kijön az embernek a felesége, szól neki az ura, a meg nagyon szíves lett és betessékelte Hadadit. Jó meleg vót a házba, felfűtözött Vacsorát adtak, ötöt is asztalhoz híjták, megvendégelték.

Elittak, boroztak jó soká, akkor lefeküdtek. Másnap Hadadi el akar menni. Azt mondja az ember:

— Mán innen nem megy el ebbe a nagy télbe, hófúvásba, még megennék a farkasok.

Három napig nem eresztette el, hanem etette, itatta, mindennel ellátta.

Azt mondja neki harmadnap:

— No barátom, hát még most se ismer?

— Honnan ismerném gazduram? Nem tudom, hogy valaha láttam vóna.

— Nono, vótam én maguknál.

— Nálam? Mikor?

— Megmondjam, hol lakik, meg hogy lakik, meg hogy van vetve az ágy maguknál? Még azt is megmondom, hogy szilfával tüzeltek, de nem akart égni.

Hát rettentő csudálkozik Hadadi, mert csak eccer vót, hogy szilfával tüzeltek, de nem vót annak semmi tüze, hát eladta a kerékgyártónak.

No azt mondja az ember, mingyárt megismer.

Evvel kimegy és egy kis idő mulva a nyitott ajtón jön be egy nagy fekete kutya és letelepedik a spórhelt mellett.

— Hőj, azt mondja Hadadi, ez a kutya, amék akkor ott vót nálunk.

No a kutya egy darabig bent vót a házba, csóválta a farkát, de egyet se vakkantott, csak nézte őtet, azután felállott és kisétált.

Kis idő múlva megint jön be az ember.

Aszongya Hadadi:

— Nézze csak gazduram, magát nem ismerem, de azt a fekete kutyát megismerem, amék az elébb idebe vót.

Azt mondja az ember:

— A vagyok én.

Elmondja osztán:

— Én magának köszönöm, hogy még élek. Mert én a Nyírtől a Hajdúságig mindig csak víttam egy sárkánnyal, de ha a maga ajtaját nyitva nem lelem, ma halál fia vagyok. Mert má akkor nem bírtam tovább.

Csak megjed Hadadi, hogy micsoda emberhez került ő. Hiszen ez boszorkány ember.

Erre az ember kimegy, berepül egy kis idő múlva egy fekete varjú. Leül az asztalra, szembe néz Hadadival.

Azután megint bejön az ember. Még harmadszor is kiment, akkor meg úgy jött be, mint egy fekete macska. Odaült a Hadadi ölébe és elkezdett neki dorombolni a fülébe.

Mikor osztán újra bejött ember képbe, mondta:

— No, most mán elmehet haza Hadadi uram, de azt tanulja meg, hogy a ház ajtaját soha nyitva ne hagyja, mert nem tudhatja, ki jön be rajta. Most is az a szerencséje, hogy azt mondta, hogy: jó kutya ez, nem bánt... Én meg adok magának annyi gabonát, amennyit csak el bír vinni a szekerén.

Megrakatta a szekeret az embereivel, tetejésen,

amennyi csak rátért. Szénát is adott neki, ami elég a lovainak, míg haza ér. Így ment haza akkor Hadadi.

Az úr komolyan nézett a kaszásra és arra gondolt, hogy ezeknek ez még ma is szent hitük és meggyőződésük. Micsoda világ van ebben a mai életben még mindig a mélyben, a falusi lelkekben.

Ritkán történik, hogy bele lehessen látni ezekbe az életekbe s ezekbe a gondolkodásokba. Az ember egy egészen más világban él a kultúra magaslatán s íme, még ma is itt az évezredek csodálatos mítosza, mint tényező valóság, ami befolyásolja a cselekedeteket és a népakaratot.

— Most én mondok magának valamit, — mondta az úr a kaszásnak. — Én is hallottam ennek a Hadadinak a hírét. Ez a Hadadi nem bírt belenyugodni ebbe a dologba és másik nyáron újra elment a Nyírségbe és meg akarta keresni ezt a gazdát, aki neki a télen szállást adott. Vitt neki ajándékot, dinnyét vitt neki, ami abban az időben még nem termett arra felé. El is talált egészen a keresztútig, ahol az emberrel találkozott, de a tanyát nem lelte meg. Kérdősködött mindenkitől, egy hétig odajárt, az összes szomszéd falvakat megkereste, emberekkel beszélt, vezetőket fogadott, de soha senki se tudta a nyomára vezetni: azt a tanyát senki se látta soha.

A kaszás csodálkozva hallgatott. Az úr komolyan:

— Mert tudja, az csak olyan kísértetes dolog volt. Aki megtréfálta, a boszorkány, csak úgy semmiből kerekített a hóban akkor egy nagy tanyát és mikor Hadadi elment, elmúlt a tanya is, eltűntek az emberek, nem maradt abból semmi.

Kíváncsian nézett a kaszásra, mit szól ehhez a fordulathoz, amit ő az Arany Rózsa és Ibolya meséjének mintájára talált ki. Ott van az megírva, hogy a tündérek palotát

teremtettek a porból s a cigánygyerekek, akiknek oda-
ajándékozták, reggelre a harmatos fűvön ébredtek fel.

— Lehet, — mondta a kaszás — ezt már nem tudom,
ezt nem hallottam. De hogy ez a bizonyos Hadadi élt, azt
tudom, ő maga mondta el édesapámnak az egészet.

Az úr érezte, hogy a hittel szembe szállani, ennek az
egyszerű embernek a lelkében úgysem lehet. Hagyta hát
és arra gondolt, hogy az élet lassan szűri ki a lelkekből a
régibabonát. Ennek a kaszásnak a gyermeke már más lesz,
már nem fog hinni ezekben az ősi mesékben, de mért
bontsa meg s mért rombolja le annak a naiv hitét és bizo-
dalmát, aki ily egyszerű mesékkel tudja megmagyarázni az
emberi élet titkait és csodáit.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

UGORKA ÉS PARADICSOM.

1.

— No, most már nem lesz semmi baj. Majd kitörök már a gyár nyakát. Meg az eszportörökét. Mer az egészet csak azért csinálták, hogy a termelő megijedjen. Egy pengő a paradicsom? Ez kell nekik? Nem lesz már semmi baj, megalakult az új szövetkezet. Négy és fél fillér lesz az ár egész esztendőben.

Róza a szemébe húzta a kendőjét s nem nézett az urára. Tegnap dél óta nem is látta, azt se tudja, merre jár, mer az embörnek könnyű, az csak elmegy hazulról, a szegény asszonyt odahaza megeheti a kánya, a nem számít. Most is hogy jön haza, a szeme keresztben, kiveresedve, a hangja olyan, mint a kefe.

— Mit akarsz enni?

— Amit adsz. Csinálj egy teát.

— Teát?

Ambrus hallgatott. Látta, hogy a felesége haragszik, de nem törődött vele, az asszonyt nem szabad kérlelni. Az asszonyt magára kell hagyni, míg kifújja magát, mer aztán nagyon követelőző lesz.

— A fekete földön mindakét vékást paradicsommal rakom meg. Most már érdömös. Kánahán lesz Nagykőrös.

Róza nem felelt. Tüzet rakott és feltette a vizet teának. De nagyon megszúrta, hogy az ura két vékás földet akar beparadicsomolni. Sose volt nekik félvékásnál nagyobb darab paradicsomuk, azt is elég volt neki megdolgozni, mert a saláta, ugorka, paradicsom, szóval a kertészet az asszony dolga. Még az orrát se üti bele a férjemuram. Azt az asszony műveli meg s ő is adja el. Két vékás földet egy asszonyra rátolni, az aztán Isten ellen való.

— Új szövetkezet. Német tőkével. Azok nagyon tudják. Pénz van. A népek csak úgy rohannak aláírni a szerződéseket. Százhusz vagonyt beírtak egy huszonnégy óra alatt, de még Isten tudja mennyi lösz. Én is beírtam egy vagonyt. Száz mázsát.

Róza felől beszélhetett, az oda se figyelt. Neki megvolt a maga baja. Lehajolt a sparherthez, mert a tűz nem akart égni, fújni kellett. Úgy tett, mintha a füst csípte volna meg a szömit, elébb a könnyet törülgette le, azután az orrát fúvogatta... Már két hónapja figyeli magát és retteg. Nem tudja, mit csináljon, nem vallhatja meg, hogy baj van. Már hároméves házások, de csak most van először igazán nagy baja... Ambrusnak nem szólhat, mert Ambrus megmondta első nap, hogy addig, míg a tejbe aprítani való nem lesz, addig gyerekről szó se legyen... Különben mehet, amerre szömivel lát.

Ambrus nem ügyelt a feleségére.

— A saláta után paradicsom. Ezt vedd tudomásul.

— Ugorka nem kell?

Ambrus örült, hogy a felesége mégis megszólal. Egy kis pillantást vetett a párjára, aki úgy guggolt még mindig a tűzhely előtt, mint egy töltött galamb.

— Az ugorka mán nem cikk. Az ugorkának vége van, a mán csak szemét.

Róza nem felelt. Most már a tűz fellobbant, lehetett nézni, hogy villog. A paradicsommal még több baj van, mint az ugorkával. Vajjon ha csakugyan baj van, fog-e tudni dolgozni? . . .

— Ugorkát csak a kertbe teszünk. Elébb saláta, azután ugorka, azután megéntelen meg kel. Így lösz.

2.

A hideg idők egy-kettőre elmúltak. Április tizedikére nagyon szép nap jött. Róza az ugorkamagot este beáztatta, betette a zacskóba az ágyba s az a meleg ágyban kedden estére szépen ki kezdett csirázni. Nagykőrösön a századik napon szokás ősidők óta elvetni az ugorkamagot: április tizedik napján.

Ambrus folyton-folyvást futkározott. Sikerült neki pénzt szerezni.

— Az az elvem, — mondta kedden este a feleségének — hogy a paradicsomfődbe nem teszek salátát. Nem húzatom meg a fődet. Hadd teremjen. Ha a palánta kész lesz, kiültetjük. Egy vékásba kell kétezer szál, de én még magot is dugok, minden szál mellé. Tavaly jobban jártak, akik magot vetettek, mint akik palántáltak. Mert most még hidegek az éccakák, fagy is lehet, a kész palánta hamar lefagy, de a mának ott kell kicsirázni. Ha a palánta el találna fagyni, mingyán ott van a pótlék.

Róza nagyot sóhajtott. A föld elkészítése az ember dolga. Az ő munkája akkor kezdődik, mikor már gondozni kell a növényt. Pedig inkább most bírná a munkát. Már

biztos volt benne, hogy négy hónap múlva nehéz lesz a kapálás, hát még majd a sok szedés, cipelés . . .

— Ha egy tőkéen nem lesz több, csak három kiló paradicsom, akkor is százhusz mázsa. Négy és fél fillérjével ez kitösz 540 pengőt. Miért, semmiért . . . De ha az Isten jó termést ad és nem három kiló lesz, hanem öt kiló egy tőkéen, akkor már 900 pengő . . . De ha tíz kiló lesz, akkor az négyszáz mázsa, 1800 pengő . . . Mer mér ne lehetne tíz kiló is egy tőkéen? . . . Az időjárástul függ . . . A németek már nagyon jól dőgoznak, mán százötven vagonyt irattak alá. Most kell csinálni, mikor egész város ebbe van . . . Az idén hatszáz holdnál többet ültetnek tele paradicsommal a határban.

Róza egész összegubbaszkodott. Négyszáz mázsát kell neki behordani taligán a piacra? . . . Mer az ember nem tolja. Azt csak a nőnek kell megcselekedni. De nem szólott még mindig az urának a dologról. Szégyelt, meg félt is. Nem lehet ilyen nagy szerencsétlenséget csak úgy kikotyogni.

3.

Róza egyre nehezebb napokat élt át. Már nagy ájulásai, szédülései voltak. Mikor a saláta a kerteken dagadni kezdett, lombosodni, már vágta, sokszor úgy járt, hogy le sem tudott hajolni, mert mingyán összesett. Guggolva kellett neki dolgozni és verejtek ömlött a homlokáról.

Hajnalba elkészítette a taligát és tolt a nagypiacra. De mikor a Nagyvendéglő elé ért, sokszor azt hitte, kettétörök a keresztcsontja. De azért nem ez bántotta, csak az, hogy az ura meg ne tudja, hogy éppen a legnagyobb dologidőbe mivel van elrontva az ő teste. Tán még meg is taposná,

vagy kikergetné a házból. Szegény embernek nem arra való az asszony, hanem arra, hogy dógozzék. Azért néha csudálkozott rajta, hogy ez az Ambrus semmit nem gyanakszik. Nagyon el van foglalva a terveivel, hogy nincs ideje néha ránézni a feleségére. Olyan, mint az őrült, csak a magátét fújja.

Azt meg kell adni, azért Ambrus gondoskodott, hogy legyen segítsége a feleségének. Élt még az apja, azt kirendelte a paradicsommunkához. Meg Rózának is megvolt az anyja, azt is kiharancsolta, hogy könnyítsen a lányán. De azért a legnagyobb munka mégis csak őrá maradt. Hiszen nem is szólna, minthogy nem is szól, tolja a hetipiacokon a nagyfejű salátát a hosszú uccákon s mikor megáll, be is pillant a kerítéseken: minden udvari kert salátával van tele Nagykőrösön. Gyönyörűen díszlik a saláta ezen a fekete homokon. Társak is vannak, nem megy egyedül. Innen is, onnan is egy-egy asszony nyitja a kaput s vagy előtte, vagy utána, az is csak tolja a taligát. Egy-egy szóval beszélgetnek. Mi az ár, hogy nő a termény, ki veszi, hogy veszi. De ő igyekszik úgy lépni, úgy menni, úgy tartani magát, hogy senkinek fel ne tűnjön, hogy milyen jó színben van. Mert hiába dolgozik, mint az állat, egyre kövérebb, az arca majd kicsattan és a ruhái csudára szűkülnek.

4.

Itt van a nagy nyár. Roppant forróság aszalja a vetést. Már két hónapja nem volt eső. Jégverés is volt. Nem olyan szörnyű, mint a szomszéd Kecskeméten, de azért nagyon megverte a paradicsomot. Szegény paradicsom, két fagyot is kapott. Üres is a piac nyár elején.

Ambrus le van törve, nem lehet beszélni vele, mert rossz hírek járnak az új szövetkezetről is. Suttogni kezdenek, hogy nincs ezeknek egy fillérjük sem. Mi lesz, ha nagy paradicsomtermés talál lenni és nem veszik át.

Ambrus ki se szeret a piacra menni. Dógozik ő is rogyásig a két lóval. Fuvaroz, annyit cepekedik, majd megszakad bele. Nincs ideje az asszonykával foglalkozni.

Esténként elmegy a gazdakörbe. Vagy hozzájuk jönnek. Vagy a szülék, vagy a rokonok s folyik a végtelen vita. A kőrösi ember betegsége, hogy nagyon is okos, nem győzi letárgyalni a gondolatait.

A parlamentben nincs annyi vita, mint ebben az évben a városi kis házakban. Még nekik csak jó, mert jó magjuk van. Lukullus-paradicsom... De hallgatni a komák panaszát, akik a jég után jobban beleestek a kárba s vagy palántát kellett venni, vagy új magot vetettek s mindenféle silány paradicsomfajta fenyegeti őket.

— No, Ferenc bátyám, kifogtuk a németeket, — kell neki hallgatni a beszédeket — itt volt a nagy német kereskedő ezekkel, itt hallgatta három hónapig a magyar szót, soha el nem mosolyodott a legerősebb vicceken se, most Bálint bátyámnál kisült... Megivott a német három vagy négy deci bort, osztán eccerre megtanult magyarul... Azt mondja: Mán én megúntam a hallgatást... Kisült, hogy szegedi, jobban beszél az magyarul, mint te... Nem hiszek én már ezeknek egy szavát se, nem vesznek ezek át egy szemet se.

Róza nekiszilajodott:

— Akkor meg én minek dógozok, mint egy barom? A férfiak elhallgattak. Akkor Ferenc bácsi megszólalt csendesen példálózva:

— Mikor én Turkesztánba vótam, ott azt tanultam,

hogy ott a férfi sömmit se dógozik, csak az asszonynép . . . Én is megtanultam. Megszoktam már én se szeretek dógozni . . .

A férfiak nevettek, Róza lesütötte dundi kis arcát és félrehúzódott.

— De ott a fejeérselédet úgy árulják ám, mint a dinnyét. Viszik a piacra, 50—60—80 rubelért akárki vehet nőt. De nem mutatják meg, be van az pakolva ruhába, csak a kezét szabad megnézni, abból lehet megállapítani, hogy fiatal-e vagy öreg.

Nevettek, de elgondolkoztak.

— Tizenkétezer kilométerre van ide az a jó világ, az a kár. Ezt nem lehet megértetni az ellenséggel . . . Nem hiszi, hogy így is van valahol . . . Hogy ki az ellenség? Hát a feleség nem ellensége az embörnek?

Róza nem felelt, nem is nevetett. Ő már érezte, hogy rúgják bentről s ettől úgy elhallgat, hogy szavát se lehet venni.

5.

Megérkezett a paradicsom ideje is. A piacon harminc-két fillér volt az új paradicsom ára.

Aki az új szövetkezetnél aláírta a szerződést, az mind rendeletet kapott az igazgatóságtól, hogy paradicsomtermését szállítsa be a kikötött négy és félfilléres áron. Aki nem teljesíti, szerződésszegést követ el s mint sikkasztó, a törvényes következményekkel számoljon.

A gazdák nagyon rossz néven vették ezt a hangot, mert hiszen akik szerződést kaptak, azok a hű párttagok voltak : aki választáson az ellenpártra szavazott, az egyáltalán nem is kapott szerződést. Hogy lehet a párt oszlopaival így

beszélni? De a kőrösi nép törvénytisztelő s ok nélkül nem tagadja meg, ha egyszer kontraktust csinált. Fájt, hogy a nagykereskedelem óriási árakat fizetett, harminc-harminckét fillért, a következő hetekben még mindig huszonnyolc, húsz és tizennyolc filléretet : és mégis behordtak az új szövetkezetbe ezerötszáz mázsa új paradicsomot, négy ötvenével mázsáját s csak akkor ijedtek meg, mikor még ezt sem fizették már ki, csak *bont* adtak az árurol.

A legnagyobb gazdák, a vezetők háborodtak fel legjobban. Ambrus kis földön gazdáskodott, de sógorai, atyafiai nagy emberek voltak. Egyszer csak kialakult a közvélemény, hogy hiszen a paradicsom nem az emberé, hanem az asszonyé.

— Hallod-e, — mondta Ambrus, mint más — üjj csak fel a bakra és vidd a paradicsomodat az eszportörhöz.

Rózának felvirradt a dicsőség, ő ült a kocsis mellé s a lovakat nem az ura hajtotta, hanem a napszámos. Az asszony nem kötött szerződést. Azt nem lehet perelni. A paradicsomra nincs ráírva, mint a görögdinnyére, hogy kinek földjén termött. Így aztán Rózának könnyű lett a dolga, a mázsákat kocsin vitte a nagykereskedőhöz.

Örült neki, nemcsak azért, mert így sűrűbb pengőket hordott a házhoz, hanem azért is, mert nagyon ráfért, egyre nehezebbnek érezte a munkát.

6.

Ahogy a paradicsom szaporodott, az ára is kezdett csendesen lecsúszni. De az idén szerencsájük volt a gazdáknak, nagyon soká tartotta magát a 18—20 filléres ár. Ez még nem volt. Persze a kecskeméti jég volt az egyik oka :

a konzervgyáarak nem tudták a lekötött mennyiségnek tizedét sem megkapni. Másik ok pedig az, hogy Németországban esős idő volt s a német paradicsom nem akart megjelenni a piacon.

De augusztus közepén csak bekövetkezett a nagy áruhanás. A paradicsom ára leesett négy fillérre. Bezzeg vitték ekkor szerződés szerint az új szövetkezetbe. Ott azonban elfogyott a pénz s megtagadták az átvételt.

Ez borzasztó kavarodást okozott a városban. A kécskeiek nem tudtak mit csinálni, az árokba öntötték a paradicsomot, ahogy az előző évben Budapesten a Dunába hordták.

A fehérhomlokú, lombosbajszú gazdák úton-útfélen tárgyalták a dolgot. Most van itt a paradicsomérés nagy ideje, annyi paradicsomot szedtek egy nap, hogy nézni is sok volt. Tizenöt, tizenhat mázsa került le egy-egy szép napon, egy-egy holdról.

Nem volt baj. A paradicsomnak szeptember elején újra »konjekturája« lett. Egész Európa a nagykőrösi paradicsomra vetette magát. A nagykőrösi Lukullus elvitte az első díjat a hamburgi piacon is. A nagykereskedelem minden mennyiséget felvett.

7.

Ambrus egy este vidáman mesélte a feleségének :

— Ha ezek a csibészek be nem ugratnak, én félvékásnál több földet be nem iktatok paradicsommal, így meg két egész vékásom van. Tavaly egy fillér volt az ára? ... Nem tudom én, hallod, egy szálát is ültettem volna-e? Mer én már nagyon megharagudtam a paradicsomra, de egész Kőrös is ... Hatvanezer pengő jött eddig a nagykőrösiek

zsebibe, ha ezek meg nem mozgatnak bennünket, bizony most sírva néznénk az égre.

Róza csak hallgatta. Ez sok volt az ő kis dundi lelkének. Ő csak a maga baján nyüglődött. Telnek a hónapok, már csak az nem látja rajta a változást, aki nem akarja.

— Jövőre, barátom, olyan méretben kell kiterjeszteni a termelést, csodára . . . Nagykőrös éghajlata és talaja olyan kedvező a paradicsomnak, meg ez az abesszíniai háború olyan jókor jött: ha még két esztendőt így ki tudunk fogni, nem lesz boldogabb ember a nagykőrösínél.

Megveregette a felesége nyakát.

— No most hun van a te ugorkád? Ha rád hallgatok és nem paradicsomot ültetek, hanem ugorkát, akkor úgy-e hoppon maradok? Így meg kifizettem minden adósságot. Hát csak azt mondom, hogy ebből tanulj. Amit én mondok, az neked mindig szent legyen.

Róza meghalványodott és megszédült.

Itt a pillanat, hogy be kell vallani a bajt.

— Hallod.

De Ambrus nem akart hallgatni.

— Igaz, — mondta — kisebb a termés, mint tavaly. Két zsák van, ahun tavaly harminccal vót. De most nem szedjük zsákba, hanem a kasba dédelgetjük . . . Itt a sógor . . . Sose lehetett rávenni, hogy mást termesszen, csak amit megszokott az apja mellett . . . gabonát, krumplit . . . Kérdeztem tőle, mit hozott a két hold paradicsom? Azt mondja, többet hozott, mint a negyvennyolc hold földje együttvéve. Hát nekem többet ebben az életben ne szólj . . . Amit én eccer megmondok, azt a szívedbe véisd. Megértetted?

— Hallgass mán ide, no.

— Mit akarsz?

— Megmondtad, hogy gyerek ne legyen . . . Lesz.

Ambrusnak fennakadt a szeme. Ez nagyon váratlan volt. Ezt igazán nem képzelte. Hallgatott és csak nézett nagy csudálkozó szemmel.

— Nem érti? Gyerekem lesz.

Ambrus lehajtotta a fejét. Akkor felkapta.

— Hallod... Ilyen asszony vagy?... Amit megfogadsz, azt nem teljesíted?

— Én nem tehetek róla. Az Isten adta.

Ambrus hallgatott. Most mit csináljon evvel a szerencsétlennel. Ha ez tavaly történt volna, akkor biztosan... Akkor még tán el is űzte volna... Mert nagyon meg volt sértve, hogy így becsapta ez a sömmi asszony.

Megnézte a feleségét. Megbírálta. Hogy ő olyan vak volt, hogy ezt még csak nem is álmodta.

— No tudod, rólad is megvan a véleményem... De szerencséd van, Rozi, hogy nem ugorkát ültettem a szavadra... A paradicsom bevágott... Hát nem bánom...

Rozi elkezdett csendesen sírni:

— Nem bánod, Brózi?

— Ez eccer nem. A paradicsom segített rajtad.

VILI

Az asszony a setétben semmit sem talált. Olyan hamar alkonyodik s úgy lógnak a novemberi ködök, hogy már négy órakor az ember az orrára lép a saját házában.

— Gyüsz mán? — kiáltott neki az ember.

— Megyek, megyek — s evvel nagy csörrenés, az az átkozott fedő a falról beleesett a fejőrocskába s oly pokoli lármát csapott, hogy az ember berivallt:

— Mi az, összedűtöd a házat?

— Gyufát keresek, no.

Evvel ott tapogatott a falon tovább, de nem lelte a gyufát. Ott volt pedig, ott kell neki lenni, ha eccer odatette. Ahogy motozgat, megint csirrrr... újra leesett valami.

— Mi az, vak vagy, nem látsz?

— Ó, csuda verné meg ezt a setétet, na, no jól vagyok má, most meg a sőtartó esett le.

— Minden fenét összetörsz?

— Nem kell — dühösködött a fiatal asszony s tovább kotorászott, még ingerültebben. Most meg belelépett a moslékos csöbörbe s feldöntötte. — Jaj, az Isten verje már meg ezt a kutya életet — kezdte rá a kiabálást. Sicc ki, a fene egyen meg, még ez is rám mászik.

A kutya a lábára állott és talán hogy vigasztalni akarta, elkezdte nyalogatni az arcát. A kutya a setétben is meglelte az orcáját s végigkente a nagy nyelvével. Az asszony belerúgott s úgy rákiáltott, hogy a Bodri elkussolt.

— Mondtam, hogy várj — mérgeskedett az ura is és előkereste a gyufát a zsebéből.

Az asszony megállott a setétben s nagyot fújt. Halotta a sercenést, ahogy az ura a gyufát végighúzta a nadrága szárán, de csak nem akart világos lenni. A köd lecsapódott s a ruha nedves volt, a vékony, gyenge szálcscska nem gyúlt meg, hanem eltörött. Az ember másik gyufát vett elő s a falon próbálta meggyújtani, ez sem sikerült, megint eltört. Harmadikat vett, negyediket, ötödiket, akárhol próbálta, nem gyúlt s nem gyúlt meg.

— Meddig várjak még? — kezdte rá az asszony, hogy most ő került felül. Ott állott és a setétben, mint a vak, csak ette a méreg.

— Nem tudom, mi van evvel a bűdös gyufával — morgott az ember. Nem akarja az igazságot.

— Várjál, majd én gyútok odabe, van skatulya bent.

— Hadd el, hát ennek is meg kell gyulladni.

De ma este meg volt boszorkányozva a gyufa s csak nem lett belőle világosság.

— Mér nem a katulyáján gyútod, te málé?

Az ember morgott.

— E nem katulya, ez pakli, e má lekopott, mán délbe se gyútot.

Az asszony dühösen belelépett a latyakba, a kidőlt moslékba s berobogott a szobába. És egyszercsak elkezdett jajveszékeln.

— Na, megvan mán megint. Hogy az Isten akárhova tegye, aki kitanálta.

A drága skatulyás gyufát kereste a pohárszéken a pohárban, ahova elrejtette, hogy akárki meg ne lelje s most idegességében két poharat is feldűtött, az egyik lehemperegett a földre s eltörött. A lába mindjárt az üvegcserepeken taposott. Ő maga pedig csak állott, mint a szamár a koromsetét szobában s már meg volt ijedve, nem mert semmihez sem nyúlni. Ha ma ilyen bajba van, szerencsétlen minden moccanása.

Végre világosság lett. Az embernek mégis csak sikerült gyufát gyujtania. Ahogy az ajtóban állott és a kis fény bevilágított, látni lehetett, hogy az a pohár tört el, amit akkor vett a feleségének, mikor megkérte a búcsún.

Egyikük sem szólott, csak nézték, addig nézték, míg a gyufa el nem égett. Az asszony a cserepeket nézte kimeredt szemmel, az ember meg a feleségét, aki úgy meg volt rémülve s olyan lett, mint a hét szerencsétlenség.

— Há mér nem gyútotta meg a mécses — fakadt ki az asszony.

Az ember nem szólt. Mért is nem, no. Most hogy setét volt, nem látta, hol a mécses, semmit se látott.

Újra hozzáfogott gyufát gyujtogatni s vagy a tizedik meg is gyúlt.

— Hun az a mécses?

Az asszony vette a szélálló lámpát a kis hordóról a sarokban, de mire elővette, már a gyufa el is aludt, megint.

Most újra előlről kezdődött az egész gyufázás.

Akkor beszaladt az udvarról a fiuk.

— Édesapám, édesapám — kiáltotta.

— Hallgass, most gyufát gyútok.

A gyerek hallgatva állott s nem mert mozdulni.

— Hun jártál? — kiáltott rá az anyja, mert kiabálni a setétben is lehet.

— Jóskáéknál... Édesanyám, ott ég ám....

— Mi ég? A ház ég?

— A villany ég.

— Villany...

A gazda megint meggyújtott egy gyufát. Az asszony tartotta a mécses.

Csak most látták a mécses pislogásánál, mit míveltek. A szobában a pohár, a konyhában a dézsa moslék, a falról a sőtartó bele a moslékba, a fedő a rocskába, az asszony iszonykodva vette ki belőle, hát mind a kettő lepattant, pedig mindenik új volt... Nagy bánat ez, lehet győzni szipogással.

No de a mécses az jó, a legkisebb mécses világánál is úgy lát az ember, hogy csoda.

Fejni kellett sietni, mentek. Az ember a mécses vitte, az asszony a rocskát, a gyerek meg csak a villanyról beszélt.

— Én má meg tudom ám gyújtani. Csak megfordítom, mingyán ég.

A tehén nyugtalan természetű volt. Mindig tartani kellett valakinek a farkát, különben belecsapkodott a fejő arcába s nem adta le a tejet.

Zsupsz neki, belevág a farkával a mécsesbe s ott állanak megint a setétben.

Hát erre aztán az ember is elvesztette a türelmét s tett egy olyan cifra fohászzkodást, hogy ha az angyalok nem, az ördögök vígan táncoltak neki.

Míg ott kínlódott a gyufával, mintha még eddig semmi se történt volna, csak megszólal az asszony:

— Bé vezetessük?

Az ember hallgatott.

— Mit?

— A villanyt.

A gyerek táncolni kezdett örömében s kiabált:

— Bé, bé...

— Ne bégess! — morgott az apja.

Aztán valahogy csak megint égett a mécses, de most már az ember inkább a mécsesre vigyázott, mint a tehén farkára.

— Jóskaéknál az ólba is van villany.

Nem szóltak.

Mikor a fejésnek nagy keservesen vége lett és friss tejjel befelé mentek a konyhába, az asszony a mécses mellett odapislantott az urára:

— Hát bévezessük?

Az ember odahajlott a füléhez:

— Ha még egy gyereket adsz, — súgta a fülébe — akkor nem bánom.

Az asszony piros lett, mint a rózsa.

— Hiszen kend nem bánná, ha minden lámpáér egy gyerek is lenne.

— Csak még egyet no... Mer ez az egy, e csak mécses... A másik lesz a villany.

Az asszony feltakarította a moslékot a földről s gondolkozott. Mikor felállott, kifújta magát s azt mondta:

— Oszd hogy híjják?

— Mit?

— Hát a másik gyereket.

— Vilinek — mondta az ember. — Mán én éppen azt gondoltam: Vilinek... hogy hát hasonlítson a villanyhoz a neve.

DISZNÓTOR

Az asszony odaállott az ura háta megé s ő is nézte a disznót

A disznó nem jött ki az ólból, úgy kellett belesni rá az alkonyatban. Kondor szőke sertéje volt és oly óriási, hogy egészen betöltötte a kutricát. Hogy fog ez onnan kijönni reggel, ha le akarják szúrni?

— Hallod? — mondta az asszony — Setétéknek is kell küldeni

— Setétéknek? ... Méknek?

— A Juliska sógornéjának ... Az is küldött tavaly aprólékot.

A gazda hümmögött s azt mondta :

— Hát küldjél. Hadd egyenek belőle. Egye meg őket a ...

Az asszony nem állhatta meg, bement az ólba és megvakarta a disznó hátát. Olyan jól esett vakargatni. Maga nevelte. Kicsi kora óta. Három esztendeje dolgozik vele. Nagyon derék jó állat volt. Jól evett, jól hizott. Kétszer fiadzott, összesen húsz malacot adott ki. Nagyon tudja az ember szeretni az ilyen hűséges állatot.

— Meg Kovács Janiéknak is kell küldeni.

— Mér?

— Azok is küldtek kóstolót tavaly, osztán mikor a bótba vótam, találkoztam vele, azt mondta: reméllem, nénémasszony, a kétmázsásból eszünk.

— Hát akkor küldgyél... Hadd zabáljanak!

Mikor este lefeküdtek s kinyujtózkodtak az ágyban, az asszony azt mondta:

— Sárosi Páléknak is kell küldeni.

— Te mán az egészet széjjelosztanád.

— Ők is küldtek harmadéve kóstolót, osztán, hogy tavaly olyan aprókat öltünk, nem jutott nekik, hát a nyáron felhányta.

— Hát küldjél!

— A disznótorra nem hívunk mást, csak a szoros rokonságot. Ugyan a két vejed nem érdemli meg, mert azok mindig csak kérnek, sose adnak. Pedig tavaly is két nagy disznót öltek, de nem küldtek vóna belőle.

— No hát ettünk náluk.

— Ettünk. A tiszteletes urat meg kell híjni, meg a jegyző urat, de azért kell nekik küldeni, mert a tiszteletes asszony nem jöhet, hogy fáj a lába, a tanítóné asszonyt meg nem lehet híjni, mert a pap rosszba van vele, de mindenki nagyon számít rá. A jegyző úrnak is kell küldeni, mert az adót úgylis borsosan számítja.

— Hát küldjél!

— Boros komáéknak, azok már kétszer is küldtek, Hajdu sógornak, Pál István rokonnak, a bírónak, meg a kurátornak.

Az ember elgondolkozott az ágyban s megfordult a másik oldalára.

— Akinek muszáj, muszáj. Az ember előre megeszi a disznót.

Evvel befejezte a beszélgetést s az asszony tudta,

hogy ha már megfordult az ágyban, a fal felé, többet nem szól.

De ő csak tovább gondolkozott és lassan egyre nagyobb sor név jutott eszébe, akinek mindnek küldeni kell, mert ők is küldtek. Már olyan hosszú sor név jutott az eszébe, hogy hozzáfogott az ujjain megolvasni. Egész megborzadt, hogy már tizenöt, tizenhat, tizenhét név jött elő... De még nem elég, hogy küldeni kell, de hogy ilyen óriás nagy lett ez a bolond disznó, mindenkinek valamivel nagyobbbat kell küldeni, mint ő küldött. Ez már így illik. Nagyon elkeseredett, mikor huszonnégyig jutott, be is húnyta a szemét, hogy nem gondol rá többet, inkább elalszik. De még félálomban is eszébe jutott Hallgató János, aki bevitte legutóbb a vásárra s azt mondta, majd leesszük a fuvart az öreg disznóból, meg Sápadt Imre, aki megszántotta az egyik darab fődét, ami igen messze van, hát megkérték, hogy segítse ki őket.

Végre sikerült elaludni s nem is ébredt fel, csak mikor az ura már a csizmát húzta reggel felé. Hajnalban keltek, jóval virradás előtt. Nagy hó esett az éjszaka, el is kellett seperni a havat.

Az ölés nagyon szépen ment. Ez a szegény jó állat úgy adta magát a kés alá, mint egy ártatlan bárány, még a szeme is hálásan könnyezett, látta, mikor a vér alá tartotta az edényt.

Megperzselték, szépen lobogott a láng. Az unokák mind előgyűltek s ott fagyoskodtak a tűz körül. Mikor meg volt tisztítva a disznó, olyan rózsaszínű volt annak a bőre, mint a rózsa. Hogy kettőbe hasították, a fél-disznót lemérték a holdas mérlegen felakasztva, éppen kilencvenhét kiló volt. A másik fele is annyi. Hat kiló híján megvolt a két mázsa tisztán.

De a bontásnál csalódás érte őket. Nem volt annyi bél, mint amennyire számítottak. Az asszony nagy gondba merült.

— Hallod-e, vigyázni kell a tőtésnél, hogy mindenkinek jusson.

— Hát hánynak akarsz küldeni?

Az asszony nem merte megmondani, hogy harminckettőnek. Csak azt mondta:

— Majd én szólok, mikor elég.

Gyönyörű szalonnája volt a disznónak. Egy nagy arasszal nem érték át. Óh a szegény, ez csupa hájra, zsírra hízott. Micsoda derék jószág volt. Még a sonkát is alig lehet kivágni, az is csupa zsiradék.

A gazda is nagy gyönyörűséggel dolgozott a disznóban. Szerette, hogy ilyen teméntelen állat. Nagyon boldog volt. Csak akkor ijedt meg, mikor a hurka- s kolbásztötésre került a sor. A felesége csupa csupára elporciózta az egészet, még ki sem telt mind a harminckettő.

— Hát mit adunk most a disznótorban a vendégeknek?

Kiszámították, hányan lesznek. Bizony sokan. De hát ebből nem lehet elvenni, az asszony ahogy kész volt egy porció, már küldte porcellántányéron kit ide, kit oda. Gyerek volt elég, aki vigye.

Ott maradtak az üres tekenővel. Csak elbámultak, hogy nekik igazán semmi se maradt, se hurka, se kolbász.

— Vágj csirkét, kacsát! — adta ki a parancsot a gazda.

A disznótorra megjöttek a rokonok. Tizenhatan.

És ették a csirkepaprikást, meg a kacsapörköltet. Végre felkiáltottak:

— Hát hun van már a disznó?

KAMUKÉRÓ

— Mikor én fiatal legény voltam, — meséli Saránkó gazda, az öreg — akkor én még jól ismertem a régi polgármestert, Pintér gazdát, aki juhászból lett polgármesterré, mer nagy kamukéró volt.

— Mi a fene az a kamukéró?

Az öreg csendesen elmosolyodott. Fölemelte öreg, hetvenkétéves jobbkezét s a haja közt kezdett babrálni:

— Az olyan ember, uram, akinek van a füle megett ... szóval kamukéró, no ... Ej de megheccöltem eccer a tarka tehénnel ...

Maga elé nézett s az arcán kedves mosolyodás lett. A régi virtus kacsintott ki a szeméből, ahogy felpillantott.

— Az olyan ember vót ám, hogy mikor már a marháját ki akarta hajtani a határba, sok marhája vót, szép barmok, akkor nagyszarvú magyar jószág vót errefelé a jászbirinyi mezőkön ... Kinn vót a sok széna, boglyákba. Míg a kinn van, addig nem lehetett a marhát a tallóra eresztteni ... Hát ű meg a kamukérós eszével kifundálta, hogy kidoboltatta, hogy aztat a jelentist kapta a város, hogy Eger felül árvíz jön, hát mindenki sietten sietve hordja be a színákat.

Nevet a roppantságos bajusza alatt. Még őneki olyan bajsza van, ahogy az Isten növeszti, a kis unokája, a legényke ott figyel a sarokban a kályha mellett. Ennek még alig serkedt a bajusza, de már sokallja, úgy beretváltatja, mint Hitler. Csak éppen annyit hagynak meg ezek a mai suttyó legénykék, amennyi széles az orra cimpája. Fene a gusztusukat.

— De nem vót abba semmi igaz. Az árvízbe, csak hát az öreg kamukéró ki akarta hajtatni a marhát, no.

Még most is örül a csalafintaságnak, amit nem ró fel a régi polgármesternek, aki juhászból került a nagy tisztességre. Arravaló a polgármester, hogy okosságra tanítsa a népet a maga példájával.

— Én meg akkor ott legeltettem az apám teheneit a határba, éppen az ú földje mellett. Nagyon jó búzája vót neki, hát én bizony nem sajnáltam a jószágtúl, beleeresztettem. Mer nem féltem tülle, mer jól ismertem, hogy édesapám nagy kortese vót neki, sokat paroláztak, ahun csak meglátták egymást... Vót egy pajtásom, a meg csikókat legeltetett. Mondja: én is beeriszem?... Mondok: én megengedem... Erre az ú két lova is belement a búzába.

A jász ember kényelmesen beszél, kivált míg belejön. Öreg Saránkó megtörülte a bajuszát s folytatta:

— Csikos Kutyina Jóska vót a barátom. Hát mink ott szépen éccakáztunk vóna, eccer csak jön a városbul kocsival Pintér... »Mifene, mifene! ez az én búzám!« — kezdi kiabálni, mert szaporabeszédű vót. »Kinek a lova-e, te?« Mink meg csak hasaltunk a bokor alatt, meg se pisszentünk, csak lestük, mi lesz... Hát szól a kocsisának, hogy: »Fogd meg csak az egyik lovat, fogd csak, fogd csak!«

Hát a kocsis leszáll s kezdi csalogatni, hogy: »csina ne, csina ne.« A lú meg megvárta, de mikor a kötőféket a nyakába akarta akasztani, kiugrott, otthagya és elkezdett távoldad újra legelni... A kocsis utána, a csikó újra csak megvárta, meg újra kiugrott... Hát ez így ment. Nem tudta megfogni... Az öreg Pintér meg elúnta, mint polgármester az ülést a szekerbe, eleget ül a város-házán, hát kiáltott neki: »Ott az a kis veres tehen, fenegyén meg, hozd elő azt.«

No a tehenet biztos, hogy könnyebb megcsípni, szarvánál fogta és nagynehezen a szekérig húzta, ott osztán megkötötte a saraglyához. Így elvitte az én egyik tehenemet, a tarkát. Olyan veres tarka kis tehen vót, de iszonyú nagybélű. Annyit evett a, mint a legnagyobbik.

Hazamegyek. Édesapámnak nem szóltam. A másikat bekötöttem. Édesanyám megfejte. »Hun a tarka?«

Mondok: »Jó koszon. Beadtam a polgármesterhez, ott sok szína van.«

Hát édesanyám se szólott édesapámnak, csak azt mondta, hozd haza, bitang köjke, mert apád mind megöl bennünköt.

No én el is mentem ebéd után a tanyára a Pintérhez, mikor láttam, hogy a szekeren mán megy kifele.

Megyek az istállóhoz, szólok a mindenesnek, hogy a tehenem eltívedt, alighanem idecsámborodott. A meg mondja, hogy ebbe csak a polgármester úr szavaz. Hát kijön a Pintér, azt mondja: »Búzába vót a tehen, azt el nem viszed, kutyafiadzotta gazember, csak ha egy kocsi répát hozol.«

Ó, mondom, nincs nekünk répánk egy kocsival. Még vetve sincs annyi, egyszóval nincs semennyi.

Azt mondja: »Ismerlek, ismerlek, gazember, te

Saránkó-gyerek vagy. Hát ha nincs répa, hozzá két pengőt!»

Assincs.

»Hát pedig máskép a tehenet el nem viszed, ebellette.«

Akkor ittmarad, mondom... Hízlalja ki egy kicsit a polgármester úr, rátér.

Evvel megindulok, ő meg csak kiabál utánam, hogy hozzam a két pengőt, de hamar. Én osztán nem törődtem vele, hanem mentem.

Ahogy elmegyek egy jó darabon, szalad utánam a kocsis, hogy gyűjjek vissza, vigyem a tehenet, mert ők nem etetik. Azt mondta a polgármester úr.

Nevettem. Tudtam én, hogy sajnál az az állattól egy kis jó színát. Visszamegyek.

— Vidd el a tehenedet, gazember, én nem etetem a más tehenét, hanem a kocsi répát előhozod nekem, mert vasra veretlek!

Elódtam a tehenet, oda vót kötve a jászolhoz, rendszeren, még mondtam is neki: No tarka, te is régen vótál polgármesterkoszton.

— Küldd be apádat a városházára, hónap reggel ott legyen, mért érte küldök.

No én haza a tehenet. Bekötöm. Mondom édesapámnak: azt izeni Pintér, menjen fel kigyelmed hónap reggel a városházára.

Minek?

Csak annak, hogy befogta a tarkát és egy éccaka ott tartotta és egy kocsi répát vagy két pengőt követel a vendéglőért.

Azt mondja édesapám: Majd eligazítom.

Bemegyén másnap a városházára. Kezet nyujt a

polgármesternek, az meg azt mondja: Saránkó, kend énnekem egy kocsi répát hozzon be a tanyára.

— Kocsi répa, polgármester úr, — azt mondja édesapám — az nagy szó. Nincsen nekem annyi még vetve se, egyszóval semmi sincs.

Hát akkor két forintot, az apád erre meg arra.

Annak is foga van. Jó vóna, ha két forint vóna a háznál.

Igy alkudoztak, de a vén kamukérő sehogy se akart belegyőzödni, hogy ú a kocsi répátul megváljon. Vagy a két pengőtül.

Hiába mondta édesapám, hogy nem egy kocsi répát ér az ő szívessége, mer ű választotta meg polgármesternek, má mint kortes. A Pintér csak azon vót, hogy a választás mán megvót, neki kell a répa.

Hazajön édesapám, hogy meg van ződülve ez a Pintér, nem akarja az igazságot. Micsináljunk, répánk nem vót. De ez a polgármester azér polgármesternek jó vót, mer ennek az vót az elve, hogy a polgárságot nem kell adóval nyúzni, mer ű se szeretett fizetni. Adót. Meg mi. Egyszóval semmit se szeretett fizetni, no. Csak kapni szeretett.

Hát elkezdi hozzánk küldözgetni a hajdút, hogy pénzt adjunk vagy répát.

Mán október vége vót, a répát nagyon kezdték szedni a határba. Mondom eccer édesapámnak: Édesapám, sokat nyúz bennünket ez a Pintér polgármester. Én elviszem neki a répát.

Édesapám meg nem szólt semmit. Hát megörvendtem. Elkértem a Csikós Kutytina barátom két csikóját, nekünk nem vót lovunk, osztán kimentem szekerral a határba... osztán beszállítottam neki a répát.

— No gazember, — azt mondja Pintér — behoztad a répát, úgy e, behoztad? Kinek a földjéről loptad?

Mondom neki

— Tés polgármester úr, ha loptam, ha nem, aminek meg kell lenni, annak meg kell lenni, nem igaz? Köszönje meg, akinek, nem kell mán evvel fáradni.

Hát az öreg nevet, csak nevet. Mondja:

— Még szépeket válogattál, gazember.

Lerakom a répát, elmegyek. Jól van, azt mondja, többet nem eresztet az én búzámba a tehenet.

Hát eccer csak jön a polgármester saját tulajdon szeméjében hozzánk Bekiált: Saránkó!

Kimegy édesapám, mer az udvarra nem jött be, csak az uccáról kajdászott, a kocsijáról: Saránkó!

— Tessék, te is uram!

— Micsoda gazember fiad van neked, akasszanak fel. Az én földemről hozta be a répát.

Az öreg Saránkó gazda édesdeden nevet: Hát persze, csak nem is a másérol — azt mondja édesapám. — Az lopásbeli lett volna, de a te is úr azt mondta, be kell vinni egy kocsit répát, hát nem is kért fuvart érte a gyermek.

Igy a polgármester, a nagy kamukéró eszével most az eccer megjárta.

Mondom én:

— Szóval maga is kamukéró.

Az öreg sunyított:

— Amilyen a fej, tetszik tudni. Minek kellett neki a répa, mikor senkinek se vót annyi, mint úneki? Nem igaz?

ÖSSZEMESÉLÉS.

1.

A kis falu nagy utcáján a téli havas rögökön hegyesen billegett Péter.

Úgy ment, mint a fiatal kakas. Minden lépésnél táncolt a csizmája. Új csizma volt. Karácsonyra kapta. Ő maga csináltatta. Maga választotta ki a bőrt, úgy mutogatta neki a suszter, a legszebb búrnek a kellős közepét simogatta, hajtogatta, hogy milyen egy búr az.

Péter nem hagyta magát becsapni. Hirtelen a körmével jelet csinált a bőr tükrében. A susztert majd megütötte a guta.

— Csak azért tettem, mester úr, — mondta neki okosan — hogy ha meg lesz a csizma, megismerjem, hogy ebből a búrbül van.

— Azt maga nem ismeri meg, — mondta a suszter — mert ez úgy el lesz dolgozva, hogy nem lehet megismerni.

— Nohát pedig ezt el ne dőgozza mester úr, mert ha ez a jel, kérem, ott nem lesz a csizmán, akkor én a maga csizmáját átal nem veszem.

A suszter dühösen lökte a bőrt félre.

— Nem ért maga ahhoz, barátom. A bőr annyi mun-

kán megy keresztül, hogy nincs az istennek az az embere, hogy megjelje a csizmán a jelet.

— Mán pedig én azt mondom, mester uram, hogy ha én ezt a jelet meg nem lelem, a csizma a maga nyakán marad.

— Nem hagyhatom ott, mondjuk az orra hegyin a csizmának, a maga körmének a nyomát.

— Dehogy is nem hagyhatja. Ikább csak hagyja ott.

— Hogy hagynám, kinevetre a világ, ha egy megkörmölt orrú csizmát adnék ki a kezemből.

— Mán pedig azt úgy fogja kiadni.

— Ilyen sértett csizmát akar viselni?

— Ilyet. Ez az én csizmám. Én a csizmámat úgy szeretem, ha meg van az orra hegye karcolva.

A suszter legyintett.

— Nem ért maga ahhoz.

— Értek, nem értek, én azért adok tizenöt forintot egy pár csizmaért, hogy az a csizma abbul a búrbül legyen, amit én magam választok ki magamnak.

A suszternek pápaszem volt az orrán, annak a pápaszemnek a tetején pislantott rá a legényre.

— Ha maga megházasodik, akkor maga tán a lányt is elébb a körmével karcolja meg, hogy biztos legyen, hogy azt vette el, akit kiválasztott magának?

Péter nevetett. Kemény nyakát felduzzasztotta s nevetve mondta:

— Azon maga ne búsuljon. Én nem házasodok meg. Mért? Mert én még élni akarom az életemet.

— Maga nagyon kevély.

— Lehetek. Fiatal vagyok.

— És hogy akarja maga élni ezt az életét?

— Kedvemre . . . Csizmát is azért csináltatok, mert a

farsangon új csizmába akarok táncolni. Azt akarom, hogy az egész falu csudájára járjon az én új csizmámnak.

— Már látom, hogy választotta is van.

— Nincs énnekem egy se. Az én szememet nem lehet olyan könnyen bekötni.

— Hát tudja, barátom, nem is irigylem én azt a jányt, aki a maga felesége lesz.

— MÉR nem?

— Mer aki egy csizmán így el tud vakarózni, az megkeseríti a feleségének az életit.

Péter büszkén nevetett. Igen, éppen ezt akarja. Meg is mondta:

— Éppen így gondolom... Csizmát, mester úr, vehetek én hét forintér is, készen. De én olyan csizmát kívánok, ami nekem tetszik. Ha én eccer megházasodok, akkor én feleséget is olyat akarok, amék tizenöt forintos feleség. Nem hét forintos.

— Jó van, jó, — mondta a mester csöndesen — a házasság nem csiztavásár... Majd megkapja még maga is a magáét... Megkeserüli még maga ha megházasodik, mint a kutya ha hetet köjkezett.

— Attul maga ne féljen, mester úr. Maga csak arra vigyázzon, hogy az én csizmámat abbul a búrbül csinálja, amit kiválasztottam.

Evvel Péter fogta a kis tengerinád pálcáját és a kalpja felé intett vele és nagy büszkén elment.

Két hét mulva mint egy hetyke kakas, az új csizmában úgy ment először végig a nagy utcán s úgy tetszett neki, hogy a házak két szeme a tűzfalról kíváncsian néz utána, amerre megy.

— De szép csizmád van, öcsém — mondta neki a kisbíró, aki éppen szembe jött vele.

— Magam csináltattam.

— Takaros egy jószág — s a kisbíró megállott és erősen megnézte a csizmát. — Csak hiba van rajta.

— Mi az a hiba?

— Már is meg van karcolva a közepe.

Péter egyet nevetett:

— Azt én úgy szeretem.

— Fene gustusod van, öcsém. Ha eccer megházasodol, vigyázz, olyan lányt ne kapj, amék már a közepén meg van karcolva.

Péter felnevetett.

— A még messze van — mondta. — A csizma csizma, a jány meg jány.

A kisbíró hümgetett s tovább ballagott. Ő is elébb haladt a faluban.

Szembe jött rá a legnagyobb gazda, Veres Gáspár.

— Mi az, fiú, — szólította meg — úgy jársz, mintha tojáson táncolnál.

— Nincs semmi baj, gazduram — mondta Péter. — Új a csizmám.

— Új? — csudálkozott a gazda. — Nem is vettem észre.

— Először van a lábamon.

Evvel megmutatta az új csizmát. Sarkára állította a jobb lábán levőt és megforgatta a napfényben.

— Tessék kitalálni, hogy vettem? Akarom mondani, mennyiért csináltattam?

— Vót vagy nyolc pengő.

— Tizenöt.

— No akkor jobbat is választhattál volna. Ez hibás. Meg van sérülve.

— Úgy illik az nékem. Magam választottam ki a bőrt

a suszternél és jelet tettem rá, hogy el ne cserélje a bőrt.

A gazda nagyot nézett.

— Te ilyen fifikus vagy? . . . Hát a jányt is így akard megválasztani?

— Nem gondolok én még jányra, gazduram. Fiatal vagyok én még. Még nekem minden jány egyforma.

Veres Gáspár megnézte a fiút. Ha vóna valamije, minyán meghíjná, mert nyalka gyerek, de hát semmitlen. Ezér nem is szólott többet hozzá, biccentett egy kicsit és tovább sétált.

Péter is odább lépegetett. Jó komája, Berti jött szembe rá.

— Jó csizmád van, Péter — ez is evvel botlott belé.

— Csikorgós — felelt Péter.

— Ki után nyikorog, te?

— Magam után. Amerre megyek, arra muzsikál.

— Tán Szabó Eszti után?

— Távol legyen.

Berti kacagott s felsorolt még néhány lányt a faluba.

— Nem kell nékem egy se — mondta Péter. — Én olyan jányt soha el nem veszek, améket már ismerek.

— Hát kit keresel? Tündér Ilonát?

— Alighanem. Olyat biztosan nem, akivel már beszéltem. Mér? . . . Mer én nem vagyok kíváncsi olyan jányra, aki a szemem előtt van.

— Igazad van, testvér. Én is nagyon unatkozok ezek közt a falubeli jányok közt . . . Hanem valamibe léptél . . . Vagy átugrottál egy sövényen.

— Mér?

— Ki van szakadva a csizmád.

Péter büszkén nevetett és elmagyarázta a fifikát.

Berti nevetett s csóválta a fejét. Hogy ez a Péter ilyen okos. Neki ez sose jutott volna eszébe.

Megállott mellettük Süllőné, egy öregasszony.

— Új csizmád van, Péter?

— Mán nem új, mán ketten is látták.

— Héjnye de hamis vagy, két jány után szaladsz benne egyszerre? ... Még huncut egy csizma e... Vagy az a huncut, aki benne lakik.

Berti nevetgélt.

— Vigyázz, mert Süllő mama összemesél egy lánnyal.

— Engem nem lehet — mondta komolyan Péter. — Én nem házasodok még, nem akarok lánnyal kezdeni. Szabad életet kívánok, abból nem engedek.

Az öregasszony felpillantott rá s azt mondta:

— Tudom én azt.

— Honnan tudja? — kérdezte megszúrva Péter.

— Mondták azt már nekem.

— Ki mondta?

— Azt nem mondom meg. Lány mondta. Olyan lány, aki mindent tud rólad.

Péter ellenségesen nézett az öregasszonyra.

— Rólam semmiféle lány sem tud semmit. Csak akkor tudhatna, ha én már elmondtam volna neki valamit. Én pedig egy lánynak se beszéltem erről, hát akkor nem is tudhatja.

— Igen, ő is azt mondja, hogy nem szereted a lányokat.

— Mit szeressek rajtuk? Egyik lány annyit ér, mint a másik és kettő sem ér semmit.

— Azért szeretnéd tudni, hogy ki mondta ezt nekem.

— Nem szeretném. Nem vagyok rá kíváncsi. Nekem mindegy, akárki. Felőlem beszélhetnek.

— Hiszen beszélnek is. Sokat beszélnek rólad valahol.

— Hol?

— Ez az, amit nem mondok meg neked.

— Mért nem mondja meg?

— Neked úgyis mindegy, ha egy lány titkon kisírja is a szemét utánad.

Péter megütődve s hallgatva nézett az öregasszonyra, tréfál ez, vagy igazat beszél?

— Én is csudálkoztam azon a lányon, — folytatta a pusmogást az öregasszony — mondtam is neki, hogy nem tudta a szemét jobb helyre vetni? De azt mondja, azért szeretett meg, mert táltosfogad van.

— Mi van nekem?

— Én nem tudom, mert én még nem néztem meg a fogadat. De az a lány nagyon megnézte és azt állítja, hogy úgy van nőve a fogad bokrában, egyik a másikon.

Péter egész belepirult. Ő tudta, hogy a fogai egymásra vannak nőve, összetorlódva, mint tavasszal a jég a kis folyón, ami a temető alatt fut. De ő ezt mindig szégyelte s azt hitte, hogy ez szépséghiba. Nagyon megütközött rajta, hogy egy lány éppen a fogait vette észre. Még az is motoszkált benne, hogy talán csúfolódik vele az öreg Süllőné.

— Menjen már és hagyjon engem békén.

— Azt is mondta, hogy vasárnap a karban elsőnek állottál és minden éneket te kezdtél. Még a tanítón is túltettél és olyan szép hangod van, mint a flótának.

Berci hangosan kacagott és a tenyerével a combját verte. Ettől Péter csaknem megvadult. Indulatosan szólt:

— Mondja meg annak a lánynak, akárki is legyen, hogy biztosan nem az ő kedvéért állottam ki a kar szélére. De énfelőlem kinézheti a két szemét, egy cseppet sem törődök vele.

— Hát hiszen ő nem is akarja, hogy te erről tudjál. Ha nagygazdálány volna, akkor igen, akkor megizenné. De egy szegény lány eltitkolja az éjszakai sírását.

Péter már egészen megzavarodott. Az öregasszony tovább ütötte a vasát.

— Azt is tudja, hogy mikor a csizmádhoz a bőrt választottad, a körmöddel megkarcoltad a bőrt, mert a suszterbe se bízol. De a szegény lány még ezt is csak jónéven vette, mert azt mondja, a szegénynek vigyázni kell arra a kicsire, amit az Isten juttatott neki.

— Na, mondom, hogy összemesél — kacagott fel Berci. — Ha én neked vónék, akkor már szaladnék a lány után, de nekem nincs ilyen szerencsém, hogy egy lány még a csizmámon a karcolást is számon tartsa.

Péter összehúzta kemény szemöldökét s ellenségesen fordult a vénasszonyhoz :

— Most aztán mondja meg, ki az a boldogtalan.

— Mért akarod tudni?

— Hogy jól kinevethessem.

— Már, édes fiam, azért nem mondom meg, hogy te kinevesd. Mit gondolsz, ki vagyok én? . . .

— Na nem nevetem ki, csak mondja meg.

— Gyere idebb egy kicsit.

Ezzel arrább lépett, olyan távolságba, hogy Berci ne hallja a beszédüket.

— Van-e tiszta feje zsebkendőd, Péter fiam — mondta az öregasszony.

— Mit akar vele?

— Engem az a kislány avval bízott meg, hogy szerezzek tőled valami fejérruhát.

— Mért?

— A két mejje közt akarja viselni.

Péter színe egészen elváltozott.

— Maga engem csak bolonddá tart. Ilyen lány nincs.

— Szóval nem adsz.

— Dehogy adok. Eszemágában sincs.

— Hát akkor Isten áldjon, gyermekem.

Péter ijedten nézett az öregasszony után.

— Nem mondja meg a nevét?

— Nem bizony. Dehogy is mondom. Még mi kéne. Ennél többet nem is mondhatok. Vasárnap nézz le a karból és keresd meg a lányok közt.

Evvel szapora léptekkel elsietett.

Péter úgy nézett utána, mint akit a kő ütött meg, az égi kő. Csak úgy szédelgett. Abban nem kételkedhetett, hogy kell lenni egy ilyen lánynak, de nem szaladhatott utána a vénasszonynak, ha nem akarja megmondani, ki az.

2.

Süllő mama vidáman tipegett előre.

— Te nem akarsz megházasodni? No, nagy legény, azt hiszed az rajtad áll? ... Á, kisleány, kisbarátom, nem úgy verik a cigányt ... Az ilyen sokfogú legénykének az a dolga, hogy harapjon bele az almába.

Csendesen kacagott s rázogatta a fejét. Nagyon jó kedve lett. Éppen hiányzott az utolsó marék liszt is a kamarájában.

— Te nem akarsz megházasodni? — ismételte, újrágatta — mikor Süllő mama felsütötte-főzte már az utolsó kanál lisztecskét is? Mikor ebbe a máai világba az

emberek nem szeretnek még egy rántásra valót se adni a jó Süllő mamának?

Olyan jóízűen nevetett, hogy azt se tudta, mikor kacagott ilyen jókedvvel.

— Egy zsák búza a leánytól, egy oldal szalonna a legénykétől . . . Ez a Süllő mama komenciója. Ez a fontos, ez a fő, meg ami a fazékba fő . . . Egyszóval te táltosfogó meg fogsz házasodni . . . De kit?

És Süllő mama, ahogy ment mendegélt, futrikálva, végig a falun, elkezdte sorra szedni a lányokat, melyik lenne ennek a hetyke kis kakasnak való. Mert könnyű komendálni, de még abból nincs meg a zsák búza, ódal szalonna. Annak a komendálásnak olyannak kell lenni, hogy abból házasság legyen, az pedig nem megy máskép, csak egy kevés összemeseléssel.

Hát most már ezt a hetyke locska legényt kivel kell, Úristen, összemesélni, hogy a zsák még a farsangon kamarába kerüljön.

— Jókor jöttél te az én utamba — mondogatta a kedves kis Süllő mama és úgy nevetgélt, mint egy pele a nagykendője alatt. — Nem is tudod, milyen jókor, édes bogaram . . . Az ilyen magabízott legénykét lehet legkönnyebben befogni a hálóba . . . Már viszed is magaddal a mesét . . . Tudom én, hogy a te eszecsكد azon jár, ki az a lány ez világon, aki a te kis kendődet a két mejje közt szeretné viselni . . . Jaj Istenem, hiszen én is szeretném tudni, hogy ki az.

A szája motyogott. Neveket sorolt fel. Lányneveket, egyik se tetszett.

Olyan lányt kell kitalálni, akinek még nem volt szívbeli sebe.

Az pedig csak nagyon fiatalka lehet. Mert a lányok

hamar sebesülnek. Ha pedig csak két-három szerelmecskén átestek, akkor már nehéz velük zödágra vergődni. A legénykét is azért szerette, mert az is olyan fiatal, fiatal kakas, aki még csak most kezd kukorékolni. Az ilyenek hiszik el egy szóra a mesét.

— Hopp, — kiáltott fel — mingyár kiérek a falubul és még senki... Nini, itt lakik Sági kerülő... Nincsen ennél egy kislány a zsákba? Dehogy is nincs: Piros... Piroskának híjják... Gyerünk csak hamar, hisz ezek várnak... Itt a Süllő mama zsák búzája.

Evvel abban a pillanatban be is fordult a Sági kerülő kapuján.

Míg a kutyával bajlódott, a pulival, aki majd leszedte róla a nagykendőt, megnézte a házat. Ezt a házat a jóistenke is neki teremtette a faluvégére. De még ez a kislány is azér született, aki kijött a kutya csaholására, hogy Süllő mamának a zsák liszt ki ne maradjon a kamrácskájából.

— Jóreggelt bogaram, édes rozmaringom, itthon van-e apád, szerelmes virágom?

Piros egyet biccentett és jókedvűen intett a ház felé. Nevetett rajta, hogy Süllő mama olyan sok szóval köszöntött reggelt, pedig már délre jár az idő.

— Édesanyád is itt van, drágaság?

Piros arra is csak kicsit billentett a fejcskéjén és Süllő mama megnézte a napvilágon a piros orcáját s nagyon szemébe tűnt, hogy mi van ennek a kislánynak a szemivel. Olyan a szeme, mintha égne. Könnyes a fekete szeme s piros a szemhéja.

De nem vesztegetett addig szót, míg a zsák búza el nincsen intézve.

Bebújt a pitarba, onnan a jobbfelől való szobába, ahol

kedves gyereknyüzsgés volt. Öt-hat gyerek a házba és olyan jó meleg, mint a gőzfürdőbe.

— Jaj de jókor jöttem, édes egy gyémántom, hogy éppen mindaketten itthon vannak — pillantott vissza a lányra, evvel már be is nyitott a pompás kis madzagkilincses ajtón. — Julcsám, lelkem, szentem egyetlenem, de jó hogy itthon talállak.

Mind ott volt a szobában, akit keresett. Sági kerülő nagy késsel dohányt vágott. Kaszadarabból fábrikált öreg késsel szűzdohányt, biztosan a dohánykertészeketől kapta. Jól megy ezeknek. Van itt minden: kerülő szedi le a tejfelt. Neki virít a határ.

Sorra kezet fogott a gazdával, a gazdánéval és a gyerekekkel is valamennyivel. Mind megcsodálta, hogy mi jó színbe vannak, hogy a kicsik mennyit nőttek ősztől óta, milyen egészségesek, milyen életrevalók, milyen öröm annak, akinek ennyi gyönyörű gyereke van.

És ez a jó meleg. Itt nem lehet ám megfázni, itt boldog lehet, aki csak be is léphetik. De vágyik is ide mindenki. Kivált az ily szegény öreg asszony, aki csak akkor kap egy kis jó meleget, ha egy ilyen kedves úriházhhoz van szerencséje.

Mingyán fogott is egy széket, odatette az asztalka mellé, ráült komótusan és azt mondta:

— No, majd lesz mán nekem is. Szekér rőzsét kapok én, meg zsák búzát.

— De nem mitülünk — nevetett rajta a kerülő.

— Bizony nem tudom, ha nem-é? ... — kacshintott Piros felé Süllő mama, aki erre olyan lett, mint a neve, piros.

Ki is szaladt a házból azonnal és a vénasszony kacagva nézett utána.

— Vidd ezeket a gyerekeket is ki, fiam, magaddal, — integetett, bólogatott sokráncú arcával — beszédem van apáddal, anyáddal.

— Még mi a teremtette — mondta a kerülő hangos nevetéssel. Mingyár csiklandott a szíve, csak nem lány-nézőbe van a vénasszony.

De jó vóna, — ez volt a nevetésében — az nagyon jó lenne szabadulni egytől a nagy gyerekseregben.

— Énnye de szép kis sikárkót láttam az udvaron — seperte ki szinte kézzel-lábbal Süllő mama a gyerekekcs-kéket.

Az asszony, a Julcsa, a hasán összetett kézzel nézte a dolgot. Neki is felvillant a fejében, hogy ez a Süllő mama milyen mesterséget folytat. Csak tán nem akarja a lányukat elszerzeni?

Míg ő tétovázott, hiszen fiatal még a lány, csak tizennyolc éves, a kerülő megszólalt:

— Vidd csak ki a gyerekeket.

Erre az asszony is meggondolta, csakugyan, ki tudja, mi van a vénasszony begyében, hozzáfogott öltöztetni a gyerekeit. Kabátokat adott rájuk, sapkákat nyomott a búbjukra s kizavarta a nagyobbakat a házból.

Mikor magukban maradtak, a vénasszony abbahagyta a felesleges beszédet:

— Édes uram, nem szeretem a szószaporítást. Nagy lányuk van maguknak.

— Csak nem azt akarja mondani, hogy ked gyalog szarka? — nevetett a kerülő.

— Abbiza.

— Hallod-e mán, anyjuk? ... Osztán kirül vóna szó?

— Hogyhogy kirül, Pirosról, az én egyetlenemről,

— Jójó, de ki a fiatal ember?

— No a még nem sürgős, hogy arrul beszéljünk, hogy ki s kicsoda légyen... Egyúttal csak arra vóna biztatásom, hogy szabad volna-é egy kis látogatást tenni illetőnek? Tisztességes társalkodás, Sági úr.

— Fiatallal még a mi lányunk — mondta az anya s megállott a kemence mellett, az ajtó sarkánál, mint akinek ezer a dolga, nincs ideje még beszélgetni se.

— Fiatalon lehet szerencsét csinálni.

A kerülő már megkomolyodott. Azt már látta, hogy ez komoly dolog... De ha komoly, meg is kell ám fogni... A lány arravaló, hogy elvigyék a házbul... Meg is mondta:

— Arra neveltük, hogy elvigyék a házbul.

— Már én csak olyat beszélek, akiből örömök legyen, Sági úr. Nem jó az, ha a lányt kiviszik a házbul. Osztán cselédnek használják, nagy gazda portáján rángatják, kínozzák... Nem az az igazi, Sági úr... Az az igazság, hogy a szerelmes szép gyermek jöjjön be a házba... Két vége van a maguk házának... Ott az első szoba, az utcára... üres... Örüljön, Sági úr, ha a fiatalembert ide tudja hozni s kézbeli segítséget kap a vejecskében.

— Szóval szegény ember — mondta az asszony s kicsikét lehangolódott.

— Dehogyan szegény, dehogyan. Jajaj, van annak, ami kell. Csak csizmája olyan van, hogy még egy olyat nem láttam a faluba. Maga csináltatta, maga választotta a bűrt. Tizenöt pengőt fizetett csak azér az egy pár csizmáért... Vehetett volna hétér olyat, hogy a pallásrul beleugorhat, de nem, ű tizenötér csináltatja a csizmáit... Mit gondolnak maguk, miféle legényt kiralok én maguknak?... Csak nekem is egy oldal szalonnát ígért, ha eljövök puhítani a szívüket... Legény ez, uram...

— Hát hajjuk a szót, hogy híjják? — kérdezte a gazda.

— Majd kisül az is. Addig én azt meg nem szavazhatom, míg engedelmet nem nyerek. Úgy van biztatásom, hogy mostan még csak annyit kérdejek meg: eljöhet a lelkem, tiszteletét tenni?

— Nevenincsnek nem lehet — mondta a kerülő kevélyen.

— Tud róla a lányom? — kérdezte az anyja.

— Hogy gondolja kied, húgomasszony, Süllő mama? szülei tudta nélkül felbélek egy fiatal lányt? ... Hagygyanak csak véle magamra egy percig, majd én megvallatom, mert a leány olyan, soha az édesanyjának se mondja meg, de Süllő mamának kijelenti...

A gazda gondolkozott. Felállott:

— Nékem fát kell aprítani, mert nincs már tüzelőre. Evvel feltette a nagy báránybőrsüveget és kiment.

— Híjd be csak a jányod.

Az asszony egy kicsit vonakodott, még alkudozott a vénasszonnyal, szeretett volna együtt lenni a vallasznál, de az azt mondta:

— Szülésnél, szerelemvallásnál felesleges a harmadik, lelkem.

Igy ő is kiment s beküldte a Pirost.

És jött a lány, de úgy, mintha mingyár el is akarna szaladni. Süllő mama a háta megé süllögött s hirtelen azt súgta neki:

— Szerelmes a legény!

Ettől Piroska úgy megrettent, hogy elszaladt volna, ha a mama útját nem állja s meg nem öleli.

— Meghal érted, fiam ... Soha életében ilyen szép lányt nem látott ... Vasárnap is kiállott a karba a

templomba, elsőnek állott a kedvedér... De te még csak rá se pillantottál... Nem alszik azóta...

— Kicsoda? — kérdezte a leány lesütött szemmel s az orráig húzta le a kendőjét.

— Azt neked kell tudni... Elég a, azt mondta, lopjak el tetülled valamit, mer ű azt a szíven akarja hurcolni... Ne ijedj meg, nem babonaságbul, csak azér, mer rettenetesen beháborodott a szépségedbe, virágom...

A lány hirtelen úgy volt, mintha a tavasz kilobbantja az egész bokor virágot, mozdulni se tudott...

— Él, hal érted, azt mondta: Az a Piros, kedves nénémasszony, annak oly szeme van, hogy az úgy fénylik, mint a csillag az égen.

Pirosra rájött hirtelen a Szent Magdolna reszketése. Kezében egy kis zsebkendő volt, azt fájó szeméhez emelte.

— Muti a kendődet, benne van-é a neved? — s a vénasszony kivette a kezéből a kis kendőjét, megnézte: — E lesz a jó, de meg nem mondd anyádnak, há tettetted?

Már el is dugta a kebelébe s éppen jókor, mert belépett a kerülőné.

— Jaj Istenem, de eltrécseltem az időt, szaladok is mán — suttogott a vénasszony és indult, hogy megy.

— Hová siet?

De Süllőné már ment, vissza se nézett.

Ő már megrakta a tüzecskejét, e mellett megsüti a pecsenyécskéjét. Surrant a pitarba, onnan az udvarba s onnan az utcára, mintha kergették volna.

— Az a fő, hogy mindent elintéztem... Megmondtam a zsák búzáat... az a fő...

3.

Vasárnap reggel Péter a kedves kis pitarban ült, egy kicsi kis gyalogszéken és beretválkozott.

Körül volt rakva edénnyel, mint a fazekas a vásárba. Itt is tál, ott is tál, egybe meleg víz, másba hideg víz, kis tányérba szappan, nagy tányérba főtt kukorica. Oda-készített neki az anyja mindent. Mert hogy Péter soká szeretett babrálni magával, hogy nem igen szokta még meg a beretválkozást, elpepecselt vele, de még arra se volt rest, hogy azt a remek, finom, frissen főtt kukoricaszemetket is rágcsálja. Olyan kukoricájuk termett nekik az idén, hogy édes az mint a méz. Valami fajin málé, jobban olvad az ember foga alatt, mint a libatepertő... Pedig azt is szereti, csakhát azt el szokta adni az édesanyja, a libát.

— Mi kéne még, édes fiam? — kérdezte az anyja, kicsi kis vastag asszony, olyan kedves, mint egy szép sütőtök.

Péter nevetett:

— Mongya édesanyám, mit szólna hozzá, ha megházasodnék?

— Jaj Istenem — mondta az anyja s kicsit elállott a lélekzete. — Örülnék neki... Meg is jön annak az ideje... Majd felépítjük az új házat, mert új ház kell az új asszonynak... Milyen egy házat fogsz te még építeni... Cserepes teteje lesz, piros cserepekkel, ámbitusa lesz, fejtér oszlopocskákkal. Két ablaka lesz az utcára, aztán új bútor a házba, tükör a falra...

Péter hangosan nevetett s mind a harminckét fogát kivetette a szája részén:

— De én nem akkor akarok házasodni, édesanyám, hanem most,

— Most? Még ma?

— Nem még ma, hanem a farsangon.

— A farsangon? Hát farsangon kell házasodni. Osztán kit vennél el, édes fiam?

— Azt még nem tudom.

Az anyja jót nevetett s megdöngette a fia hátát az öklével.

— Ó, te sülülü... — s jóízűen nevetett. Egész megnyugodott. Ha így van, akkor nem olyan veszedelmes a dolog.

De azért oly izgalomba jött, hogy kisietett az udvarra és egy kicsit kifuvatta magát a széllel.

Míg ő odakint volt, Péter megnézte az arcát a tükörben. Olyan puha volt az arcán a bőre, mint a selyem. Nagyon szerette így borotválás után magát, egészen olyan friss volt az arca, mint mikor kisfiú korában megnézte a tükörben a képét.

Mingyár, egyúttal a fogait is megnézte, hogy csakugyan táltos fogai vannak-e?

Bizony nagyok voltak, jó egészséges, nagy fogak, lapátforma remek fogak. Úgy tudott vele harapni, akármi csontot megrágott, mint a kutya. A diót is úgy meg tudta ropogtatni, mint a harapófogóval.

Ezen egy cseppet se csudálkozott, ha egy valami lánynak úgy szemébe tűntek a fogai. Ezt meg lehet látni. Az semmi, hogy egyik a másikra rá van növe, olyan ez, mint a gazdag embernek az erszényében az aranyak, csak túródnak és egy se fekszik símán, gyűrik egymást.

Most aztán megmosdott. Úgy megmosta magát, a fejét, a nyakát, kemény kézzel, majdnem széttépte magát. Az egész kis konyhát telecsapta vízzel, még a fal is csupa lucsok lett, de még a falra aggatott teknők, lábasok is

csorogtak a szappanos víztől. Szeretett kedvére mosdani. Ha már mosdik az ember, legyen meg a láttatja.

Templomba készül. A templomba tisztán kell menni, mert lát az Isten szeme, aki oda van pingálva a templom mennyezetjére.

Készen volt, mikor az édesanyja bejött egy öl rőzsével.

— Énnye de jól megmosdottál, — mondta neki — nagyon tiszta lettél.

— Úgy szeretem, édesanyám... Szeretem, ha meglátszik, hogy vízzel bántam.

Bement a szobába s felöltözött rendesen.

Levetette magáról a szennyes inget, felvette a tisztát, meg a gatyát is. Akkor felhúzta a sípszárú magyar nadrágot s mindjárt hozzáfogott a csizmázáshoz.

A csizmát már reggel kitakarította. Puha posztóval olyanra kefélt, mint a tükör, most csak megnézte magát benne s hozzáfogott felhúzni. Előbb odaállította az egyiket a jobb lába mellé, a másikat a bal lába mellé s fogta a bokatekerőt, a hosszú fehér vászondarabot s gondosan rátekergette a bokájára. Akkor a kapcát szedte elő. Micsoda vadonatúj kapca volt az. Puha flanel. Úgy simult az a lábához, mint a vaj a bélesbe. S fel rá a csizmát. Rálépett, beleigazgatta, beleegyengette. Nagyon jól érezte a lába magát az új csizmában. Jó csizma. Jó suszter ez a suszter, csak drágás.

Mikor már mind a két lába helybe volt hagyva, ráállott s lépett egynéhányat a szobában. Meg volt elégedve magával. A csizmának szép magas sarka volt, csak úgy megnőtt benne. A feje elérte a mestergerendát, büszke volt, hogy le kell a fejét hajtani, ha átment alatta. Egész más

most az ő élete, mint kicsi gyermek korában, mikor vesszővel sem érte el ezt a gerendát.

Szépen megfésülködött a bika szarvából csinált fésűvel, úgy megkaparta a fejét, mintha a tehenet kefélné a vakaróval.

Már kész ember lenne, csak ez a bajusz nem akar elég szaporán serkedni. Soká huzogatta szálanként, hátha akkor jobban meglátszana. Volt neki a tükörfiókba tiszaujlaki bajuszpedrője is, avval egy kicsit megkenegette a bajusz helyét. Ez is használ a szőrnek, azt mondják.

Odakinn harangoztak.

Annak a kedves harangnak a hangja úgy besétált a szobába, mintha hívták volna. Nagyon szerette ennek a két kis harangnak a hangját, még a szíve is bizsergett tőle: ma a templomba meg fogja látni azt a lányt, aki olyan halálosan szereti őt.

Mikor kész volt, mint Tokaj, — mikor tövig leégett, — akkor feltette a kis csárdás kalapját is. A kalap mellett már ott volt a két szál rozmaring: ezt az este kérte Barta Erzsikiéknél. Nevetett rajta, hogy milyen szívesen adta Erzsi, a legszebb szálakat nyeste le a bokráról az ablakból, pedig ő már akkor is huncut volt, mikor kérte, mert neki nem az Erzsi kellett, csak a rozmaringja.

Igy aztán teljesen felkészülve kibújt a kisdud ajtón a konyha felé. Ott megállt s várta, hogy az édesanyja hálálkodjon neki egy kicsit, ahogy szokott, de ma az anyjának, nem lehet tudni mitül, nem volt kedve erre. Dolga volt. Sok dolga van vasárnap reggel egy édesanyjának.

Végre mégis csak odanézett:

— Templomba mégy, fiam?

— Oda hát... Magának mitül könnyes a szeme?

— Kicsípte a füst, édes fiam.

Az is lehet — gondolta Péter s biccentett egy kicsit:

— Akkor én megyek.

— Ereggy fiam, ereggy.

S ő el is ment.

Az udvaron megállott. Az apja után nézett. Hát az apja az istállóban volt s ahogy befigyelt, hallotta, hogy a tehenet keféli.

No csak hadd kefélje. Ő elmegy.

El is ment. Ki a kapun.

Az egész utca megszagosodott tőle, ahogy kilépett. Mindenfelé érezni lehetett, amerre ment, a rozmaring szagát, de még jobban a bajuszpedrőt.

A legények ott állottak a tanító kerítése előtt s mustrálták a lányokat, akik csapatosan jöttek a templom felé. Ő is odaállott közéjük... Nézte a lányokat, kegyetlen megnézte őket. Soha még így meg nem csudálta a lány-sereget, de most oka volt: vajjon melyik ezek közt az az egy, amék az ő kiskendőjét a két mejje közt szeretné viselni?

Úgy kipirult a csókolója, alig bírt állani.

A lányoknak is feltűnt. Mind visszanézett rá s nevettek. De nem ilyen kíváncsi nevetést akart ő látni, hanem olyan igazi forró pillantást, mintha a csillagot nézné a lány... De ezt az egyet, a csillagnéző szeműt, azt nem lelte köztük.

Mikor bementek a templomba s fel a legények kórusába, úgy állott elsőnek. Mikor énekeltek, akkor is arra vigyázott, hogy egy félszóval mindig hamarább vágjon az énekbe, mint a tanító. Mutogatta magát, de úgy, hogy az a lány azér el ne bizza magát.

De csak nem bírt rátalálni a bizonyosra.

Hanem mikor a pap prédikálás közben egyszer a leg-

nagyobbat kiáltotta, nekikönyökölt a rektor harmóniumjának s belebámult a lányok padjába. Hogy mék tetszene hát neki igen? Nem tudott rájönni, csak éppen annyit vett észre, hogy azér nem csunyak ezek a falubeli lányok.

Mind ismerte, meg is csipkedte már őket, vagy az iskolában, vagy itt-ott, kalákába, aratáskor, gyűjtéskor. Ártatlan csipkedéssel vagy csak szóval, vagy a két ujjával. Fonóba is sokat megismert közülük, de azt az egyet, azt nem látta sehol.

Berti odasúgott neki:

— Péter, gyere át délután Palotára... Komendáltak ott nekem egy lányt... Nézzünk széjjel.

— Lehetséges — dörmögte rá.

És eccer csak, mikor a pap újra elkiáltotta magát, az ő szíve akkorát dobbant, mint a harangütő, mikor az egyet kondítja.

— Ez lesz a — mondta magába.

Egy lányt rajtakapott, hogy az minduntalan felpillant a karba s meg elkapja szemét.

— Ki az ott? — kérdezte csendesen Bertitől.

— Mék?

— Az a feketehajú.

— Vállán van a haja?

— Az.

Berti odahajlott egy másik legényhez s avval tanakodott. Péter már nagyon bánta, hogy kiadta szíve szerelmét, ezek mingyán hírt tesznek a faluba. Úgy is tett, mintha ő nem törődne többet vele; elfordította a fejét, csak a szemét hagyta a lányon.

Nem rossz, gondolta magában. Nem olyan kurta-derekú, mint a többi, szép sugár. Péter úgy tartotta,

hogy ért a csikóhoz. A kislánynak szép orcája van, jóformájú csikó lesz ebből... Fiatal.

De valami baja van a szemének. Könnyezik. »Vagy a szerelemtül?«... Mióta egymásra pillantottak, azóta nem is néz ide...

Kacagott magában: ez az.

Berti odahajlott:

— Sági kerülőnek a lánya, Piros.

— Bánom is én... — dörmögte rá.

Úgy szégyelte magát, hogy az első sorból el is húzódott hátra. Már az egész legénység őrajta röhög... Fene egye meg, hogy kikottyantotta a titkát...

Az egész teste égett valamitől. Csiklandósan égett s nem fért magátul... Folyton csak azt látta, hogy a lánynak milyen szép kis mellecskéi vannak... Mingyárt rászakad a tető, az egész templom, az egész istenség.

Alig várta, hogy mozgolódás legyen, örült, hogy mehetett le a lépcsőn s ki a templomból.

Mikor kiléptek az ég alá, nem az iskola felé állott, hanem a másik oldalra, a jegyző háza felül, mert Sági kerülő ezen a faluvégén lakik, erre kell elmenni a lánynak haza.

Igaz is volt. Jöttek a lányok a templomból s ki erre tért, ki arra, ki merre ment haza ebédelni.

Sági Piros előtte ment el.

De nem az, hogy előtte ment, hanem meg is nézte őtet és mikor meglátta, olyan piros lett az orcája, mint a pünkösdi rózsa.

Ez tetszett Péternek s kinyitotta a száját és megmutatta az egész világnak azt a híres harminckét fogát... A lányka ránézett, lekapta a fejét s futva sietett el tovább.

Ő nevetve nézett utána, csakugyan a legmagasabb volt a lányok között. Csak a szeme, az hibás.

Berti jött:

— No, tetszik?

— Á, — rántotta el a vállát — csipás...

— Hát akkor jössz Palotára?

— Mehetek.

S bólogatott.

Ugyanekkor Piros azt kérdezte egy lánybarátnéjátul, Benedek Vilmátul:

— Mi van ennek a legénynek a szájába? Mintha galuskával volna tele vagy rizskásával.

Szóval egyik se tetszett a másiknak.

De azért mindeniknek olyan volt a teste, mint a forró parázs.

4.

Péter mikor megette a vasárnapi ebédjét, megtörülte a száját és azt gondolta:

— Azér jól főz ez az én édesanyám.

Olyan keménymagos levest senki se tud főzni, mint ez. Már ő sok helyen járt életében, mert munkára is elment ő már, még a hatodik faluban is volt kőműves mellett, mert ő nem szégyelte a munkát, ha pénzt lehetett vele keresni. Evett is sok helyen, rokonoknál, meg ahol dolgozott, meg kocsmába. Hanem ilyen keménymagoslevest, mint amilyet ma is főzött az ő anyja, ilyet sehol se kapott. Azt nem lehet tudni, mivel adja meg azt a jó ízet bele, de az ember két-három tányérral be tud vágni belőle. Jó nagy öblös cseréptányérokkal, mint

egy-egy dézsa. Úgy megtöti az az ember gyomrát, meg a bendőjét. Éppen olyan ez, ahogy a hízó tudja felszívni azt a nagyszerű kövér moslékot, amit az édesanyja elébe ad. Egyet szusszant, már üres a válu, mert azt meg kell adni, hogy ez az ő édesanyja, ez mindent igazán pompásan tud csinálni.

És hogy tud nézni a fiára. Olyan hűségesen és szeretettel, mint ahogy az meg is érdemli. Mer jó fiú azér. Hej, lánynak kell annak lenni, akit ő az anyja mellé tesz... Ahhoz nem elég a Süllő mama meséje, azt ki is kell érdemelni.

— Édesanyám — mondta neki, mikor az apja kiment, mert az apja előtt nem igen mer ám beszélni, mert az apja nagyon kemény ember, keményen fogja. Az hamar megmondja a magáét, hogy képenváglok, ha a bajuszodat a füledre tekered is. De azért nem vágta képen kisiskolás kora óta, csak eccer, mikor a túrósbélest mind megette. Meg akkor, mikor utánament a kocsmába, mert azt nem szereti, hogyha mulatás közben zavarják. Ha ő megissza a maga félliter pájinkáját, akkor nagyon kuruc ember. Meg akkor is pofonvágta, mikor a kaszáját eltörte.

Hát így aztán megbecsülte az édesapját, mert az nem hagy magával kukoricázni. Most kiment a jó apa a kis ólba. Takarítja a kis görbe tehenet, mert vasárnap avval szeret babrálni, hogy keféli a pléhvakaróval, mer az ő tehenének úgy kell fényleni, mint a Salamon orcájának. Igen jól meg tudja becsülni a tehenet. Érdemes is, mert sok pénzt vesznek be belőle. Nyolc fillért kapnak most is tejért, literenként, de el is adják, nekik még a savója se marad. Hálistennek el lehet adni. Aki eccer ideszokik, az nem igen megy másfelé,

mert az ő anyja, ha fej, alig egy-két csepp vizet enged a tejbe...

Hát szóval azt mondja az édesanyjának:

— Édesanyám... Aggyék húsz fillért!

— Mire az, édes fiam?

— Megyek.

— Hova?

— Berti szólott, hogy elmegy Palotára, komendáltak neki ott egy lányt, azt nézi meg. Hát nem akarok üres kézzel menni. Negyven fillér egy liter pájinka, egy fél-literre valót én is el akarok verni...

— Palotára, fiam?... Akkor keves lesz neked húsz fillér. Vigyél magaddal legalább egy kis borra való pénzt.

— A bor nagyon drága, — mondta Péter — oszt az ereje is keves.

— No, fiam, legalább egy koronát vigyél magaddal, hadd lássák, hogy van pénzed.

— Hát jó van, édesanyám.

Az édesanya kivett egy ezüstkoronát a kis porcellán-csuporból, a ládából. Odaadta.

Péter egy kicsit gondolkozott, hogy elvigyen-é ennyi pénzt magával. Még ha meglátják azok az éhesek, rávetik magukat és el kell kőteni. De ha már az édesanyja ilyen szíves, nem akarta megbántani. Elviszi. Nem baj, ha van. Legfeljebb nem köt.

Felvette a kalapját az ágyról. Szép kalap. Az ősszel vette a vásáron. Rozmaring is van mellette, két szál. Szép rozmaring. Barta Erzsí azt is adná, ha kérné, de annál ő okosabb, mint hogy ilyen ócsón elkötelezze magát.

Szóval kalapja, meg csizmája, van szép. A ruhája se utolsó, meg a felsőkabátja. Igen jól ki van ő staffé-

rozva. Nem mondhat rá senki semmit. Akárhova bemehet, mindenütt megbecsülik, mert jó ruhája van.

Megemelte az ujját és a kalapja felé billentett egy kicsit. Örült is az édesanyja, hogy ilyen szépen elköszönt tüle.

Még ki is kísérte a kapuig. Úgy utána ballagott és nézte a szép fiát. Hát nézheti. Büszke lehet rá. Nem akárkinek van ilyen legényfia. Az ő anyjának is csak ez az egy, mert a többit már kiadta a házbul.

Felnézett a tetőre s azt mondta:

— Jó, hogy megszalmáztuk.

— Jó, fiam, jó... Majd építész te még olyan házat, újat, szépet, hogy mindenki megcsudálja.

Szegény édesanyja, ez arra ment ki, hogy ha majd házasodol... Hát igaz is, ebbe a kis házba nem lehet asszonyt hozni...

Még odapillantott az ól felé, s hallotta, hogy dolgozik a drótkefe. No, hadd dolgozzon, hadd legyen az édesapjának is öröme. Nem zavarta. Elment.

Ha annak a lánynak olyan kutya csipás szeme nem volna, most semmi baja se lenne, de egy hibás szemű lányt még sincs kedve magához ragasztani.

Elballagott lassan Bertiek felé s megállott az ablak alatt az utcán. Odabent veszekedés volt. Aha, biztosan nem adnak pénzt Bertinek. Bezony. Nem mindenkinek van olyan anyja, mint neki, hogy a koronát kéretlen is nyomja a kezébe.

Végre kijött Berti s elindultak egy szó nélkül Palota felé.

Már jól messze elmentek a falubul, akkor Péter megszólalt:

— Osztán kihe?

Berti jó sokára felelt :

— Vót nekem egy katonacimborám, bizonyos Tasnádi Jani. A beszélt nekem egy Kósa Esztirül. Azt akarom megvizitálni.

A ficfásnál azt mondja Berti :

— Meglásd, micsoda lányok vannak azon a Palotán. Szőkék.

— Sőkék?

— Olyan a hajuk, mint a cseppentett méz. Szép sárga.

Erre Péter eddig nem gondolt, hogy ez is fontos . . . Hogy sárga legyen a haja egy lánynak . . . De nem szólt rá, csak nem tetszett neki. Nem tetszett, mert valamikor azt hallotta, hogy a szőke lányok nem munkára valók.

Ezen hát igen elgondolkozott, míg mentek, mentek, trappban. Volt min gondolkodni . . . Mi a jó hát, a szőke vagy a barna . . . De kutya nehéz dolog is ez a házasodás . . .

Átmentek két falun s egyszer csak ott voltak Palotán. Itt a torony bádoggal volt fedve, egész jóképű falu lett volna, gazdag falu, ide érdemes lenne házasodni, csak hát ezt az egyet nem tudta, mék lenne a jobb feleség, a szőke vagy a barna.

Berti elkezdett kérdezősködni. Volt a faluban három Tasnádi nevű család is, de csak egy volt, akinek most szabadult a fiuk a katonaságtól, az őszön. Így aztán meglelték őket. Tasnádi Gáspárt. Ehhez mentek be.

Igen ám, de baj van. Aszonták a szülei, hogy a Jani már nincs . . . Megházasodott s elment, túl a Tiszán Váriba. Oda házasodott.

Most mit csináljanak. Ki kellett pakolni, hogy ők bizony nem a Jani kedvéért gyalogoltak erre az idegen födre, hanem egy bizonyos Kósa Eszti kedvéért.

— Hát az megvan. Keresztjányunk az nekünk.

Öreg Tasnádiné el is vállalta, hogy elkíséri őket Kósáékhoz. Hátha.

Szép rendes, tágas kis porta volt, ahova mentek. De olyan szívesen is fogadták őket, majd megették.

No jó. Előkerült a lány. Csakugyan sárga volt a haja, olyan sárga, mint a sárga liliom. A szeme meg kék volt, mint a búzavirág.

De kicsi volt. Kis gömbölyeg lány. Péter már látta, hogy ő nem tudna mit kezdeni egy ilyen csepp lánnyal. Hiszen ezt ölbe lehetne venni, mint egy ölbeli babát. Ő csak nevetett azon, hogy egy lány ilyen kicsi tud lenni. Az ő anyja se nagy, de legalább barna. Jó dógos.

A kislány azonban úgy sürgött-forgott, mint a motolla. Hol kiment, hol bejött. Sulymot hozott nekik, főtt sulymot egy tállal. Palota határában még nagy mocsarak vannak, ott még megterem. De hozott tészta sulymot is, porhanyag puha édes tésztát. Meg sok másféle tésztát is, csak úgy villogott a tetején a szép kristálycukor.

Péter összehúzott szemmel nézte ezt a lakodárét. Ezek a szőkék nagyon szeretik a fényűzést. Ezeknek csak azon jár az eszük, hogy minél több fánkot, meg csörögét csináljanak. El sütnék-főznék ezek a Dárius király vagyónát is. Ezt nem helyeselte. Náluk azért nincsenek ennyire elkényeztetve a jányok.

— Vigyázni kell az ilyes dologba, — mondta magában — szegény ember nem teheti, hogy csak arra keressen, hogy az asszony tortát süssön.

Aztán, hirtelen, mintha csak kidobolták volna, elkezdtek jönni a szomszédokból a szőke lányok. De csunyaak voltak. Olyan seszínűek. És nagyobbbrészt szeplősek. Úgylátszik Palotán a szeplő a divat.

Azér akadt köztük barna is, de olyan kedves sugár lány, mint a Sági kerülő lánya a templomban, olyan bizony nem akadt.

És nagyon locskák voltak. Mindig csak beszéltek és kacároztak, mintha eszüket vesztették volna. Nem is csuda, ha két ilyen szép szál gyerek került a horogra.

Ez a Berti, ez nagyon jól találta magát köztük és velük nevetgélt, vicceseket mondott nekik. Látszik, hogy kiszolgált katoná. Azok a lányok meg majd megcsikkantak a nevetéstől. De Péter csak komoly volt. Nem akarta eladni magát egy kis nevetésért.

Este bál volt a vendéglőn. Ez a falu nagy falu, itt minden vasárnap este tánc van a kocsmán. És itt olyan kutya szokás van, hogy a lányok anyjuk nélkül is elmennek a bálba.

Ez se tetszett Péternek. Már ez őnáluk nem lehetséges. Mer őnáluk még a régi erkölcs van s ott a lányok csak hívásra mehetnek be a bálba, ha kimegy értük valaki a legények közül és int, hogy: gyere. Meg ott van velük az apjuk, az anyjuk és akinek van szeretője, az avval táncol, akinek nincs, az még a szüleivel se merészel elmenni...

Azér nem vonta el magát, megforgatta a palotai lányokat. Nem rossz az, megfogni és megtapogatni szőke lányok csipejét.

De még azt is megfigyelte, hogy itt a lány attól se ijed meg, ha tánc után kiviszi a gavallérja s az udvaron összebújnak és simogatják, sugdosnak a fülébe... Sikantva kacagnak a szóra.

Ő is kiválasztott egyet magának és kivitte és olyano-
kat mondott neki, hogy a füle is kétféle állhatott tőle.
Például ilyet:

— Sok kender teremhet maguknál... Mér, mer úgy látom, tiloláskor csepübül rakják fel a kontyot.

Ezen a lány elbámult, akkor olyat kacagott, hogy a palotai lányok mind odacsődültek, hogy mi a, mi a?

Éjfél felé azt mondta Péter:

— Berti komám, gyerünk mán.

Bertinek nem akaródzott, jól érezte magát. De ő nem hatta. Ő elmegy magába is... Neki reggel dóga van, őtet az apja kordában tartja...

Szökve kellett eltávozni, mert a palotai lányoknak még éjfél után is kedvük volt táncolni.

Mikor már nagy utat megtettek, Berti elkezdett beszélni a lányokról... Neki az a kis Kósa Eszti igen a fejében maradt, csak arról akart beszélni.

Péter csak hallgatta. Nem mondott rá semmit. Kinek ez tetszik, kinek az. A végén azért ennyit mondott:

— Azér meg lehet gyógyítani.

— Mit?

— Még az egyiptomi szembetegséget is.

Berti nem tudta, miről beszél, de ő már elhatározta, hogy a kerülő lányának biztosan egyiptomi szembetegsége van, attól olyan gyulladt a szeme. Evvel Berti nem törődött, neki a palotai Kósa Eszti nagyon megtetszett. Nem csuda, az egész katonaság alatt arról mesélt neki Tasnádi Jani.

Mert olyan a szerelem, hogy mindenkinek az tetszik, akit belebogaróztattak a szívébe.

Péter is csak ennek a Süllő mamának a meséje után tud már igazodni. Alig várta, hogy még eccer lássa a jányt, aki a kiskendőjét a két mejje közt szeretné viselni.

5.

Péternek nagyon nehéz hete volt.

Nem lehetett ráismerni. Olyan gondban volt, hogy nem is hallotta, mi történik körülötte. Jött, ment, dolgozott, ami munka volt, azt elvégezte, de szót se szólt.

Az édesanyja aggódva figyelte. Láta, hogy nem hagszik senkire, nem bánt, nem szól vissza. Valami bántja bent a lelke belsejében. Mi lehet ez? Olyan szelíden bánt már vele, mint egy beteggel, de Péter nem volt beteg. Egészségesen evett, néha dúdolt is, vagy fütyörészett, csak nem látott maga körül senkit. És olyan fennyen beszélt, ami addig nem volt szokása, hogy az anyja már biztos volt benne, hogy nagy dolgon tűnődik.

— Édesanyám — mondta egyszer, úgy szerdán délután, az anyjának. — Mi az az egyiptomi szembetegség?

— A jó fene tudja, fiam, azt csak az urak találták ki.

— Az iskolában arra tanított a tanító úr, hogy az a legnagyobb ellensége a szemnek. De meg lehet gyógyítani?

— Mindent meg lehet gyógyítani, fiam. Sömmi vizet kell rátenni, attól legjobban meggyavul a szem.

Péter csóválta a fejét.

— Erősebb orvossága van annak — mondta.

Többet nem is beszélt róla s az anyja hiába akarta szóba hozni, kinek van olyan betegsége, nem felelt rá.

— Eszembe jutott.

Ez ekkor ennyibe maradt. Az anyja elmondta a dolgot az urának. Mind a ketten nagyon meg voltak ütődve s nagy gondba merültek.

Ha Péter csakugyan házasodni akar, akkor nem lehet belemenni a nagy földbe. Ők ketten nem tudják elvégezni; kettejük ereje kevés hozzá, mert az anya

gyenge s nem tud versenyt kapálni a férfiakkal, meg akkor nem is kell ennyi föld, mert ha a fiú is kimegy, akkor ők ketten majd csak élnek kevesebből is. Az adó miatt törjék magukat?

De ki lehet az, akit Péter el akar venni. Még azt sem tudták, falubeli vagy nem. Hogy a fiú nem szól a földre semmit, ebből azt gondolták, hogy talán gazdálányt akar elvenni s oda akar költözni a lány szüleéhez.

— Elég bolond, — förmedt fel az apa — kell neki ingyen kocsisnak menni valamék szőrösszívű gazdához, aki csak kihasználja a fiatal erejét.

Szóval a kis ház békessége megszűnt.

Péter pedig folytatta, ahogy kezdte.

Csütörtökön azt mondta neki az anyja:

— Nem is mondod, fiam, hogy mulattál a más faluba?

Péter megállott, gondolkodott. Nem tudta, mit mondjon. Nem akarta kiadni magát.

— Elég jól — felelte.

— Igen? — sunnyogott az anyja. — Tán bele háborodtál valami szöszhajú lányba?

Péter nagyot nézett. Nem is tudta, hogy mindenki tudja, hogy abban a faluban szöszhajú lányok vannak. Nevetett.

— Nem.

Még azt is mondta:

— Nem szeretem én az olyan csepűhajúakat.

De akkor meg megijedt, hogy kitalálja az édesanyja, hogy itt van neki választottja a faluban. Ezt pedig különösen nem szeretne volna, hogy valahogy megtudják, míg rendbe nincs a dolog, mert Sági kerülő nagyon szegény ember és ők, ha nem voltak is gazdagok, mert a kerten kívül semmi földjük nem volt, tudta, hogy egy

ilyen szegény lánytól nagyon iszonyodnának a szülei. Ezért hát hozzátette :

— Azér kelletősebbek, mint a falubeli lányok.

Evvel sietve elment, hogy többet ne kérdezhessen az anyja.

Igy a szüléjének még nagyobb gondot adott. Ki lehet, ha se a másfalubeli nem kell neki, se a falujából valók nem kelletősek a számára. Talán valami dohányoslányt szeretett meg, mert idegen családok voltak az uradalomban a dohány körül.

A szegény szülőknek így igen befellegzett. A Péter lelke nem nyílt meg előttük, maguktól nem tudtak rájönni semmire. Búsultak hát, hogy alig nevelték fel a szép fiút, már el kell veszteni.

Pénteken este aztán Péter egészen véletlenül megint csak az utcán összetalálkozott Süllőnével.

Az felpislantott rá s úgy tett, mintha tovább akarna sietni. De Péter rászólt.

— Megájjon csak!

Süllőné nagyon megállott. Egyszerre úgy megállott, mintha nem is akarna tovább menni.

— Mit akarsz, fiam?

Péter csak nézett rá. Egy darabig erősen nézte, akkor azt mondta :

— Hogy mer maga nekem egy olyan lányt komen-dálni, akinek egyiptomi szembetegsége van?

Süllőné már látta, hogy a fiú mindent tud.

— Mit mondasz? — felelte. — Hát nem értesz a dologhoz, fiam... Nincsen annak semmiféle szembetegsége, csak a szívinek van baja.

— Ne beszéljen, csipás a lány.

— Jaj Istenem, elkárhozol... Minden lánynak tűzben van a szeme, aki szerelem betege.

Péter ezt nem tudta. S ha ő valamit nem tud, akkor nagyon hallgat. Nem akar tudatlannak látszani.

— Csillagnéző szeme van annak már, gyermek! — Csillagokat lát, mióta téged meglátott.

— Maga csak mesél nekem — morogta Péter.

— Akarsz bizonyoságot?

— Milyet?

— Ha te akarsz, jelet hozok tülle...

— Miféle jelet?

— Olyan kiskendőt hozok, galambom, amibe a saját nevét is maga kezével varrta ki.

Péter meggondolkozott.

— Azt nem hiszem.

— Mikorra akarsz?

— Még ma.

— De hol tudnám én azt neked odaadni?

Péter gondolkozott.

— Este, ha setét lesz, kijövök hazulról. Arra megyek el maguk előtt. Várjon meg a kapujába.

— Úgy éljek, édesfiam, hogy akkorára meglesz.

Péter evvel otthagya köszönés nélkül. Ment a dolgára. Nem is volt pedig semmi igazi dolga, csak Bertiekhez akart egy kicsit átlépni, mert odahaza már teljességgel nem bírt maradni. Ebbe a nagy télbe otthon semmi dolog, csak azt kell túrnie, hogy a szüleinek a szeme folyton utánanézz.

Berti faragott. Valami villanyelet csinált. Nagy vidáman fogadta Pétert s a bálról beszélt neki, meg a kicsi Kósa Esztirül.

Péter hallgatta is, nem is. Ühmgetett rá. Csudál-

kozott nagyon magában, hogy ez a Berti milyen könnyen el tudja veszíteni a fejét. Őt már nem lehetne így megbabonázni.

— Engem már nem lehetne ilyen könnyen megbabonázni — mondta.

— Ez nem vót könnyen, — nevetett Berti — Tasnádi Jani két esztendeig mindig csak a Kósa Esztirül beszélt nekem. Én már úgy ismertem azt a lányt, mintha két esztendő óta a szeretőm lett volna... Mert az ember mégis csak azt a lányt tudja megkedvelni, akiről hallott egyet-mást.

— Osztán ú kedvel téged? — kérdezte Péter.

— Majd megmondom jövő héten, mert vasárnap megint elmegyek. Megnézem. Azt mondta, csak menjek, ha nem sajnálom, szívesen lát.

— Szóval még nem tudod, hogy szeret-e vagy se?

— Nem kell avval úgy sietni.

— De ez az első — mondta Péter. — Már én olyan vagyok, én csak olyan lányt tudnék megszeretni, akiről biztosan tudom, hogy engemet szeret.

— Hiába mondják, aki mondja, az hazudhat.

— Van annak bizonyossága.

— Minek?

— Az igazi nagy szeretetnek.

— Mi a bizonyossága?

— Ha egy lány csakugyan halálosan szeret egy legényt, — mondta igen komolyan Péter — annak csillagnéző szeme lesz.

— Milyen, te?

— Csillagnéző... Tűzbe van annak a szeme... Olyan mintha egyiptomi szembetegségre volna.

Berti nagyon nevetett.

— Én azt mondom, — szólott — Kósa Esztinek már olyanforma volt a szeme éjjél felé. Ha te el nem ráncigálsz mellőle, még olyanabb is lett volna.

Ezen elgondolkodtak mind a ketten. Péter elhitte, hogy így igaz... Ő nem vizsgálta az Eszti szemét.

— De annak özvegy apja van; eljön az tehozzád?

— El. Azt mondta, hogy őrá a falujabeli legények rá se néznek, mert nincsen anyja. Tízéves kora óta mindig csak házimunkát végez. Nem tanította ki az anyja a külső munkákra. De nekem nem is kell, hogy a nagygazdaságba szokjon. Nekem sincs sok, legalább nem fog nagyralátni.

— De nem adja az apja.

— Házasodjon meg! Nekem nem arra kell a Kósa Eszti, hogy az apjának főzzön, hanem arra, hogy nekem.

És Berti jóízűen nevetett. De erről Péternek is eszébe jutott, hogy ha ő elvenné a csillagnézőszemű lányt, akkor az főzne neki. Ettől pedig csuda melege lett.

És meg is ijedt. Kutyamód megrettent. Ő csak házasodna, házasodna, dehát hova viszi a feleségét? Az anyjához, apjához nem lehet egy menyecske ágyát beállítani, azokat meg agyon nem ütheti. Bajos a szegény legény élete. Még azon is elmúlhat, hogy fészket se tud rakni.

Nem is volt kedve felállani, hazamenni. Most értette már az édesanyja példálózgatását vasárnap, hogy építeni kell neki új házat... De mire az új ház megépül, addig a lánynak mind a két szeme kiég a szerelemtül. Vakon vegye el?

Meg aztán minek menjen haza, csak a szomorúságot nézni. Vége van az ő szép életüknek. Anyja csak sír,

sír, apja csak morog, dörög. Olyan ez, mint mikor az a jó bor megecetesedik.

Dehát mi van ezekkel a szülékkal? Hát mind egyforma? Még az övéi is ilyenek, mint a többi? Mán ő azt hitte, boldogok lesznek az édes szülőcskéi, ha őneki ilyen boldogsága támad. Kell ezen elkeseredni? Ahelyett hogy örvidenének és készítenék a lakodalomra magukat? . . . De rosszul van ez megcsinálva, hogy a szülő nem tud örvideni a fiával a legnagyobb dologba, a szent házasságba.

Estig ott hallgatott Bertinél, akkor felállt, mintha hirtelen megcsapta volna az isten az ostorhegyivel s ment.

Süllőné csak kilépi a kapun, mikor arra fele ér s mellé:

— Hol jársz erre, szerelmes gyermekem?

— Na hun a jel? — mordult Péter. Nem akart nagy feneket keríteni a dolognak.

A vénasszonyon csak nagykendő volt, az alól csak kilittyentette a kezét s abban ott volt egy keményre vasalt csipkés szélű kiskendő.

— Nesze, dugd el hamar.

Péter átvette a jelt. S ettől a jeltől az egész teste áttüzesedett.

A jel nagyon szép volt. Különösen szerette, hogy ilyen pompásan ki van vasalva. Nem valami használt kis rongy, a ládafiából vette ki a legszebbiket.

Setét volt, de ahogy a szeméhez emelte, látta hogy ki van varrva rajta kékkal, hogy: *Sági Piros*.

— Osztán hogy gondolja? — kérdezte szédülve

— Hát úgy fiam, hogy ígérsz egy zsák búzát, egy szekér rőzsét meg egy ódal szalonnát.

Péter felhorkant.

— Minek?

— Süllő mamának. Neki is élni kell, gyermekem. Te egész életedben enni fogod, zabálni a kisjányt. Hőj, örömöd lesz benne, mer az olyan falat, mint a friss csibe tavasszal, kirántva pirosra. Fogad közt serceg annak az íze. Hogy fogod te ölelni, csókolni, mer az úgy imád, hogy sömmit meg nem tagad tüled.

Péter lihegett, de uralkodott magán.

— Szülei is belegyőződtek már, pedig csak szegény legény vagy, fiú, kaphatnának nagygazdát, ahol tejbe vajba fürösztik, de ha a jánynak nem kell... Még azt is megbeszélték már, hogy két vége van a házuknak, nektek adják az első házat, a tisztát, az utcára nézőt... Meg be is szerkeszt az uradalomba. Benfentes, ott az történik, amit ő akar. Kerülő az első bizodalmas, hallgat arra ispán is, az úr is. Nem hal éhen, aki oda be tud házasodni.

Péter ezt már nem is hallotta, neki csak a friss rántott csirke vette el az esztét. A többi lesz, ahogy lesz, de tavasszal a friss rántott csirke az igazi.

— Adsz csak hamar a kiskendődet — szól szárazon rendelkezve Süllő mama.

Péter a zsebibe nyúlt és remegő kézzel odaadta.

6.

Szombat estefelé Péter elővette az új csizmát. Gondosan megnézte, nem történt-e valami változás.

Nem volt semmi baj, csizma volt az most is.

Hozzáfogott kitakarítani. Új csizmát érdemes, mert azon meglátszik még a lehellet is.

Szóval öröme volt benne.

— Hova készülsz? — kérdezte az anyja.

— El.

— Gondolom, hogy nem itthon akarsz az új csizmában ugrálni... Jó fiú... Inkább megbecsülnéd. Nem kell azt mingyárt szétrugni.

— Azér csizma.

És nagy szorgalommal fényesítette egy régi posztódarabbal. Csak arra vigyázott, hogy az a kis veres karcolás, ami a csizma orrán van, valamikép el ne piszkolódjék. Erre a karcra nagyon büszke volt. Ez az ő dicsősége. Ezt nem akarja, hogy hamar elmúljék.

Hát az édesanyja beszélhetett neki, őt nem lehetett már többet itthon tartani. De legalább mondta volna meg, mizserált szegény anyja, hogy hova készül, hogy így kicsípi magát. De nem szólott világért se. Hagyta, hogy az édesanya szenvedjen és rimánkodjon. Úgy meg volt ellene hidegedve, mintha vétett volna neki, pedig szegény azt se tudta, hogy környékezze meg.

Azér köszönt, amikor elment.

— Isten áldja, — mondta.

— Látlak még? — szólt az édesanyja.

— Még nem akarok meghalni, — felelt csendesen Péter s szinte megsajnálta a szegény öreg asszonyt, aki e máj napig, ha zsörtölt is vele, de tagadhatatlan, hogy szerette.

No mindegy, ez az anyák sorsa.

Mikor az utcán ment, már nem úgy lépegetett, mint egy kis kakas, hanem nehézkesen és gondban. Keményen lépett mindenesetre, mint akinek nagy felelősség van a fején. Komoly volt nagyon, rémisztően komoly. A szemöldökét is összevonta s az arca is nagyon be volt feketedve.

Azon nem aggódott, hogy nem fogják szívesen fo-

gadni. Effelől biztos volt. Ott volt a kis kendő a bal felső zsebében, amit urasan szabott a szabó erre a célra, hogy bele lehessen tenni a csipkés kiskendőt. Inkább azon aggódott, hogy a csizmájával bele ne lépjen valamibe, mert szégyelte volna, hogy sárosan menjen el először is, pedig hirtelen nagyon megenyhült az idő.

Azért fagyott, fagyogatott lassan, így estefelé.

Ezalatt Süllőné is befejezte a munkáját. Ott volt Ságiéknál és a lánnyal diskurált. Nem szerette, ebbe a lányba volt valami, de nem tudta kivallatni. Mi az ördög lehet, ami az oldalát fúrja.

— Mondd meg fiam, mi a kifogásod.

— Nincsen nékem semmi, — mondta Piroska. —

Csak olyan a szája, mintha tele volna galuskával.

— Mivel?

— Nagyon sok foga van. Mintha kétszer annyi foga volna, mint másnak.

Süllőné ezt egészen elfelejtette.

— Ó, fiam, — kiáltott fel. — Tátosfoga van. Ez a szép benne. Ez a jó... Gazdag ember lesz belőle.

Piroska megütődött. Ezt nem tudta, hogy a tátosfogúakból gazdag lesz.

— Úgy született már a világra is foggal. Én jól tudom, ott voltam a keresztelőjén. Már akkor is tele volt a szája foggal. Olyan sebesen nyöltek neki, hogy nem fért egyik a másiktul. Ez a nagy szerencse, gyermekem. Ha én mégeccer férhe mennék, soha olyan ritka fogúhoz nem tudnék még szólani se, mint az én uram. Az olyanbul semmi se lesz, csak örök kóduz míg a világon van.

Egész megörült, hogy kisült, mi a lányka baja, egész sereg esetet tudott elmesélni a tátosfogú emberekről, akikre csak úgy ragad a pénz.

— Fiam, fiam, — magyarázta — a szegény embert a jó isten megjegyezte. Egyiknek ezt adott, a másiknak azt. De a legnagyobb, akinek táltos foga van. Az ilyen ember jókereső, jódógos, a pénzt megbecsüli... Mondasd csak el vele, hogy rendőlte a csizmáját... Beszélte nekem a suszter, hogy az úgy megválogatta a bőrt, mint egy szakértő. De még meg is jegyezte. Ezt nem lehet becsapni. Túltesz ez tíz zsidón. Emellett olyan élete lesz egy lánynak, mint a mennyországban.

Piroska a konyhában volt a tűz mellett és szépen ki is csípte a meleg az arcát. Oly piros volt, majd kicsatant gyenge fehér bőre.

— Megájj csak lelkem, — sistergett a vénasszony — az a fő, hogy a kiskendőt jól tedd magadra.

Piroska egyáltalán sehova se akarta a kiskendőt tenni, nem is volt nála. De Süllőné ebbe nem nyugodott bele. Előhozatta a kendőt, amit a legény adott s a Piroska blúzának második gombját megnyitván, a kendőt besüllyesztette a mellére, úgy hogy a kis kendőnek csak a kicsi csücske látszott ki.

Most aztán minden rendben van. Már ő el is mehet. Ő a maga kötelességét megtette. Már őrá itt nem lesz szükség, csak mikor a zsák búzát be fogja vasalni rajtuk. Már az egyik zsákot Sági kerülőn, a másikat meg a Péter gyereken.

Ki is csúszott az ajtón s nagy ijedelemmel látta, hogy a hosszú legény már itt közeledik a nagy utcán.

Nem akart vele találkozni, hát elrekkentette magát az udvar hátuljába s onnan leste, hogy a kutya mit fog művelni, ha a legény bejő.

De a puli okos kutya volt. Ismerte a becsületet s meg se vakkantotta a látogatót, csak futrikált körülötte.

Lehet mondani, hogy Péternek nem esett rosszul, hogy a kutya ilyen barátságos volt hozzá.

— Jó estét kívánok, — szólott be a pitvarba, — itthon van-e Sági János bátyám uram?

— Igen, — mondta Piros és lesütve fejét benyitotta az ajtót s maga is bement előre.

Péter utána ballagott s le kellett egy kicsit hajolnia, mikor az ajtón belépett, mert a szemöldökfát alacsonyra szabták ócska negyvenbe, mikor a házat fabrikálta valami nagy mester.

Odabent a sok gyerek zsivalygott. De jóesett, hogy mindenki szívesen nevetett rá, mikor belépett.

— Jó estéket kívánok, — mondta újra Péter s egy kicsit megszínesedett a képe. — Egészséget, békességet.

— Adjon isten öcsém, — szólt a gazda. — Nézd mán annyuk, ki van itt. Ha jól ismerlek öcsém, Péter vagy. Hogy vagy Péter öcsém?

— Köszönöm szépen.

— Hun jár erre? — kérdezte a Pirocska anyja is, s ő is kezét nyujtott, mikor az urával végeztek.

— Csak erre jártam, hát gondoltam, egy kis percre megháborítom a csendes esti nyugodalmukat.

— Nohát akkor tessék lekalapolni, lekabátolni, — mondta az asszony, az ember pedig nevetett és helyeselte, amit a felesége mondott.

— Le bizony, — azt mondja — mert meleg van idebe.

— Az a jó, — szólott Péter.

— Abbizony, — így a gazda — télen legyen meleg a ház, nyáron meg hives.

Nevettek s Péter letette a kalapját az ágyra, a kabátját meg az ágy végére.

— No, gyer öcsém közelebb. Hi kutyafáját, — s elrikkantotta magát. — Micsoda csizmád van!

Nagyon jó szeme lehet, ha még ebben a félsetétben is meglátja. De Péter örült, hogy ilyen egészséges dologra figyelmeztette.

— Van, azt mondja, van kérem. Most csináltattam a suszterrel.

— Jó van a. Jó csizmának látszik. Csak ezekkel a suszterekkel vigyázni kell, mert igen értik a rafanériát.

— Gondolom, hogy értik, — mondta nevetve Péter, s leült a kemény székre az asztal mellett.

A gyereksereg karikába állott körülötte, úgy nézték meg.

— Dohányolsz? — kérdezte a gazda.

— Nem igen. Vasárnap.

— Jobb is a. Bár én se szoktam vóna úgy rá, de én inkább lemondok az ételről, mint a pipáról.

— Magának lehet, — mondta Péter — nem kerül pízbe. Van szűzdohány, — s nevetett hozzá.

— Még asse vóna.

— Én is kaptam a dohányos gazdától egy ötkiló csomódohányt, a legszebb dohányt, aki van, de én inkább csak elprezentelem, pedig már pipát is kaptam tülle. Szép pipát. Selmecit.

Az asszony laposan nézett hátulról. A dohányos gazdának nagy lánya van, eladó. Nem tudta, hogy ez a beszéd nem arra szól-e, hogy el ne bízzák magukat. Van lány elég.

Kicsit beszélgettek, akkor azt mondja a gazda:

— Na mutasd csak az új csizmát, barátom!

Péter nevetett, nem kérette magát. Felállott s a félcsizmát feltette a székre, amin az előbb ült.

Az öreg szakértően megfogta a csizma fejét. Megsimogatta s azt mondta:

— Jó búr... Nagyon fajn búr... De hibája van!... Meg van ez repedve a tetején.

Péter nevetett.

— Nem repedés. Körömtül van.

Evvel szeretettel mégegyszer megnézte a saját csizmáját és leült s hozzáfogott elmesélni a híres történetet, hogy babrált ki a suszterrel.

Ezek meg hallgatták és nevettek rajta.

Még a gyerekek is úgy nevettek, hogy csak úgy harsogott a kacagásuk.

A nagy nevetésre bejött Piroska is és megállott az ajtóba. Szerényen állott ott s egy szót se szólt, csak szeretete volna kitalálni, hogy min nevet olyan jóízűen az egész család.

— No jányom, még ilyet nem hallottál, — mondta az apa — hallod-e már, milyen egy fifikus legény ez a Péter öcsém?...

És hozzáfogott elmesélni a csizmajel történetét.

Piroska is nevetett, de nem olyan hangosan, mint a többiek, az öccsei különösen.

Péter visszafordult és nézte, hogy áll ott a lány a szoba ajtajában a törülközők mellett, mert egy néhány törülköző volt felakasztva az ajtóra, szegekre. Éppen úgy, mint önáluk odahaza.

— Mikor még én kisgyerek vótam, — mondta Péter — akkor nálunk is sok puja volt. Én vagyok a legkisebb. A néném már mind férhe mentek, ki ide, ki oda... A bátyáim meg megházasodtak... Hát bizony elég keserves életük van, mert egyiknek se sikerült valami nagyon...

Ilyen kis öcskös vótam, mikor a legnagyobbik néném férhe ment, s megfogta a legkisebbik fiúnak a fülét.

Ez nevetett és az ölébe simult. Nem húzódott el tőle.

Később pedig ő felállott és odament a kemencéhez. Eszébe jutott, hogy mikor kisgyerek volt, a lánykérők mindig a kemence padkáján ültek a nénjeivel.

Ő is úgy intézte, hogy leült a padkára.

Akor azt mondta Pirosnak:

— Mondja csak Piroska, úgy-e nincs magának egyiptomi szembetegsége.

A lány és apja, anyja mind ijedten kiáltottak fel:

— Isten őrizz!

Péter nevetett. Kinyujtotta a kezét és megfogta a Piroska kezét. Odahúzta a kemencéhez s megnézte a szemét, mintha csakugyan az egyiptomi szembetegséget akarná megvizsgálni.

De egyebet látott meg: a Piroska keblében a saját zsebkendőjének a csücskét.

Ettől olyan rettenetes forróság lepte meg, hogy muszáj volt a kemencére fogni.

— Csakugyan nagyon befűtöttek itt.

És ököllel megveregette virágos jókedvében a kemence oldalát.

Piros mielőtt kiszaladt volna, még ránézett és elcsudálkozott, hogy csakugyan milyen rettenetes sok foga van ennek a fiúnak. De olyan fehér mind, mint a cukor...

Talán olyan édes is.

TARTALOM

	Oldal
Komor Ló	5
Sok kínok asszonya	29
Gyerektelenek.....	35
A stipendium	42
A rokkant	47
Jégzajlás	53
Zsiványbecsület	57
Gyuri levelet kap	63
Kaszások a fák alatt	71
Hadadi.....	75
Ugorka és paradicsom	82
Vili	93
Disznótor.....	98
Kamukéró	102
Összemesélés	108

MÓRICZ ZSIGMOND

MUNKÁI

AZ ÁGYTAKARÓ	Fűzve	4.80	Egészvásznon	6.—
ARANY SZOKNYÁK	„	5.40	„	7.—
ÁRVALÁNYOK	„	2.—	„	—
AZ ASSZONY BELESZÓL.....	„	—	„	3.—
BALESET	„	5.40	„	7.—
BARBÁROK.....	„	1.—	„	—
EGY AKOL, EGY PÁSZTOR...	„	2.—	„	—
ESŐLESŐ TÁRSASÁG.....	„	4.80	„	6.40
A FÁKLYA	„	5.40	„	7.—
FORR A BOR	„	—	„	2.—
FORRÓ MEZŐK	„	1.60	„	2.40
HARMATOS RÓZSA	„	3.60	„	5.—
HÁZASSÁGTÖRÉS	„	2.—	„	—
HÉT KRAJCÁR	„	5.—	„	—
AZ ISTEN HÁTA MÖGÖTT ...	„	3.60	„	5.—
JÓSZERENCSÉT	„	4.40	„	6.—
KARAK SZULTÁN	„	2.—	„	—

MÓRICZ ZSIGMOND

MUNKÁI

KERÉK FERKÓ	Füzve	2.40	Egészvászson	—
KIVILÁGOS KIVIRRADTIG...	„	4.80	„	6.40
LÉGY JÓ MINDHALÁLIG ...	„	5.—	„	7.—
MAGYAROK	„	4.—	„	—
NEM ÉLHETEK MUZSIKASZÓ NÉLKÜL ...	„	5.—	„	7.—
PILLANGÓ	„	4.—	„	—
ROKONOK	„	—	„	2.—
SÁRARANY	„	4.—	„	5.60
SZEGÉNY EMBEREK	„	2.60	„	—
TAVASZI SZÉL	„	5.—	„	7.—
TÜNDÉRKERT A NAGY FEJEDELEM A NAP ÁRNYÉKA	„	—	„	5.—
A TÚZNEK NEM SZABAD KIALUDNI	„	4.80	„	6.—
ÚRI MURI	„	5.40	„	7.—
VÉRZEN, VASBAN	„	4.40	„	6.—

257966

MAGYAR
NOVELLÁK
II.